

Sakari Sandqvist

VERTAISERIMIELISYYS TIEDOLLISENA ONGELMANA

TIIVISTELMÄ

Sakari Sandqvist: Vertaiserimielisyys tiedollisena ongelmana
Pro Gradu -tutkielma
Tampereen yliopisto
Filosofian tutkinto-ohjelma
Maaliskuu 2024

Tässä tutkielmassa tutkitaan vertaiserimielisyyttä sosiaalisen tietoteorian näkökulmasta. Tarkastelun keskiössä on erityisesti asiantuntijoiden välinen erimielisyys. Työssä pyritään määrittelemään vertaiserimielisyyden ehdot ja se, mitä niistä näin määriteltynä seuraa tiedollisesti. Keskeinen kysymys on, voivatko tiedollisesti tasavertaiset henkilöt olla perustellusti ja rationaalisesti eri mieltä jostakin propositiosta tai teoriasta. Työssä käydään läpi tähän kysymykseen tarjottuja tärkeimpiä vastausvaihtoehtoja, jotka ovat konformismi, ei-konformismi (*right-reasons-view* ja permissivismi) sekä näiden välimuodot kokonaisevidenssinäkemys ja justifikationismi. Lisäksi tutkitaan sitä, miltä asiantuntijaerimielisyytilanne näyttää ulkopuolisen näkökulmasta. Maallikot tarvitsevat usein asiantuntijoiden opastusta vaikeissa kysymyksissä, mutta asiantuntijoiden erimielisyys voi aiheuttaa vakavia esteitä luotettavan tiedon saamiselle. Tekstissä esitellään myös muita sosiaalisen tietoteorian tutkimuskysymyksiä ja peruskäsitteistöä siinä määrin kuin ne ovat relevantteja vertaiserimielisyyden kannalta.

Tutkielma osoittaa, että asiantuntijoiden välinen vertaiserimielisyys on tietoteoreettisesti vaikea ongelma, koska sen voi konformismin mukaan nähdä helposti johtavan laajaan skeptisismiin varsinkin vaikeiden systemaattisten erimielisyyksien kohdalla. Näitä ovat muun muassa pitkäaikaiset filosofiset, uskonnolliset, poliittiset ja jotkin tieteelliset ongelmat. Tämä tarkoittaa sitä, että tiedollinen oikeutus uskoa näihin kysymyksiin annettuihin vastauksiin lakkaa pitkäaikaisen asiantuntijaerimielisyyden vallitessa. Seuraukset ovat vakavat niin asiantuntijoiden kesken kuin asiantuntijoilta neuvoo kaipaavien maallikoiden kannalta. Ei-konformismi sekä muut vaihtoehdot tälle johtopäätökselle eivät tarjoa tietoteoreettisesti hyväksyttävämpiä vastauksia, vaan ajautuvat ongelmiin perusteettoman tiedollisen itsekkyyden, mielivaltaisuuden ja jopa dogmaattisuuden kanssa. Kokonaisevidenssinäkemys ja justifikationismi eivät tarjoa systemaattisten erimielisyyksien kohdalla parempia ratkaisuja, vaan ne ajautuvat samankaltaisiin ongelmiin.

Esitän Nathan L. Kingin näkemyksiin perustuen, että vertaiserimielisyyttä käsittelevä filosofia asettaa ylitsepääsemättömiä oletuksia evidenssin jakamiselle, minkä vuoksi tiedollinen tasavertaisuus asettuu useimmissa tapauksissa kyseenalaiseksi. Systemaattisissa erimielisyyksissä evidenssiä on Kingin mukaan käytännössä mahdotonta jakaa täydellisesti tai edes kovin hyvin, ja tämän vuoksi on väärin päätellä skeptisismiin episteemisesti tasavertaisen käsitteen perusteella. Silti skeptisismi ei ole väärä johtopäätös, koska King osoittaa, että sen voi nähdä seuraavan episteemisestä epäselvyydestä.

Vaikka skeptisismiä voidaan perustella vakuuttavasti sekä episteemisesti tasavertaisen käsitteeseen että sen kieltämiseen perustuen, on mahdollista kysyä, eikö silti voisi olla mahdollista ylläpitää tiedollisesti perusteltua rationaalista erimielisyyttä episteemisesti epäselvissä tilanteissa. Catherine Z. Elgin vastaa myöntävästi. Hän perustaa vastauksensa Jonathan L. Cohenin erotteluun proposition uskomisen ja hyväksymisen välille. Tämän erottelun mukaan proposition uskomisen ei ole tahdonalainen valinta, vaan uskomukset syntyvät reaktioina evidenssiin. Koska uskomuksia ei voi valita, on myös perusteetonta vaatia henkilöä luopumaan uskomuksistaan tai pitäytymään niissä. Sen sijaan proposition hyväksyminen on tahdonalaista. Voimme hyväksyä proposition tai teorian päättelymme ja tutkimustemme lähtökohdaksi. Elgin esittää, että juuri tutkimuksellisista syistä on perusteltua hyväksyä erilaisia johtopäätöksiä jostakin kiistanalaisesta propositiosta tai teoriasta. Tämä on erityisen perusteltua silloin, kun episteemiset olosuhteet ovat epäselvät. Vain sitoutumalla joihinkin näkemyksiin tutkimusponnisteluidemme on mahdollista saavuttaa vastauksia vaikeisiin kysymyksiin. Tutkielman lopussa esitän Elginin näkemykseen pohjautuvan oman hahmotelmani maltillisesta ei-konformismista, joka ottaa lähtökohdaksi Cohenin erottelun. Vaikka näin voikin nähdäkseni antaa heikon mutta riittävän tiedollisen oikeutuksen asiantuntijaerimielisyyksille, jää moni kysymys avoimeksi. Maallikoiden mahdollisuudet saada luotettavaa tietoa erimielisiltä asiantuntijoilta eivät välttämättä parane, vaikka asiantuntijoiden erimielisyys olisi tiedollisesti perusteltua ja selitettävissä.

Avainsanat: sosiaalinen tietoteoria, vertaiserimielisyys, episteeminen tasavertaisuus, aito tiedollinen erimielisyys, evidenssi, todistustieto, skeptisismi, asiantuntijuus, systemaattinen erimielisyys, konformismi, ei-konformismi, uskomisen vs. hyväksyminen, tieteenfilosofia.

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin Originality Check -ohjelmalla.

SISÄLLYS

1	Johdanto: sosiaalinen tietoteoria ja erimielisyys	1
	1.1 Tutkimusmaisema	1
	1.2 Sosiaalinen tietoteoria	2
	1.3 Tutkimuskysymykset ja tutkielman rakenne.....	4
2	Episteeminen erimielisyys: keskeisiä käsitteitä.....	8
	2.1 Uskomusten oikeuttaminen ja evidenssi	8
	2.2 Aito tiedollinen erimielisyys	11
	2.3 Episteeminen tasavertaisuus	12
	2.3.1 Kognitiivinen tasavertaisuus.....	14
	2.3.2 Evidentiaalinen tasavertaisuus.....	16
	2.3.3 Episteemisen tasavertaisuuden tunnistaminen.....	17
	2.4 Neljä teesiä: uniikkiusteesi, tasapainonäkemys, riippumattomuusteesi ja yhdenmukaisuusteesi.....	18
	2.4.1 Uniikkiusteesi	18
	2.4.2 Tasapainonäkemys.....	20
	2.4.3 Riippumattomuusteesi	20
	2.4.4 Yhdenmukaisuusteesi	21
	2.5 Erilaiset erimielisyydet	22
	2.6 Ratkeavat tieteelliset erimielisyydet	24
	2.7 Erimielisyys ja asiantuntijoihin luottaminen.....	27
	2.8 Systemaattiset erimielisyydet.....	33
3	Konformismi ja skeptisismi.....	36
	3.1 Konformismi	37
	3.2 Systemaattiset erimielisyydet ja skeptisismi.....	42
	3.3 Onko filosofinen tieto mahdotonta?.....	46
	3.4 Konformismin sisäinen ristiriitaisuus	51
4	Vaihtoehdot konformismille.....	53
	4.1 Ei-konformistiset/järkkymättömät näkemykset	53
	4.2 Permissivismi	58
	4.3 Ei-konformismin ongelmat	60
	4.3.1 Eksklusivisimin ja <i>right reasons view:n</i> ongelmat	60
	4.3.2 Permissivismin ongelmat.....	62
	4.4 Kokonaisevidenssinäkemys	65
	4.5 Justifikationismi	69
5	Harvinainen episteeminen tasavertaisuus	73
	5.1 Episteemisen tasavertaisuuden edellytykset.....	73
	5.1.1 Erimielisyysehto	75
	5.1.2 Evidenssiehto	76
	5.1.3 Dispositionaalisuusehto	81
	5.1.4 Tunnistamisehto.....	82
	5.2 Onko episteemisesti tasavertaisen käsite käyttökelvoton?.....	84
	5.3 Episteemisen position tunnistamisen vaikeus	84
6	Erimielisyys ja tieto sosiaalisesta näkökulmasta	86
	6.1 Interpersonaalisen näkemyksen rajoitteet	86
	6.2 Elginin malli asiantuntijaerimielisyydestä	87
	6.3 Maltillinen ei-konformismi	93
7	Johtopäätökset.....	94
	Lähteet.....	97

1 JOHDANTO: SOSIAALINEN TIETOTEORIA JA ERIMIELISYYS

1.1 TUTKIMUSMAISEMA

Erimielisyys on arkipäiväinen ihmisten välisiä suhteita määrittävä ilmiö. Olemme erimielisiä ainakin jostakin asiasta lähes jokaisen tuntemamme ihmisen kanssa lähes joka päivä. Vaikka erimielisyys ei olisikaan aina julkilausuttua, on se kuitenkin olemassa vähintään potentiaalisesti, jos ajatuksemme jostakin asiasta eivät ole yhteneväisiä. Erimielisyyttä on monen asteista: se voi häiritä ihmisten välisiä suhteita niin paljon, että he ovat jopa valmiita satuttamaan toisiaan, mutta useimmiten erimielisyys on huomaamatonta yhteistoimintamme kannalta, eikä se juuri häiritse normaalia elämäämme. Monesti erimielisyys on myös hyvin pinnallista. Jos ryhdymme todella ruotimaan näkemuserojamme, saatamme huomata olevamme nopeasti samaa mieltä. Usein erimielisyys tällaisissa tilanteissa johtuu erilaisista taustoistamme ja eroista aihetta koskevissa tietomäärissämme. Hieman harvemmin törmäämme todella syviin erimielisyyksiin, jotka kaikista yhteisistä pitkäaikaisista pohdintoista ja ratkaisuyrityksistä huolimatta eivät tunnu ratkeavan. Tällaisiakin erimielisyyksiä jokaisella on muiden ihmisten kanssa.

Arkipäiväisyytensä lisäksi erimielisyys on myös filosofisesti ja tieteellisesti mielenkiintoinen tema. Sen kautta voidaan tarkastella tiedon sosiaalista puolta. Tiedollisesta näkökulmasta erimielisyys on usein nähty positiivisessa valossa, koska se voi saada henkilöitä pohtimaan paremmin perusteita näkemyksilleen ja ottamaan huomioon myös vastapuolen perusteluita. Erimielisyys saattaa paljastaa henkilölle omia virheellisiä käsityksiä ja laajentaa ymmärrystä erilaisista näkökohdista. Usein erimielisyys voi kuitenkin ajaa henkilöt kysymään, kuka oikeastaan on oikeassa ja kenellä on tosi tai tiedollisesti oikeutettu näkemys käsillä olevasta kysymyksestä. Töihin lähtöä tekevä henkilö on voinut kysyä säätietoja kahdelta työkaveriltaan, joiden tietää jo olevan ulkona toistensa kanssa työmaalla. Toinen heistä väittää, että työmaalla sataa, ja toinen väittää, että työmaalla ei sada. Molemmat eivät voi olla oikeassa, koska samassa paikassa tuskin sataa ja ei sada yhtä aikaa. Kumpaan ristiriidassa olevista todistuksista olisi tällaisessa tilanteessa luotettava? Uskoako vain toista vai ollako uskomatta kumpaakaan? Intuitiivinen ratkaisu monella olisi olla uskomatta kumpaakaan ja pyrkiä tekemään lisäselvityksiä asian todellisen laidan selvittämiseksi. Toisaalta toinen henkilöistä voidaan tuntea luotettavammaksi säätietojen raporttoijaksi. Tämän vuoksi olisi viisaampaa luottaa hänen todistukseensa ja pukeutua hänen antamiensa todistusten mukaisesti.

Erityisen mielenkiintoista tiedollinen erimielisyys on silloin, kun kyseessä on jotakin aihetta parhaiten tuntevien henkilöiden erimielisyys eli *asiantuntijoiden välinen erimielisyys*. Kuka on oikeassa ja ketä pitäisi uskoa silloin, kun kaksi saman alan asiantuntijaa on päinvastaista mieltä jostakin tärkeästä kysymyksestä? Uskoako asiantuntijaa A vai asiantuntijaa B? Molemmat vaikuttavat järkeviltä, oppineilta ja esittävät rationaaliselta kuulostavia perusteita näkemyksilleen. Olisiko tällaisessa tilanteessa mahdollisuus uskoa vähän molempia vai onko valittava asiantuntijoiden näkemysten välillä? Millä perusteella valitsemme näissä tapauksissa uskomuksemme vai voimmeko vain olla ottamatta kantaa ja jäädä odottamaan, että suurin osa asiantuntijoista on yhtä mieltä? Entä mitä asiantuntijoiden itsensä olisi perusteltua tällaisessa tilanteessa tehdä? Pitäisikö heidän lähentyä toisiaan vai pitäytyä omissa näkemyksissään vastapuolen protestoinnista huolimatta? Vai olisiko heidänkin viisasta luopua uskomuksistaan ja pyrkiä tekemään lisäselvityksiä?

1.2 SOSIAALINEN TIETOTEORIA

Vastausten etsiminen näihin kysymyksiin kuuluu sosiaalisen tietoteorian alaan. Se on filosofian ala, joka tarkastelee tiedon sosiaalista ulottuvuutta ja sosiaalisten suhteiden tiedollisia ulottuvuuksia. Sosiaalinen tietoteoria eroaa perinteisestä tietoteoriasta siinä, että jälkimmäinen on keskittynyt analysoimaan yksilön mahdollisuutta tietää ympäröivästä maailmasta jotakin. Se on kysynyt, millaisten ehtojen on täytyttävä, että yksilön voidaan sanoa tietävän jotakin. Kysymys oli pitkään ensisijaisesti *mitä* on tieto sen sijaan, että olisi kysytty *miten* tiedetään jotakin (Zagzebski 2013; Lammenranta 2004). Edmund Gettierin 1960-luvulla perinteistä tiedonkäsitystä kohtaan esittämien tunnettujen huomautusten jälkeen fokus on kuitenkin siirtynyt jälkimmäiseen kysymykseen (Gettier 1963, 121–123). Tietoteoria on siitä lähtien yleisimmin tutkinut, miten hankitut uskomukset voivat olla henkilölle tiedollisesti oikeutettuja eli milloin hänellä on tiedollisesta näkökulmasta lupa uskoa niihin. (Pollock 2000 192–225; Turri 2013.)

Perinteisessä tietoteoriassa näkökulma on siis ollut molemmissa tutkintalinjoissa korostuneen keskittynyt yksilöön ja tämän tiedollisiin ongelmiin. Sosiaalinen tietoteoria sen sijaan on laajentunut yksilön tutkimisesta henkilöiden välisten suhteiden ja kollektiivisten toimijoiden tutkimukseen. Alvin Goldmanin määritelmän mukaan sosiaaliselle tietoteorialle on muotoutunut noin viimeisen neljäkymmenen vuoden aikana kolme keskeistä tutkimuksen aihealuetta. Ensinnä se on laajentanut tietoteorian alaa henkilöiden välisiin suhteisiin ja niiden tiedollisiin vaikutuksiin. Se muun muassa kysyy, millainen vaikutus yksilöiden välisillä keskusteluilla ja väittelyillä tulisi olla heidän tiedolle tai uskomusten tiedolliselle oikeutukselle. Goldman kutsuu tätä osa-aluetta *interpersonaaliseksi sosiaaliseksi tietoteoriaksi*. Toiseksi sosiaalinen tietoteoria on alkanut tutkia kollektiivisia toimijoita ja ihmisryhmiä kuten tutkimusryhmiä, joukkueita, järjestöjä, yrityksiä ja

lautakuntia tiedollisesta näkökulmasta. Tätä tutkimushaaraa kutsutaan *kollektiiviseksi sosiaalseksi tietoteoriaksi*. Se tutkii sitä, voiko ihmisryhmillä olla uskomuksia tai tietoa. Se kysyy, miten esimerkiksi jokin järjestö muodostaa näkemyksensä ja esittää sen yhtenä kollektiivina. Onko kyse järjestön jäsenten uskomusten summasta vai mahdollisesti jostakin niistä ontologisesti erillisestä asiantilasta? Kolmas sosiaalisen tietoteorian osa-alue on *institutionaalinen sosiaalinen tietoteoria*. Sen kohteena ovat toimijat, joilla ei sinällään ole uskomuksia tai tietoa, mutta ne muodostuvat jäsenistä, joilla on tällaisia tiloja. Näitä toimijoita voivat olla muun muassa erilaiset instituutiot, verkostot ja markkinat. (Goldman 2019, 10–12.)

Erimielisyyttä tutkiva tietoteorian osa-alue kuuluu interpersonaalisen sosiaalisen tietoteorian piiriin (Goldman 2019, 12–13). Sen pääkysymys on, milloin voimme luottaa toisten ihmisten tiedolliseen todistukseen (*testimony*) (Lackey 2008b, 2011). Käytännössä se siis tutkii sitä, millaisten ehtojen on täytyttävä, että voimme pitää toisia ihmisiä luotettavina tiedon tai oikeutettujen uskomusten lähteinä. Todistaminen tässä tietoteoreettisessa mielessä poikkeaa siitä, mitä todistamisella yleensä tarkoitetaan arkielämässä tai joissakin tieteissä, kuten matematiikassa ja logiikassa. Sosiaalisessa tietoteoriassa todistamisella viitataan pelkistetyksi informaation välittämiseen yksilöltä toiselle kommunikaation avulla (puhe, kirjoitus, kuva, eleet, mimiikka jne.). Yllättävän suuri osa tiedostamme perustuu nimenomaan tiedolliseen todistamiseen (Räikkä 2021). Kun kysyn ulkona olevalta tuttavaltani, millainen sää ulkona on tällä hetkellä, luotan yleensä hänen minulle antamaan vastaukseen oli se sitten suullinen tai esimerkiksi tekstiviesti, koska hän on aiemminkin välittänyt minulle oikeaa informaatiota säätiloista. Arkisten asioiden lisäksi saamme suuren osan tieteellisestä tiedosta ja asiantuntijatiedosta yleensä todistustietona. Esimerkiksi Suomessa luottamus asiantuntijuuteen yleisesti on korkeaa. Suurella osalla kansalaisista on taipumus luottaa tiedollisesti siihen, mitä asiantuntijat kertovat (Kinnunen 2016).¹

Vertaiserimielisyyden (*peer disagreement*) tutkiminen on Goldmanin määritelmän mukaan eräänlainen todistustiedon tutkimisen sivuhaara (*off-shoot*). Lähtökohta vertaiserimielisyyden tutkimukselle on, että kahden keskenään tiedollisesti yhtä informoidun ja pätevän henkilön todistukset jostakin kysymyksestä voivat olla ristiriidassa keskenään. He ovat tiedollisesti tasavertaisia (*epistemic peers*) tässä tilanteessa. Tällöin heillä on hallussaan sama kysymystä koskeva näyttö tai informaatio (evidenssi) ja he ovat kognitiivisesti yhtä päteviä käsittelemään evidenssiä ja tekemään siitä johtopäätöksiä. Tällaisessa tilanteessa nousevat edellä esitetyt kysymykset esiin.

---

¹ Vuoden 2016 Tiedebarometristä käy ilmi, että valtaosa suomalaisista luottaa sekä tieteeseen että korkeakouluihin yleisesti, mutta lähemmässä tarkastelussa voi huomata isoja eroja luottamuksessa eri tieteenalojen kykyyn antaa vastauksia ja ratkaisuja tieteellisiin kysymyksiin. Erityisen paljon luotetaan lääketieteeseen, ja vastavuoroisesti erityisen vähän luotetaan yhteiskuntatieteisiin ja niiden kykyyn ratkaista isoja yhteiskunnallisia kysymyksiä, kuten työttömyyden poistaminen tai demokratian ja tasa-arvon edistäminen. (Kinnunen 2016.)

Keskeisin kysymys on, millainen tiedollinen vaikutus episteemisesti tasavertaisten henkilöiden erimielisyydellä on ensinnäkin heidän omien ja toiseksi ulkopuolisten henkilöiden uskomusten oikeutukseen. (Goldman 2019, 12–13.)

Vastaukseksi on tarjottu muun muassa konformismia, jonka mukaan vertaiserimielisyystilanteesta itsensä löytävien henkilöiden on rationaalisinta pidättäytyä erimielisyyden kohteena olevista uskomuksista siksi aikaa, kunnes selviää, kumpi osapuolista on oikeassa. Ei-konformismi taas tarjoaa päinvastaisen mallin, jonka mukaan erimielisyys ei muodosta henkilöille estettä jatkaa uskomasta propositioihin, jotka ovat vertaiserimielisyyden kohteina. Asiantuntijoiden ollessa toistensa kanssa erimielisiä syntyy yleensä kysymys siitä, ketä heistä olisi ulkopuolisen uskottava. Tätä voi joutua yksilö miettimään esimerkiksi silloin, kun kaksi sijoitusneuvojaa antaa vastakkaiset ohjeet siitä, miten ylimääräiset säästöt kannattaisi sijoittaa. Toisaalta tätä kysymystä joudutaan miettimään hyvin usein myös silloin, kun yhteiskunta tekee päätöksiä asiantuntijoiden lausuntoihin perustuen. Kysymykseen vastaaminen vaatii myös jonkinlaista kriteeristöä sille, miten ylipäättään tunnistamme parhaat asiantuntijat jollakin alalla ja erityisesti joissakin erityiskysymyksissä. Asiantuntijuuden tunnistaminen ja sen ongelmat liittyvät keskeisesti interpersonaalisen sosiaalisen epistemologian kysymysten tutkimiseen. (Goldman 2019, 13.)

Interpersonaalisen sosiaalisen tietoteorian eri teemat vaikuttavat olennaisesti siihen, millaisia ratkaisuja vertaiserimielisyyksien aiheuttamiin ongelmiin on annettu. Sivuan näitä kaikkia teemoja jossakin kohtaa tätä tutkielmaa. Kahta muuta sosiaalisen tietoteorian osa-aluetta en käsittele kuin korkeintaan anekdootinomaisesti. Seuraavaksi esitän tutkielman keskeisimmät kysymykset ja esittelen lyhyesti, miten niitä käsitellen tekstissä. Työn kaikki lainaukset ovat itse kääntämiäni.

1.3 TUTKIMUSKYSYMYKSET JA TUTKIELMAN RAKENNE

Tutkin tässä tutkielmassa sitä, mitä sosiaalisessa tietoteoriassa tarkoitetaan aidolla tiedollisella vertaiserimielisyydellä ja mikä on sen tiedollinen merkitys. Lisäksi kysyn, voiko erimielisyys olla rationaalista kahden tiedollisesti tasavertaisen henkilön kesken jostakin kysymyksestä. Tarkemmin tutkimuskysymykseni ovat: 1. millaisten ehtojen on täytyttävä, että voidaan puhua tiedollisesti aidosta vertaiserimielisyydestä, 2. millaisia tiedollisia seurauksia aidolla tiedollisella vertaiserimielisyydellä on ja 3. voivatko episteemisesti tasavertaiset henkilöt olla erimielisiä ja pitää samalla toisiaan rationaalisina.

Käsitellen ensimmäistä kysymystä tutkielmani luvussa kaksi ja kahta jälkimmäistä tutkielman muissa luvuissa. Esittelen toisessa luvussa keskeiset käsitteet, joiden avulla vertaiserimielisyyttä on tutkimuskirjallisuudessa hahmotettu. Keskeisimmät käsitteet ovat aito

tiedollinen erimielisyys ja tiedollinen tasavertaisuus. Tiedollisesti aito erimielisyystilanne voi syntyä vain silloin, kun kaksi kognitiivisesti yhtä pätevää henkilöä jakavat saman evidenssin jostakin kysymyksestä, mutta päätyvät silti erilaisiin johtopäätöksiin. Toisessa luvussa selvitän myös, mitä taustatekijöitä on esitetty liittyvän näihin käsitteisiin (uniikkisuus-, symmetria-, -riippumattomuus ja yhdenmukaisuusteetit). Lisäksi käyn läpi, millaisia erilaisia vertaiserimielisyyksiä voi olla olemassa sekä millainen mahdollinen vaikutus niillä on siihen, mitkä tiedolliset ratkaisut ovat oikeutettuja niiden perusteella. Kiinnitän huomion keskeisesti niin kutsuttuihin systemaattisiin erimielisyyksiin, jotka muodostavat ongelmallisimman erimielisyyksien luokan. Ne ovat pitkään jatkuneita ja poikkeuksellisen vaikeita jopa asiantuntijoita polarisoivia kysymyksiä, joille on vaikea nähdä tiedollista ratkaisua lähitulevaisuudessa. Käyn toisessa luvussa myös läpi asiantuntijuuden käsitettä ja sitä, miten asiantuntijuuden määrittely vaikuttaa vertaiserimielisyyksien käsittelyyn.

Kolmannessa luvussa käsittelen konformistista vastausta toiseen ja kolmanteen tutkimuskysymykseen. Konformismin mukaan vertaiserimielisyystilanteessa molempien osapuolien on rationaalisinta pidättäytyä arvostelmista (*suspend judgement*) ja luopua erimielisyyden kohteena olevista uskomuksista (*withhold belief*), koska kumpikaan osapuoli ei kykene riippumattomasti osoittamaan, kumpi on tehnyt virheen evidenssin arvioinnissa. Virheen tekijä voi olla aivan yhtä hyvin minä itse kuin vastapuoli. Vertaiserimielisyys muodostaa näin ollen tiedollisen kumoajan (*defeater*) osapuolten uskomuksille. Esitän Sanford C. Goldbergin (Goldberg 2013a, 2013b) tukeutuen, että tällaisesta tietoteoreettisesta vaatimuksesta seuraa laaja tiedollinen skeptisismi systemaattisten erimielisyyksien kohdalla. Näihin lukeutuvat monet uskonnolliset, poliittiset ja filosofiset kysymykset, jotka ovat pysyneet ratkaisemattomina huomattavan pitkiä aikakausia. Filosofia asettuu tässä asetelmassa melko hankalaan valoon, koska sen piirissä systemaattisia erimielisyyksiä vaikuttaa olevan huomattavan paljon. Pahimmassa tapauksessa konformismin vaatimus voisi johtaa siihen, että emme voi luottaa lähes mihinkään asiantuntijatodistukseen filosofisissa kysymyksissä, koska niihin kohdistuu jatkuva ja pitkäaikainen systemaattinen asiantuntijaerimielisyys, eikä yksimielisyyttä vaikuta olevan ainakaan lähitulevaisuudessa luvassa.

Neljännessä luvussa siirryn tarkastelemaan vaihtoehtoja konformismille. Ei-konformismin mukaan vertaiserimielisyys ei riitä muodostamaan tiedollista kumoajaa osapuolten uskomuksille. Thomas Kellyn (2005) *right reasons view*:n mukaan silloin, kun henkilö on muodostanut toden uskomuksen oikein evidenssiin perustuen, ei hänen ole tarpeen pidättäytyä uskomasta siihen vain, koska joku muu on muodostanut päinvastaisen uskomuksen saman evidenssin perusteella. Osapuolten on vain tarkasteltava evidenssiä ja siitä johdettuja johtopäätöksiä eli omia argumenttejaan. Ei-konformismin mukaan henkilö voi asettaa oman näkemyksensä etusijalle ja olla antamatta vastapuolelle mitään episteemistä painoarvoa. Väitän, että ei-konformismi johtaa

systemaattisissa helposti episteemiseen egoismiin ja tiedollisesti perusteettomaan jääräpäisyyteen, joka ei ole enää sensitiivinen evidenssille. Episteeminen egoismi tarkoittaa tässä omien päätelmien ja uskomusten asettamista perusteetta etusijalle. Tällainen on ongelmallista jo itsessään, mutta pahimmillaan se voi johtaa jopa dogmaattisiin näkemyksiin. Tämä ei voi olla rationaalinen ja tiedollisesti tyydyttävä ratkaisu vertaiserimielisyyden ongelmaan. Toisaalta ei-konformismi voi olla permissivististä, jonka mukaan kumpikin osapuoli voi olla oikeassa systemaattisissa erimielisyyksissä. Tällaisella ratkaisulla taas voi olla taipumus johtaa mielivaltaisiin, välinpitämättömiin ja evidenssille ei-sensitiivisiin seurauksiin.

Kumpikaan ei-konformistisista ratkaisuista ei pysty systemaattisten erimielisyyksien kohdalla tiedollisesti luomaan uskottavaa vaihtoehtoa konformismille ja siitä johtuvalle skeptisismille. Luvun neljä lopuksi esitän vielä kaksi välimallin ratkaisua konformismin ja ei-konformismin väliltä: kokonaisevidenssinäkemyksen ja justifikationismin. Väitän, että kumpikaan näistä ratkaisuista ei pysty pakenemaan skeptisismien ongelmaa systemaattisten erimielisyyksien kohdalla, vaan vertaiserimielisyys muodostaa liian vahvan kumoajan näissä tilanteissa.

Viidennessä luvussa siirryn tarkastelemaan Nathan L. Kingin (King 2012, 2013) esittämää kritiikkiä, jonka mukaan erimielisyyttä koskeva keskustelu ja erityisesti konformistinen ratkaisumalli perustuvat kahteen virheelliseen lähtökohtaan: ensinnäkin episteemisesti tasavertaisen käsite on liian laveasti ja epämääräisesti määritelty suuressa osassa keskustelua, ja toiseksi symmetrian oletaminen osapuolten välille on lähes aina virheellistä monimutkaisissa kysymyksissä. King osoittaa, että jo pelkästään argumentatiivisen (dialektisen) evidenssin jakaminen on monissa vaikeissa erimielisyyksissä lähes mahdotonta. Sikäli kuin erimielisyyksissä osapuolilla on hallussaan myös esimerkiksi introspektiivista tai intuitiivista evidenssiä, on näiden jakaminen vielä vaikeampaa. Toisen tunnistaminen kognitiivisesti yhtä päteväksi osoittautuu Kingin mukaan aivan yhtä vaikeaksi. Hän väittääkin, että episteeminen tasavertaisuus on monimutkaisissa ja vaikeissa kysymyksissä äärimmäisen harvinaista. Tämä taas johtaa siihen, että konformismin vaatimukselta luopua uskomuksista vertaiserimielisyytilanteissa putoaa pohja. Samoin tähän perustuva skeptisismi systemaattisissa erimielisyyksissä menettää perusteensa. King kuitenkin kääntää tilanteen ylösalaisin ja huomauttaa, että systemaattisissa erimielisyyksissä kaikki asiantuntijatkin ovat heikossa episteemisessä tilanteessa ja heidän todellisen episteemisen positionsa määrittäminen on vaikeaa, ellei mahdotonta. Arvostelmasta pidättäytyminen ja uskomuksista luopuminen on oikeutettua siksi, että systemaattisissa erimielisyyksikysymyksissä episteemiset olosuhteet ovat niin epäselvät, että niiden perusteella kenenkään osapuolen johtopäätös ei ole tiedollisesti oikeutettu.

Kuudennen luvun lähtökohta on se, että erimielisyyden aiheuttamaa skeptisismia systemaattisissa erimielisyyksissä on vaikea väistää. Vastaus kolmanteen tutkimuskysymykseen

vaikuttaa olevan vakaasti ei. Tiedollisesti perusteltu ja rationaalinen erimielisyys ei näytä systemaattisissa erimielisyyksissä aidolta mahdollisuudelta. Käänän tässä kohden huomioni Catherine Z. Elginin (2010) huomautukseen, että uskomukset eivät ole jotakin, mitä voimme valita, vaan jotakin, mitä meille tapahtuu. Jos tämä pitää paikkaansa, konformismin ja ei-konformismin vaatimukset uskomuksista luopumisesta tai niissä pitäytymisessä vertaiserimielisyystilanteissa osoittautuvat ongelmallisiksi, koska uskomukset eivät ole voluntaarisessa kontrollissa. Tällöin ei ole myöskään kohtuullista vaatia tällaista. Ratkaisu löytyy Elginin mukaan proposition uskomisen ja sen hyväksymisen erottelusta. Vaikka johonkin tiettyyn proposition onkin mahdotonta tahdonalaisesti uskoa tai olla uskomatta, sen voi kuitenkin hyväksyä päättelynsä tai toimintansa lähtökohdaksi. Tämä erottelu tarjoaa uuden tavan käsitellä erimielisyyttä erityisesti episteemisesti epäselvissä systemaattisissa erimielisyyksissä. Proposition hyväksymiseen ei ole tarpeen kohdistaa samanlaisia vaatimuksia kuin uskomuksiin, vaan on mahdollista esittää päinvastaista: rationaaliset totuutta tavoittelevat tutkijat voivat pitää toisiaan rationaalisina, vaikka nämä hyväksyvätkin vastakkaiset propositionit tai ristiriitaiset teoriat. Tämä johtuu siitä, että he tunnistavat mahdollisuuden, että mikä tahansa positioista voi olla oikeassa, eivätkä he voi episteemisesti epäselvissä olosuhteissa tietää sitä ennen kuin he ovat vieneet kaikki tutkimuslinjat mahdollisimman pitkälle. Tällainen taas ei ole mahdollista ilman niihin liittyvien propositionien ja teorioiden hyväksymistä. Siksi systemaattisissakin erimielisyyksissä on rationaalista tutkia kaikkia mahdollisia vaihtoehtoja. Tiedon tavoittelu muuntuu näin sosiaaliseksi pyrkimykseksi, jossa erilaisten vaihtoehtojen läsnäolo on olennaisesti positiivinen asia. Tällaista näkemystä voi interpersonaalisen sosiaalisen tietoteorian käsitteistössä nähdäkseni kutsua heikoksi tai maltilliseksi ei-konformismiksi, koska se ei vaadi propositioniin uskomista tai uskomisen hylkäämistä.

Johtopäätöksissä esitän, että vertaiserimielisyys filosofisissa ja muissa vaikeissa systemaattisissa kysymyksissä todella johtaa helposti skeptisismiin. Ei kuitenkaan siksi, että näissä kysymyksissä erimieliset tahot täyttäisivät episteemisen tasavertaisuuden ehdot. Sen sijaan skeptisismi johtuu siitä, että episteemiset olosuhteet ovat niin sekavat eivätkä edes näiden kysymysten asiantuntijat ole evidentialisesti kovin hyvässä asemassa näissä kysymyksissä. Tämä ei kuitenkaan ole peruste hylätä sitoutumista näihin propositioniin ja teorioihin. Erimielisyys voi olla tiedollisesti perusteltua ja rationaalista, kun tarkastelemme asiaa propositionien hyväksymisen tasolla ja tutkimusta sosiaalisena pyrkimyksenä tiedon lisäämiseen. Tällöin voimme suhtautua eri asiantuntijoiden pyrkimykseen yhteisenä hajautettuna tutkimuksena, jossa erilaiset mahdollisuudet viedään niiden täyteen potentiaaliinsa asti.

2 EPISTEMINEN ERIMIELISYYS: KESKEISIÄ KÄSITTEITÄ

Esittelen ensimmäisessä tutkielmaluvussa epistemen erimielisyyden keskeisiä käsitteitä. Tarkoitukseni on tärkeimpään tutkimuskirjallisuuteen pohjautuen tuoda esiin ne ehdot, joiden on täyttyvä, jotta erimielisyys voidaan katsoa olevan tiedollisesta näkökulmasta aitoa. Pyrin esittämään vastaukset seuraaviin kysymyksiin: 1. mitä on aito tiedollinen erimielisyys, 2. millaisten ehtojen on täyttyvä, että kaksi henkilöä on epistemen tasavertaisia, 3. mitä muita ehtoja tiedollisesti aidon erimielisyytilanteen yleensä katsotaan täyttävän ja 4. miten tiedollisen erimielisyyden laatu/aste vaikuttaa erimielisyyden ratkeamiseen. Ennen näihin kysymyksiin vastaamista esittelen lyhyesti, mitä tarkoitetaan evidentialismilla ja evidenssin käsitteillä. Suuri osa sosiaalisen tietoteorian keskusteluista ja erityisesti erimielisyyttä käsittelevästä teoriakehittelystä perustuu vähintään minimalistisille evidentialistisille lähtökohdille.

2.1 USKOMUSTEN OIKEUTTAMINEN JA EVIDENSSI

Evidentialismi on epistemen oikeutusteoria, jonka mukaan uskomuksen tiedollinen oikeutus riippuu vain ja ainoastaan siitä, sopiiko uskomus yhteen henkilöllä hallussa olevan evidenssin kanssa. Evidentialismin perusajatuksen esitti 1800-luvulla filosofi William Clifford, jonka mukaan on ” [...] on aina, kaikkialla ja kaikille väärin uskoa mitään riittämättömän evidenssin perusteella”² (Clifford 1999). Olennaisinta ajatuksessa on se, että uskomuksen täytyy perustua evidenssiin ja evidenssin on oltava sellaista, joka puoltaa proposition uskomista. Jos henkilöllä ei ole hallussaan proposition totuutta puoltavaa evidenssiä tai jos henkilö jättää hallussaan olevan evidenssin huomiotta, ei hänellä ole tiedollista oikeutusta uskoa proposition. Tällaista käsitystä kutsutaan usein myös deontologiseksi oikeuskäsitykseksi, koska se asettaa henkilölle velvollisuuksia. (Mittag 2023; Feldman 2003; Lammenranta 2021, 39–41.)

Proposition uskomiseen viitataan evidentialistisessa tietoteoriassa usein ilmaisulla doksastinen asenne. Tällä ilmaisulla tarkoitetaan sitä, että henkilö on muodostanut uskovan asenteen proposition p kohtaan. Jos sanotaan että henkilöllä on evidenssin E perusteella oikeutettu doksastinen asenne proposition p kohtaan, tarkoitetaan sitä, että henkilön on oikeutettua uskoa p :n olevan totta evidenssin E perusteella. Doksastinen asenne on niin sanottu propositionaalinen asenne, jolla kuvataan henkilön suhdetta proposition ja sen totuuteen (Oppy 1998). Uskomisen lisäksi henkilö voi esimerkiksi tietää, että proposition p on totta, jolloin hän on muodostanut epistemen asenteen p :tä kohtaan. Hän voi myös esimerkiksi pelätä, toivoa tai epäillä proposition olevan totta. Näiden

---

² Alkuperäinen teksti: [...] it is wrong always, everywhere, and for anyone to believe anything on insufficient evidence (Clifford 1999).

asenteiden ei tarvitse perustua evidenssiin, mutta silloin kun tutkitaan uskomusten tiedollista oikeutusta, on suhde evidenssiin ratkaisevaa. Evidenssi voi joko oikeuttaa tai olla oikeuttamatta henkilön doksastiset tai episteemiset asenteet propositiota kohtaan. Tietoteoriassa puhutaan kuitenkin pääsääntöisesti tiedollisesti oikeutetun uskomisen ja doksastisten asenteiden termein tietämisen ja episteemisten asenteiden sijaan. Gettierin jälkeinen tietoteoria on nähnyt perinteisesti määritellyn tiedon (tosi perusteltu uskomus) pääsääntöisesti liian vahvaksi varmuutta edellyttäväksi ilmaisuksi, että vain harva tietoteoreetikko on halunnut käsitellä tietoteoreettisia kysymyksiä sen kautta. Uutta Gettierin tapaukset väistävää tiedon määritelmää ei vielä ole täysin vakuuttavasti esitetty (Lammenranta 2021, 101–107). Tämän vuoksi evidentialismissa ja sosiaalisessa tietoteoriassa käsitellään tiedollisen oikeutuksen kysymyksiä lähinnä käyttäen uskomusten oikeutuksen ja doksastisten asenteiden käsitteistöä. (Schwitzgebel 2021; Pollock 2000, 192–200.)

Mitä sitten evidenssillä tarkoitetaan? Yleisesti se on *mitä tahansa informaatiota*, joka on relevanttia proposition totuuden tai ei-totuuden kannalta. Toinen evidenssiä luonnehtiva seikka on se, että evidenssin on oltava tietoisesti subjektin hallussa (Conee & Feldman 2004, 56; Conee & Feldman 2008, 83–104; Mittag 2023). Evidentialistisen näkemyksen mukaan doksastisen asenteen propositiota kohtaan voi oikeuttaa ainoastaan uskomishetkellä hallussa oleva mentaalinen informaatio (Lyons 2016, 1056–1057; Conee & Feldman 2004, 56). Sen sijaan siitä, millä tietoisuutemme kunkin hetkistä sisällöistä voi olla evidentialista voimaa, ovat tutkijat eri mieltä. Voivatko evidenssiä olla vain argumentatiiviset eli väitelausein ilmaistavat doksastiset tilat vai sallitaanko myös ei-doksastinen ja ei-propositionaalinen mentaalinen informaatio kuten aistihavainto, introspektio, muistot, intuitio tai esimerkiksi uskonnolliset kokemukset? Yleinen evidentialistinen käsitys kuitenkin lienee, että oikeutuksen rajaaminen vain propositionaalisten uskomusten ja argumentatiivisten tilojen väliseksi asiaksi on liian kapea-alaista. Daniel Mittagin mukaan standardinäkemys evidentialismissa onkin, että subjektin omien uskomusten lisäksi ainakin perseptuaaliset tilat ovat evidentialisia tiloja, mutta myös muut edellä luetellut voidaan useissa tapauksissa laskea sellaisiksi. (Mittag 2023.)

On siis melko hyväksyttyä, että ei-propositionaaliset evidenssityypit voivat oikeuttaa tiedollisesti henkilöiden uskomuksia. Se *miten* se tapahtuu, on kiistanalaisempi kysymys. Siinä missä uskomukset ovat propositionaalisia tiloja, joiden välinen oikeutus on loogista, eivät esimerkiksi aistikokemukset sitä ole. Aistikokemuksesta ei voi suoraan luoda minkäänlaista loogista suhdetta uskomuksiin. Aistikokemuksilla on kausaalista voimaa, mutta on toinen asia, miten tämä voi oikeuttaa propositionaalisia uskomuksia. Yksi ratkaisumalli on ollut väittää, että itse asiassa aistikokemukset ovat propositionaalisia tiloja ja siksi niistä voidaan päätellä uskomuksiin (Lammenranta 2021, 76). Toinen ratkaisumalli on ollut naturalisoitu ja eksternalistinen epistemologia kuten prosessireliabilismi. Sen mukaan oikeutuksessa ei tarvitse olla varsinaisesti kyse henkilön

tietoisesti hallussa olevista perusteista, vaan luotettavasti toimivista kognitiivisista kausaalista prosesseista, jotka oikein toimiessaan synnyttävät isolla todennäköisyydellä tosia uskomuksia. Kaikki eksternalistit eivät edes puhu tiedollisesta oikeutuksesta, vaan pelkästään luotettavista kognitiivisista prosesseista (Lammenranta 2021, 113–117). Myös osa muista tietoteoreetikoista on halunnut hylätä oikeutuksen käsitteen. Esimerkiksi William P. Alstonin mukaan pitäisi puhua eri tason episteemisistä arvioinneista oikeutuksen sijaan (Alston 2005). Erilaisia eksternalistisia ja internalistisia ratkaisumalleja sekä niiden välimuotoja on kehitelty useita. Evidenssi voidaan nähdä esimerkiksi joksikin sellaiseksi, jolla on myös kausaalista voimaa henkilön uskomuksiin nähden. Tämän tutkielman kysymysten kannalta ei ole olennaista ratkaista tätä ongelmakenttää, vaan ymmärtää keskustelussa käytettävät käsitteet. (Lammenranta 2021, 39–41; Quine 2000; Bonjour & Sosa, 2003; Comesaña 2010.)

Olennaista on siis se, että evidenssi käsitetään tässä informaatioksi, joka tukee tai ei tue proposition tai teorian totuutta. Toiseksi tärkeää evidentialistisen oikeutuksen kannalta on se, että evidenssin on oltava sellaista informaatiota, johon tiedollinen toimija pääsee jotenkin tietoisesti käsiksi. Evidentialistinen uskomusten oikeutus käsitetään myös usein doksastiseksi oikeutukseksi, jonka mukaan tiedolliseen oikeutukseen ei riitä, että henkilöllä on evidenssi hallussaan, vaan henkilön on myös tosiasialisesti uskottava proposition tämän evidenssin perusteella³ (Lammenranta 2021, 39–41). Lisäksi evidenssin jaettavuus on olennainen tekijä erimielisyyttä tarkasteltaessa. Henkilöiden on pystyttävä jakamaan evidenssi niin, että molemmilla on pääsy samaan evidenssiin. Tämä on olennainen seikka aidon tiedollisen erimielisyyden sekä tiedollisen tasavertaisuuden kannalta. Käsittelen näitä kysymyksiä seuraavissa alaluvuissa.

Evidentialismi on intuitiivisesti vetoava oikeutusteoria ja on esitetty, että se on perustavanlaatuinen rationaaliseen ajatteluun liittyvä esiteoreettinen näkemys (Koistinen 2001). Sosiaalisen epistemologian kannalta se on oleellinen oikeutusteoria, koska nähdäkseni lähes kaikissa erimielisyyttä koskevissa kirjoituksissa taustalle oletetaan jonkinlainen evidentialistinen teoria. Käsitykset hyväksyttävän evidenssin luonteesta toki vaihtelevat kirjoittajittain. Lienee mahdollista pohtia erimielisyyttä myös eksternalististen teorioiden näkökulmasta⁴, mutta evidenssin jakaminen on suuressa osaa teksteistä niin olennaisen tärkeä seikka, että vähintäänkin jonkinlainen minimalistinen evidentialismi on oletettava.

---

³ Tietoteoriassa tehdään erottelu propositionaalisen ja doksastisen oikeutuksen välille. Henkilö on propositionaalaisesti oikeutettu uskomaan, että p jos ja vain jos henkilöllä hallussa oleva evidenssi tukee propositionia p . Hänen ei ole tässä oikeutuksen mielessä vaadittua uskoa propositioniin tämän evidenssin perusteella. Sen sijaan doksastisella oikeutuksella viitataan varsinaiseen propositioniin uskomiin ja tämän uskomisen oikeutukseen. Henkilö uskoo oikeutetusti propositioniin p , jos ja vain jos hän uskoo siihen evidenssin e perusteella. (Lammenranta 2021, 40–41.)

⁴ Tähän en ole juuri törmännyt.

2.2 AITO TIEDOLLINEN ERIMIELISYYS

Erimielisyyden tutkimus filosofiassa selvittää sitä, mikä on erimielisyyden teoreettinen rakenne ja millaisten ehtojen on täytyttävä, jotta sitä voidaan kutsua aidoksi tiedolliseksi erimielisyydeksi. Tietoteoreettisessa tarkastelussa tiedollinen erimielisyys pyritään irrottamaan arkielämän siihen liittämistä seikoista, kuten yksilöiden ja ihmisryhmien toisiaan kohtaan kohdistamista tunteista ja asenteista. Tietoteoriassa kysytään, mitä on ei-tiedollisista tekijöistä riippumaton *aito tiedollinen erimielisyys*. Aitoa tiedollista erimielisyyttä ei ole se, jos minä teoreettisesta fysiikasta vain vähän tietävänä maallikkona väitän koulutetulle fyysikolle, ettei Higgsin bosonia ole olemassa, koska en satu pitämään hänestä. Aitoa tiedollista erimielisyyttä ei ole myöskään se, kun väitän voittoa toivoessani tuomarille, ettei suosikkijoukkueeni pelaaja ollut paitsiossa maalia tehdessään, vaikka itsekin selvästi näin paitsion. Aitoa tiedollista erimielisyyttä ei ole myöskään se, jos väitän uskovaiselle ihmiselle, että Jumalaa ei ole olemassa, koska uskonnolliset näkemykset ärsyttävät minua. Tällaiset erimielisyydet ovat itse kyseessä olevaan tiedolliseen kysymykseen liittymättömiä. Niiden motivaatio kumpuaa jostakin muusta kuin halusta löytää ratkaisu itse tiedolliseen kysymykseen. (Feldman 2007, 141–143.)

Sosiaalisen tietoteorian keskustelussa aidon tiedollisen erimielisyyden voidaan katsoa olevan mahdollista toteutua silloin, kun erimieliset henkilöt ovat episteemisesti tasavertaisia. Episteemisellä tasavertaisuudella viitataan tilanteeseen, jossa vähintään kaksi henkilöä ovat kognitiivisesti ja evidentialisesti tasavertaisia ja myös kykenevät tunnistamaan toisensa kognitiivisesti ja evidentialisesti tasavertaisiksi henkilöiksi. Feldmanin mukaan aitoa tiedollista erimielisyyttä on vähintään kahden tiedollisesti yhtä pätevän henkilön jostakin kysymyksestä käymän mahdollisimman rationaalisen ja avoimen keskustelun ristiriitainen tiedollinen lopputulos. Tällaisessa tilanteessa he perustavat näkemyksensä samaan jaettuun evidenssiin ja ovat yhtä päteviä tekemään päätelmiä tästä evidenssistä, mutta silti päätyvät erilaisiin johtopäätöksiin. Toisin sanoen aitoa tiedollista erimielisyyttä on se, että henkilöillä on jostakin propositiosta vastakkaiset doksastiset asenteet, jotka eivät perustu mihinkään muuhun kuin tiedollisiin perusteisiin. (Feldman 2007, 141–143.)

Nathan L. King esittää neljä ehtoa, joiden on hänen mukaansa täytyttävä, jotta henkilöiden voidaan sanoa olevan aidosti tiedollisesti erimielisiä toistansa kanssa. Ehdot ovat seuraavat:

- (a) Erimielisyysehto: S uskoo, että P samalla kun T uskoo, että $\sim P$.
- (b) Evidenssiehto: S:llä ja T:llä on sama P-relevantti evidenssi, E.
- (c) Dispositionaalisuusehto: S ja T ovat yhtäläisesti taipuvaisia vastaamaan evidenssiin E episteemisesti asianmukaisella tavalla.

(d) Tunnistamisehto: S:llä ja T:llä on hyvä syy ajatella ehtojen (a)-(c) olevan täytetty.⁵ (King 2012, 252.)
Kun nämä kaikki ehdot täyttyvät kahden henkilön välillä heidän voidaan sanoa olevan osapuolia aitoon episteemiseen vertaisermielisyyteen. (King 2012, 252.)

Ensimmäinen ehto vaatii sitä, että erimielisyys koskee tosiasiasa samaa propositiota tai kysymystä. Erimielisten henkilöiden ei tulisi siis puhua toistensa ohitse, vaan heidän pitää aidossa erimielisyystilanteessa pystyä puhumaan samasta kysymyksestä. Usein tämän ehdon voidaan katsoa täyttyvän helposti, mutta on hyvin mahdollista, että monissa erimielisyyksissä henkilöt ajattelevat puhuvansa samasta asiasta, mutta todellisuudessa eivät niin tee. King valaisee tätä esimerkillä, jossa kaksi filosofia on erimielisiä jostakin kysymyksestä, mutta käyttävät jotakin keskeistä käsitettä eri merkityksessä. Tällöin he ovat vain näennäisesti eri mieltä, koska oikeastaan puhuvat eri käsitteistä ja kysymyksistä samoilla termeillä. Tällaisia tilanteita on mahdollista kuvitella helposti lisää. Siksi on tärkeää, että aidossa erimielisyystilanteessa osapuolille on selvää, että he puhuvat samasta asiasta samassa merkityksessä. (King 2012, 253.)

Evidentiaalisuusehto vaatii sitä, että henkilöillä on hallussaan tasan sama kysymyksen ratkaisun kannalta relevantti evidenssi. Tällöin heidän on kyettävä jakamaan kaikki päättelyyn vaikuttava aineisto, joka heillä on hallussaan. Jos kaikki evidenssi ei ole jaettua, ei henkilöiden lähtökohtia voi pitää yhteneväisinä. Dispositionaalisuusehdon mukaan on välttämätöntä, että erimieliset henkilöt ovat kognitiivisesti riittävän korkealla ja yhteneväisellä tasolla, että kykenevät tekemään oikeita johtopäätöksiä jaetusta evidenssistä. Tässä on myös tärkeä huomata, että myös muilla tekijöillä, kuten arvoilla, on vaikutusta siihen, mitä evidenssistä päätellään. Olennaista on kuitenkin se, että episteemisesti tasavertaiset henkilöt jakavat myös nämä tekijät. Lisäksi tunnistamisehto vaatii sitä, että henkilöt kykenevät myös tunnistamaan edellä mainitut asiantilat ja he voivat näin aidosti pitää toisiaan *episteemisesti tasavertaisina*.

2.3 EPISTEMINEN TASAVERTAISUUS

Episteeminen tasavertaisuus on aidon tiedollisen erimielisyyden välttämätön ehto. Käsitteen peruseriaatteet muotoili ensimmäisenä Gary Gutting vuonna 1982 kirjassaan *Religious Belief and Religious Skepticism*. Gutting viittaa episteemisellä tasavertaisuudella henkilöihin, jotka ovat samanlaisessa tiedollisessa asemassa jotakin kysymystä pohdittaessa. Toisin sanoen sillä viitataan

---

⁵ Alkuperäinen teksti: (a) *The disagreement condition*: S believes P, while T believes ~P.

(b) *The same evidence condition*: S and T have the same P-relevant evidence, E.

(c) *The dispositional condition*: S and T are equally disposed to respond to E in an epistemically appropriate way.

(d) *The acknowledgement condition*: S and T have good reason to think conditions (a)-(c) are satisfied. (King 2012, 252.)

tilanteisiin, jossa vähintään kaksi yhtä pätevää henkilöä on yhtä informoitu käsillä olevasta kysymyksestä. Gutting itse tarkasteli uskonnollisia propositioita ja kysymyksiä, kuten Jumalan olemassaoloa ja mahdollisuutta saada tietoa uskonnollisista asioista. Kaksi henkilöä olisivat episteemisesti tasavertaisia, jos he jakaisivat kaikki samat Jumalan olemassaoloa koskevat todisteet ja argumentit ja olisivat yhtä päteviä arvioimaan niitä. (Gutting 1982.)

Feldman tuo episteemisen tasavertaisuuden käsitteen uudelleen sosiaalisen epistemologian keskusteluun artikkelissaan *Reasonable Religious Disagreements* (2007). Feldman kysyy siinä, voiko kahdella episteemisesti tasavertaisella henkilöllä olla rationaalisesti perusteltuja erimielisyyksiä uskonnollisista kysymyksistä silloin, kun nämä jakavat kysymyksestä saman evidenssin, argumentit ja ovat yhtä päteviä arvioimaan niitä. Hän käyttää käsitettä hyvin saman tapaisesti kuin Gutting, mutta erottelee sen tarkemmin kahteen osaan: kognitiiviseen ja evidentialiseen tasavertaisuuteen. Kognitiivinen tasavertaisuus tarkoittaa sitä, että henkilöt ovat kognitiivisesti yhtä päteviä ja kyvykkäitä tekemään tiedollisia arvostelmia ja päätelmiä aiheesta. He kykenevät havaitsemaan aiheeseen liittyvät olennaiset seikat, ymmärtävät siihen vaikuttavat taustatekijät ja osaavat päätellä yhtä pätevästi johtopäätöksiä aiheeseen liittyvästä evidenssistä. He ovat siis yhtä päteviä ratkomaan johonkin aihealueeseen liittyviä kysymyksiä. Evidentialinen tasavertaisuus taas tarkoittaa sitä, että henkilöillä on hallussaan sama evidenssi kysymyksestä. He siis tuntevat kaiken sen näytön, joka on relevanttia sen ratkaisemiseksi, onko jokin propositio totta vai ei. Tällä tarkoitetaan myös sitä, että he jakavat kaiken evidenssin keskenään. Kumpikaan osapuoli ei saa pimittää toiselta osapuolelta evidenssiään. (Gutting 1982; Feldman 2007, 200.)

Episteemisesti tasavertaisien henkilöiden on siis oltava sekä kognitiivisesti että evidentialisesti samalla tasolla. Heidän on kyettävä samanlaisiin kognitiivisiin suorituksiin ja heidän pystyttävä jakamaan sama evidenssi mahdollisimman täydellisesti. Evidentialisen ja kognitiivisen tasavertaisuuden käsitteet vastaavat Kingin evidenssi- ja dispositionaalisuusehtoja. Ne täyttyvät silloin, kun henkilöt ovat sekä evidentialisesti että kognitiivisesti tasavertaisia. Episteeminen tasavertaisuus ei toteudu näin ollen tapauksissa, joissa toinen keskustelijoista on kognitiivisesti kyvykkäämpi tai toisella keskustelijoista on hallussaan parempaa evidenssiä kuin toisella, mutta hän ei jaa sitä keskustelukumppanilleen (Simpson 2013, 573–574). Joidenkin kirjoittajien mukaan kognitiivinen ja evidentialinen tasavertaisuus eivät vielä täysin riitä täydelliseen episteemiseen tasavertaisuuteen, vaan listaan on lisättävä vielä tiedolliset hyvetekijät. Jonathan Mathesonin mukaan episteemisesti tasavertaiset henkilöt täyttävät seuraavat kolme ehtoa:

- (a) [Kognitiiviset] Taitotekijät: S1 ja S2 ovat yhtäläisesti älykkäitä, tasavertaisia päättelykyvyssä, havainnointikyvyssä jne.
- (b) Evidentialiset tekijät: S1 ja S2 omistavat saman, tai yhtä hyvän, evidenssin.

- (c) Hyvetekijät: S1 ja S2 ovat yhtäläisesti intellektuaalisesti hyveellisiä (avomielisiä, älyllisesti rohkeita, jne.⁶ (Matheson 2014, 317.)

Tarkastelen seuraavissa alaluvuissa tarkemmin näitä osatekijöitä ja niihin liittyviä erotteluja. Käyn läpi tarkemmin kognitiivisen ja evidentialisen tasavertaisuuden käsitteitä sekä episteemisen tasavertaisuuden tunnistamiseksi. Hyvetekijöitä käsittelen kognitiivisen tasavertaisuuden ja tunnistamiseksi yhteydessä.

2.3.1 Kognitiivinen tasavertaisuus

Markus Lammenranta määrittelee kognitiivisen tasavertaisuuden seuraavasti:

Kognitiivinen tasavertaisuus. Kaksi henkilöä ovat kognitiivisesti tasavertaisia suhteessa proposition p totuuteen, jos ja vain jos he ovat tasavertaisesti päteviä tai luotettavia arvioimaan relevanttia evidenssiä suhteessa proposition p totuuteen.⁷ (Lammenranta 2013, 53.)

Kognitiivisella tasavertaisuudella viitataan henkilöiden yhtäläiseen kykyyn arvioida evidenssiä ja tehdä siitä johtopäätöksiä. Yhtäläisillä kognitiivisilla kyvyillä ei tässä kuitenkaan tarkoiteta absoluuttisesti identtisiä kognitiivisia kykyjä eli toisin sanoen ei viitata mentaaliin duplikaatteihin. Niillä viitataan vain yhtäläisiin kykyihin arvioida juuri kiistanalaiseen kysymykseen liittyvää evidenssiä (eli P-relevanttia evidenssiä). Kingin määritelmän mukaan kyse on henkilöiden yhtäläisestä dispositiosta muodostaa evidenssistä tiedollisesti sama uskomus⁸ (King 2012, 258).

Millaisissa asioissa ja kenen kanssa olemme kognitiivisesti tasa-arvoisia, riippuu paljon siitä, millaisista propositioista on kysymys. Olen kognitiivisesti tasa-arvoinen lähes kaikkien ihmisten kanssa esimerkiksi tavallisia aistihavaintoja koskevissa kysymyksissä. Minulla ja melkein kaikilla muilla tuntemillani ihmisillä on suurin piirtein yhtäläinen kyky muodostaa uskomuksia esimerkiksi näköaistimuksiin liittyvistä propositioista. Yleensä on järkevää olettaa, että minä pystyn arvioimaan näköaistimusten tuottamaa evidenssiä samalla tavalla lähes kenen tahansa ihmisen kanssa. Toisaalta on olemassa ihmisiä, joilla on puutteita havaintoevidenssin arviointikyvyissä tai heillä ei ole edes pääsyä samanlaiseen havaintoevidenssiin kuin minulla. Esimerkiksi punavihervärisokeat ihmiset eivät pysty yhtä luotettavasti muodostamaan uskomuksia liikennevaloissa kuin minä pystyn. Tällöin olisin *kognitiivisesti yliverainen* kysymyksissä liikennevalojen väreistä. Toisaalta joissakin toisissa havaintouskomuksissa olen *kognitiivisesti aliverainen* joihinkin ihmisiin verrattuna. Tällaisia

---

⁶ Alkuperäinen teksti: (a) Faculty factors: S1 and S2 are equally intelligent, equal in terms of reasoning ability, perceptual ability, etc. (b) Evidential factors: S1 and S2 have the same, or equally good, evidence. (c) Virtue factors: S1 and S2 are equally intellectually virtuous (open-minded, intellectually courageous, etc.) (Matheson 2014, 317.)

⁷ Alkuperäinen teksti: Cognitive equality. Two persons are cognitively equal relative to the question whether p if and only if they are equally competent or reliable in assessing the evidence relevant of whether p . (Lammenranta 2013, 53.)

⁸ “S and T are equally disposed to respond to E in an epistemically appropriate way” (King 2012, 258).

ihmisiä ovat esimerkiksi pianonvirittäjät, jotka pystyvät arvioimaan huomattavasti minua paremmin sävelkorkeuksia. Itse en pystyisi muodostamaan juuri minkäänlaisia uskottavia kantoja pianon sävelkorkeuksista.

Erilaiset kognitiiviset dispositiot eivät ole vain henkilöiden synnynnäisistä kognitiivisista ominaisuuksista johtuvia, vaan ne kehittyvät myös harjaantumisen ja koulutuksen kautta. Esimerkiksi koulutetulla eksoplaneettatutkijalla on paljon parempi pätevyys arvioida Kepler-teleskoopin tuottamaa dataa kuin tähtitieteellisesti kouluttamattomalla henkilöllä. Tarkastellessaan teleskoopin tuottamia kuvia ja dataa he pystyvät yhtäläisesti kertomaan minkälaisia muotoja tai värejä kuvassa näkyy, mutta vain tutkija kykenee luotettavasti kertomaan, näkyykö kuvissa eksoplaneettoja vai ei. Kognitiivinen tasavertaisuus toteutuisi, jos eksoplaneettatutkijan keskustelukumppanina olisi kouluttamattoman henkilön sijaan toinen tähtitieteellisesti yhtä koulutettu ja harjaantunut henkilö. Tällöin heillä voisi olla yhtäläinen kyky muodostaa luotettavia uskomuksia teleskoopin tuottamasta datasta. On kuitenkin muistettava, että tässäkin tapauksessa tutkijat ovat kognitiivisesti tasa-arvoisia vain eksoplaneettoja koskevissa kysymyksissä. Voi olla, että toinen tutkijoista on harrastanut sienestystä koko elämänsä, kuten tähtitieteellisesti kouluttamaton henkilökin. He ymmärtävät, millaiset sienet kelpaavat syötäväksi ja millä tavalla niitä pitää käsitellä ennen tarjoilua. Sienestyksessä tämä tutkija ja kouluttamaton henkilö ovat kognitiivisesti tasavertaisia ja osaavat arvioida sitä koskevaa evidenssiä yhtäläisesti. He ovat siis kognitiivisesti tasaveroisia sienestysasioissa.

Yhtäläiset kognitiiviset dispositiot eivät synny pelkästään siten, että henkilöiden synnynnäiset ja harjaannutetut kyvyt aiheuttavat yhtäläisen kyvyn arvioida tietynlaisia propositioita koskevaa evidenssiä. Henkilöiden on myös hyväksyttävä yhtäläiset episteemiset normit ja hyveet, jotka säätelevät sitä, millä tavalla evidenssiä tulee arvioida (Matheson 2014, 317–318). Normien mukaan toimiminen ei ole pelkästään kyvyistä kiinni, vaan se edellyttää myös tietoista sitoutumista ja ponnistelua. Episteemiset hyveet ovat normeja, jotka määrittelevät sitä, millaista on hyvä evidenssin arviointi. Hyveiden tunnistamisessa on lähdetty liikkeelle usein siitä, että ne on määritelty sellaisiksi kognitiivisiksi mekanismeiksi, jotka tuottavat tosia uskomuksia ja välttävät tuottamasta epätosia (Greco 2000, 468). Yleensä episteemisten hyveiden katsotaan vaativan, että evidenssiä arvioidaan huolellisesti harkiten, ennakkoluuloista vapaana, keskittyneesti, rehellisesti ja tunteettomasti. Episteemisiä paheita sen sijaan ajatellaan yleensä olevan päinvastaiset asiat, kuten huolimaton hätäily, ennakkoluuloisuus, epärehellisyys ja tunteiden vallassa oleminen (Zagzebski 2000, 457; Bonjour & Sosa 2003, 183). Kattava lista episteemisistä hyveistä ja paheista on kiistanalainen. On muun muassa perusteltua kysyä, voiko kukaan todellisuudessa kyetä arvioimaan evidenssiä esimerkiksi ennakkoluulottomasti ja tunteettomasti. Voidaan perustellusti esittää, että ei

ole oikeutettua esittää sellaisia vaatimuksia, joita on psykologisesti mahdotonta täyttää. Tässä yhteydessä ei kuitenkaan ole tarpeen sitoutua mihinkään tiettyyn näkemykseen episteemisistä hyveistä ja niihin sitoutumisen mahdollisuudesta. Aiheen kannalta tärkeintä on huomioida vaatimus niiden jakamisesta.

Episteemisesti tasavertaisten keskustelijoiden on hyväksyttävä kutakuinkin samat episteemiset normit sekä hyveet ja myös sitouduttava noudattamaan niitä siinä määrin kuin mahdollista. Tämä on tärkeää siksi, että tietoteoriassa ajatellaan episteemisten normien ja hyveiden mukaan toimivan henkilön olevan tiedollisesti luotettava. Esimerkiksi eksoplaneettatutkijoista toinen voi olla liian hätäinen ja innostunut, minkä vuoksi hän usein tekee liian nopeita johtopäätöksiä evidenssistä. Hän voi myös mielellään arvailla johtopäätöksiä tieteellisen kunnian ynnä muiden syiden vuoksi. Hätäilyn ja arvailun vuoksi hänen ja harkitsevamman tutkijan dispositiot muodostaa uskomuksia eksoplaneetoista eroavat, eivätkä he ole tarkalleen ottaen tiedollisesti tasavertaisia. (Simpson 2013, 568.)

Kognitiivinen tasavertaisuus vaatii siis yhtäläistä kykyä, harjaantuneisuutta ja luotettavuutta arvioida evidenssiä. Jos nämä ehdot toteutuvat kahden tai useamman keskustelijan välillä, on heillä hyvin Kingin mukaan todennäköisesti samanlainen dispositio muodostaa luotettavasti uskomuksia alallaan ja heidän voidaan sanoa olevan kognitiivisesti tasavertaisia. Disposition käsitteen sinällään voi aika helposti kyseenalaistaa, koska sen voi herkästi tulkita tismalleen samanlaiseksi taipumukseksi muodostaa samoja uskomuksia samasta evidenssistä. Voidaan esittää, että tällainen on liian tiukka vaatimus. King kuitenkin itse pitää olennaisena sitä, että näin tiukasta tulkinnasta pidetään kiinni vertaiserimielisyyttä tarkasteltaessa. Tähän aiheeseen palataan tutkielman loppupuolella. (King 2005, 252.)

2.3.2 Evidentiaalinen tasavertaisuus

Evidentiaalinen tasavertaisuus on hieman yksinkertaisempi käsite kuin kognitiivinen tasavertaisuus. Lammenranta määrittelee evidentiaalisen tasavertaisuuden seuraavasti:

Evidentiaalinen tasavertaisuus. Kaksi henkilöä ovat evidentiaalisesti tasavertaisia suhteessa proposition p totuuteen, jos ja vain jos he ovat tasavertaisesti perehtyneet p :n kannalta relevanttiin evidenssiin.⁹ (Lammenranta 2013, 53.)

Määritelmä tarkoittaa, että kaksi henkilöä jakaa annettua propositioniota koskevan evidenssin kokonaisuudessaan. Kummallakaan henkilöllä ei ole hallussaan mitään sellaista proposition totuuden kannalta relevanttia evidenssiä, jota ei ole toisella henkilöistä. Jos esimerkiksi eksoplaneettatutkija A

---

⁹ Alkuperäinen teksti: Evidential equality. Two persons are evidentially equal relative to the question whether p if and only if they are equally familiar with the evidence relevant to the question whether p . (Lammenranta 2013, 53.)

pimittää tutkija B:ltä uudet teleskooppikuvat, eivät he ole episteemisesti tasavertaisia, vaan tutkija A on evidentialisesti yliveräinen uutta planeettaa koskevissa kysymyksissä.

Evidentialinen tasavertaisuus on oleellinen asia erimielisyystilanteissa, koska evidenssi on propositiota koskevan päättelyn lähtökohta. Jos päättelyn lähtökohdissa on eroja, on myös lopputuloksessa todennäköisesti eroja, vaikka henkilöt olisivat kognitiivisesti tasavertaisia ja osaisivat arvioida evidenssiä yhtä hyvin. Jos ajattelemme taas eksoplaneettatutkijoita, jotka pyrkivät yhteistyössä selvittämään, onko jollakin kaukaisella tähdellä planeettoja, on heidän molempien pyrittävä saamaan haltuunsa kaikki oleellinen evidenssi mahdollisista planeetoista. Jos yhdeltä tutkijalta puuttuu jokin evidenssin palanen, voi hän hyvinkin tulla täysin vastakkaisiin johtopäätöksiin toisen tutkijan kanssa erilaisien lähtökohtien vuoksi. Evidentialisen tasavertaisuuden kannalta sinällään ei ole väliä, millaisesta evidenssistä on kysymys. Tärkeintä evidentialisen tasavertaisuuden kannalta on se, että keskustelijoille on selvää, millaista evidenssi on ja että evidenssi on täysin jaettua.

2.3.3 Episteemisen tasavertaisuuden tunnistaminen

Kingin ehdoista neljäs vaatii sitä, että erimielisyyden osapuolet myös selvästi tunnistavat, että ovat episteemisesti tasavertaisia samasta kysymyksestä. Hänen mukaansa henkilöillä on oltava hyvä peruste ajatella, että muut ehdot täyttyvät (King 2012, 253). Ajatus tässä on se, että aito tiedollinen erimielisyys voi syntyä vain tilanteissa, joissa episteemisten lähtökohtien samanlaisuus on myös selvillä kaikille osapuolille.

On mahdollista tehdä virheitä toisen henkilön arvioinnissa. Ensimmäistä ehtoa koskeva väärinymmärryksen mahdollisuus on aina läsnä. Osapuolien on siis ensin tunnistettava, että ovat erimielisiä samasta propositiosta ja käyttävät termejä samassa merkityksessä. Muutkin ehdot voivat jäädä täyttymättä, mikäli osapuolet eivät ole tarkkoja. Voi syntyä tilanne, jossa henkilö A ajattelee olevansa episteemisesti tasavertainen henkilön B kanssa, mutta onkin huolimattomuuttaan tehnyt pienen virheen B:n hallussa olevaa evidenssiä tai kognitiivisia kykyjä arvioidessaan. B:llä voi myös olla hallussaan evidenssiä, jonka hän on jakanut A:n kanssa, mutta jota A ei ole ottanutkaan lopulta huomioon. B luulee A:n ottaneen tämän evidenssin huomioon ja A puolestaan luulee, että B ei käytä tätä evidenssiä lähtökohtanaan päättelyssä. Henkilöiden erot johtuvat tästä pienestä erosta evidenssin jakamisessa, eikä heidän erimielisyytensä siksi ole aitoa. Tämän kaltaisia tilanteita voi kuvitella lukemattomasti lisää.

Samaan tapaan voi olla mahdollista, että dispositionaalisuusehto ei täyty, koska osapuolet eivät ole huolellisesti arvioineet ja tunnistaneet toistensa kognitiivisia kykyjä tasavertaisiksi. Voi olla esimerkiksi mahdollista, että henkilö A on esimerkiksi käynyt aihealueesta jonkin olennaisen kurssin enemmän kuin henkilö B ja on tämän vuoksi pätevämpi arvioimaan evidenssiä. Tällainen seikka voi

helposti jäädä huomiotta. Tällöin henkilöt olisivat vain näennäisesti kognitiivisesti tasavertaisia. Kognitiivisen tasavertaisuuden tunnistaminen voikin olla monissa kysymyksissä selvästi vaikeampaa kuin evidentialisen tasavertaisuuden. Myös ennakkoluulot ja henkilöiden muut uskomukset voivat vaikuttaa tunnistautumisehdon täyttymiseen. On esimerkiksi mahdollista, että osapuolista toisella on alan koulutus, mutta hän ei silti ole yhtä harjaantunut ja pätevä kuin henkilö, jolla ei ole samaa koulutusta. Jälkimmäinen henkilö voi olla tosiasiallisesti yhtä hyvä tai parempi arvioimaan jonkin aihealueen kysymyksiä, mutta häntä ei silti välttämättä pidetä yhtä pätevänä kognitiivisesti kuin koulutettua henkilöä, mikä johtuu siitä, että formaalin koulutuksen ajatellaan olevan välttämätöntä tietyn alan kysymysten arvioimisen kannalta. Dispositionaalisuusehdon täyttymisen tunnistaminen on näissä tilanteissa siis vaikeaa. Episteeminen tasavertaisuus voi olla siis myös näennäistä ja siksi Kingin mukaan on olennaisen tärkeää, että tunnistusehto täyttyy. (King 2012, 261–262.)

2.4 NELJÄ TEESIÄ: UNIIKKIUSTEESI, TASAPAINONÄKEMYS, RIIPPUMATTOMUUSTEESI JA YHDENMUKAISUUSTEESI

Kaikkien neljän Kingin ehdon täytyessä henkilöiden voidaan sanoa olevan aidosti tiedollisesti erimielisiä jostakin kysymyksestä tai propositiosta. Osapuolilla on tällöin korkeamman asteen evidenssiä erimielisyydestään ja he joutuvat pohtimaan, millä tavalla erimielisyys voidaan ratkaista. Oikean ratkaisun löytämiseen vaikuttaa paljon se, miten tilanteen nähdään rakentuvan ja millainen painoarvo erimielisten osapuolten näkemyksille pitäisi antaa. Keskusteluun osallistuneet filosofit ovat esittäneet, että aidoissa erimielisyystilanteissa pätevät seuraavat neljä teesiä, joilla on vaikutusta ratkaisuun: uniikkiusteesi, tasapainonäkemys, riippumattomuusteesi ja yhdenmukaisuusteesi (Machuca 2013, 2–4). Nämä näkemykset määrittelevät sen, millä tavalla aidot erimielisyystilanteet tulisi käsittää, millä tavalla ne vaikuttavat uskomusten oikeutukseen ja erimielisyystilanteen ratkaisuun. Uniikkiusteetin perusväite on, että jokaisessa kysymyksessä on vain yksi oikea vastaus. Tasapainonäkemys taas väittää, että vertaiserimielisyydessä osapuolet ovat tiedollisesti symmetrisessä asemassa ja heidän näkemyksilleen tulee antaa yhtäläinen painoarvo. Riippumattomuusteesi antaa ohjeen siitä, millä tavalla erimielisyys on luvallista ratkaista ja yhdenmukaisuusteetin mukaan kaikki erimielisyydet toimivat samalla tavalla. Esittelen seuraavaksi nämä teesit tarkemmin ja käsittelen sitä, miten niiden hyväksyminen vaikuttaa vertaiserimielisyyksien ratkaisuun.

2.4.1 Uniikkiusteesi

Uniikkiusteetin keskeinen sisältö esittää evidentialistisen ajatuksen, että vain yksi doksaattinen asenne on oikeutettu annetusta propositiosta tarkasti rajatun evidenssin perusteella.

Teesille on annettu hieman toisistaan poikkeavia määritelmiä, mutta keskeisimmän sisällön sille on määritellyt Feldman, joka ei kuitenkaan ole määritellyt teesiä täsmällisesti. Esitän seuraavassa Earl Coneen ja Diego Machucan määritelmät teesille. Conee määrittelee uniikkiusteetin seuraavasti (hän kutsuu teesiä rationaaliseksi uniikkiusteetiksi, Feldman ja Machuca kutsuvat sitä episteemiseksi uniikkiusteetiksi):

(RU) Rationaalinen uniikkisuus. Jos A ja B ovat episteemisesti tasa-arvoisia propositio X:n suhteen, silloin on sama doxastinen asenne X:ää kohtaan episteemisesti rationaalinen sekä A:lle että B:lle.¹⁰ (Conee 2010, 71.)

Ja Diego Machuca määrittelee uniikkiusteetin seuraavasti:

Uniikkiusteeti. Kaikki käytettävissä oleva kokonaisevidenssi E, joka koskee propositiota p, oikeuttaa episteemisesti vain yhden doxastisen asenteen p:tä kohtaan, tai vain yhden luottamusasteen p:tä kohtaan.¹¹ (Machuca 2013, 4.)

Näiden määritelmien mukaan uniikkiusteetin pääsisällön mukaan, jos kaksi kognitiivisesti tasavertaista henkilöä jakaa täydellisesti saman propositiota koskevan evidenssin, heidän on muodostettava sama doxastinen asenne annetusta propositiosta. Toisin sanoen henkilöt voivat saman evidenssin E perusteella joko uskoa, että p , $\sim p$ tai ei kumpaakaan. Uniikkiusteetin perusteella ei ole mahdollista, että sekä uskomukset, että p ja $\sim p$, olisivat yhtä aikaa oikeutettuja keskustelijoille evidenssin E perusteella.¹² (Conee 2010, 71.)

Teesi kuvastaa uskomusten tasolla tiedollisiin erimielisyystilanteisiin liitettävää yleistä logiikan teesiä, jonka mukaan ei ole mahdollista, että jokin propositio olisi yhtä aikaa sekä totta että epätotta. Ei siis voida ajatella, että yhtä rationaaliset henkilöt voisivat ylläpitää vastakkaisia näkemyksiä. Presidentti ei voi olla yhtä aikaa sekä Helsingissä että New Yorkissa eikä sama evidenssi voi oikeuttaa vastakkaisia johtopäätöksiä tästä asiasta. Uniikkiusteetillä on vahvaa intuitiivista voimaa. Vaikuttaisi huomattavan omituiselta, mikäli tällaisesta kysymyksestä saman evidenssin jakavat kognitiivisesti yhtä pätevät ihmiset päätyisivät vastakkaisiin johtopäätöksiin. Aivan yhtä erikoiselta tuntuu ajatella, että molemmat olisivat tehneet päinvastaisiin näkemyksiin päädyttyään täysin oikean johtopäätöksen saman evidenssin pohjalta, ja näin ollen molemmat olisivat oikeassa. Hyvin harva hyväksyisi tällaista ajatusta.

---

¹⁰Alkuperäinen teksti: (RU) Rational Uniqueness. If A and B are epistemic peers on the topic of proposition X, then the same doxastic attitude toward X is epistemically rational for A and B. (Conee 2010, 71.)

¹¹Alkuperäinen teksti: *Uniqueness Thesis*. The total body of available evidence E bearing upon proposition p epistemically justifies only one doxastic attitude towards p or one degree of confidence toward p. (Machuca 2013, 4.)

¹² Conee huomauttaa, että rationaalinen uniikkusteeti ei sinällään edellytä evidentialismia. Rationaalisen uniikkiuden voi ymmärtää myös esiteoreettiseksi näkemykseksi, joka asettaa vain ehdon rationaaliselle päättelylle. Koherentisti voi esimerkiksi käsittää asian niin, että episteemisesti tasavertaisten henkilöiden tulee olla episteemisesti tasavertainen uskomusjärjestelmän koherenttiudessa. (Conee 2010, 70.)

2.4.2 Tasapainonäkemys

Aitoon erimielisyystilanteeseen on nähty kuuluvan olennaisesti myös se, että episteemisesti tasavertaisten osapuolten näkemyksillä on tiedollisesti yhtäläinen painoarvo. Thomas Kellyn mukaan teesi väittää, että osapuolet ovat aidossa erimielisyystilanteessa symmetrisessä asemassa toisiinsa nähden. Tällä tarkoitetaan sitä, että heidän uskomuksensa painavat vaakakupissa yhtä paljon ja heidän oikeutuksensa uskomuksiinsa ajatellaan olevan yhtä vahvaa. Teesiä kutsutaan yleisesti tasapainonäkemykseksi (*equal weight view*), mutta esimerkiksi Jennifer Lackey käyttää termiä symmetriateesi (Lackey 2010, 299–301). Kelly määrittelee näkemyksen seuraavasti:

Tasapainonäkemys. Vertaiserimielisyystapauksissa henkilön tulisi antaa yhtäläinen paino vertaisen näkemykselle ja henkilön omalle näkemykselle.¹³ (Kelly 2010, 112.)

Jos tasapainonäkemys pitää paikkaansa, on sillä iso vaikutus siihen, mitä alkuperäisten uskomusten oikeutukselle tapahtuu. Silloin kun kummankaan uskomus ei ole yhtään heikommassa asemassa toiseen nähden, on vaikea nähdä, miten vaakakuppi voisi kallistua toisen näkemyksen puoleen. Jos mitään symmetriaa rikkovaa yhteisesti jaettua evidenssiä ei ole läsnä, on mahdoton sanoa, kumpi osapuolista on oikeassa. (Kelly 2010, 211–212; Cohen 2013, 99–100.)

2.4.3 Riippumattomuusteesi

Kolmanneksi aitoja erimielisyyksiä luonnehtivaksi tekijäksi on nähty erimielisyyden ratkaisun riippumattomuus (*independence*) osapuolten uskomuksista. Riippumattomuusteesi esittää siis sen, miten erimielisyyden ajatellaan ratkeavan, jos tasapainonäkemys pitää paikkaansa eli jos osapuolet ovat aidossa erimielisyystilanteessa ja uskomukset symmetrisessä asemassa toisiinsa nähden. Diego Machuca muotoilee riippumattomuusteetin seuraavasti:

Riippumattomuus. Ratkaistakseen episteemisesti tasavertaisten erimielisyyden annetusta aiheesta osapuolten täytyy vedota perusteisiin, jotka ovat riippumattomia heidän molempien uskomuksista kiistanalaisesta aiheesta ja uskomuksiin johtaneista päättelyistä.¹⁴ (Machuca 2013, 4.)

Teesin mukaan osapuolten on siis vedottava johonkin heidän molempien uskomuksista ja uskomuksiin johtaneista päättelyistä riippumattomaan perusteeseen, jotta erimielisyys voisi ratketa tiedollisesti oikeutetulla tavalla. A:n on tarjottava jokin riippumaton peruste sille, että hänen uskomuksensa ja siihen johtanut päättelyketju johtavat oikeaan ratkaisuun ja B:n vastaavasti väärään. Taustalla vaikuttaa ajatus, että mikäli kumpikaan osapuoli ei kykene riippumatonta perustetta

---

¹³ Alkuperäinen teksti: Equal weight view. In cases of peer disagreement, one should give equal weight to the opinion of peer and to one's own opinion (Kelly 2010, 112).

¹⁴ Alkuperäinen teksti: *Independence*. In order to resolve a peer disagreement over a given issue, the disputants must appeal to reasons which are independent of both their beliefs about the disputed issue and the reasoning on the basis of which such beliefs are formed. (Machuca 2013, 4.)

antamaan, voi erimielisyyden selittää kumman tahansa virhe eli myös henkilön *oma* virhe. Henkilö A ei voi pitää B:n uskomusta vääränä vain sen vuoksi, että se on vastakkainen näkemys A:n omalle näkemykselle, jos hän ei kykene perustelemaan, miksi on itse oikeassa ja henkilö B väärässä. Jos riippumattomuusteesi ei pidä paikkaansa, olisi mahdollista vain pitäytyä omassa uskomuksessaan ilman lisäperusteita. Mitään ratkaisua kiistatilanteeseen ei tällöin välttämättä koskaan saataisi. Kummallakin olisi oikeutus tällöin pitää vain kiinni omista uskomuksistaan ilman mitään vertaiserimielisyyden aikaansaamaa rationaalista velvoitetta perustella niitä paremmin. (Machuca 2013, 4.)

2.4.4 Yhdenmukaisuusteesi

Neljäs teesi, joka usein esitetään aitojen tiedollisten erimielisyyksien luonteesta, on niin sanottu yhdenmukaisuusteesi (*uniformity*). Yhdenmukaisuusteessin mukaan erimielisyyksiä ei voi erotella sen mukaan, mitä aihetta ne koskevat. Kaikenlaiset uskomukset ovat samalla viivalla eikä erimielisyyden ratkeaminen ole kiinni siitä, millaista aihetta se koskee. Jennifer Lackey määrittelee yhdenmukaisuuteenin seuraavasti:

Yhdenmukaisuus: Episteemisesti tasavertaisten erimielisyys toimii samalla tavalla kaikissa episteemisissä olosuhteissa¹⁵ (Lackey 2010, 302).

Yhdenmukaisuusteessin mukaan emme voi erotella esimerkiksi filosofisia, tieteellisiä, poliittisia, uskonnollisia tai arkipäiväisiä erimielisyyksiä episteemiseltä luonteeltaan erilaisiksi. Tiedollisesta näkökulmasta uskonnolliset tai poliittiset uskomukset on alistettava aivan samanlaiselle episteemiselle arvioinnille kuin arkipäiväiset tai tieteelliset uskomukset. Teesin keskeinen sisältö näyttää siis olevan, että episteemisesti tasavertaisten henkilöiden erimielisyydet myös ratkeavat episteemisesti samalla tavalla riippumatta siitä, millaisia nämä erimielisyydet ovat. Poliittinen erimielisyys ratkeaa tiedolliselta kannalta aivan samalla tavalla kuin tieteellinenkin erimielisyys, koska tiedollisesti tällaiset erimielisyydet eivät poikkea muista erimielisyyksistä. Jos tieteessä vaaditaan osapuolilta lisäevidenssin tarjoamista uskomuksilleen erimielisyytilanteissa, sama episteeminen vaatimus pätee myös uskonnollisiin tai poliittisiin uskomuksiin ja väittämiin. (Lackey 2010, 302–304.)

Yhdenmukaisuusteesille on helppo kuvitella vastaväitteitä. Uskonnollisissa erimielisyyksissä väittämien voidaan ajatella olevan pääsääntöisesti jotakin muita kuin tiedollisia väittämiä. Siksi uskonnollinen erimielisyys voi olla luontevampaa hahmottaa muutoin kuin tiedollisena erimielisyytenä. Poliittiset erimielisyydet taas ratkaistaan usein nimenomaan poliittisesti

---

¹⁵ Alkuperäinen teksti: *Uniformity: Disagreement with epistemic peers functions the same epistemically in all circumstances* (Lackey 2010, 302).

esimerkiksi äänestämällä sen sijaan, että kerättäisiin lisää evidenssiä ja odotettaisiin ratkaisua tiedolliseen kysymykseen. On esitetty, että poliittisten erimielisyyksien pointti ei ole se, että niissä esitettäisiin nimenomaisesti tiedollisia väittämiä. Jeroen De Ridderin ja Michael Hannonin mukaan poliittiset väittämät usein enneminkin ovat poliittisen identiteetin ilmauksia kuin tiedollisia väitteitä. He kirjoittavat, että poliittisten uskomusten ja väittämien keskeinen funktio on sosiaalisen yhteenliittymisen (*social bonding*) ilmaus tiedon välittämisen sijaan. Siksi poliittisten erimielisyyksien arviointi ensisijaisesti tiedollisina ristiriitoina ei aina ole perusteltua (De Ridder & Hannon 2021, 156–163; De Ridder 2021). Vaikka tämä pitääkin osaltaan paikkaansa, sisältyy sekä poliittisiin että uskonnollisiin väittämiin ja erimielisyyksiin lähes poikkeuksetta myös tiedollinen puoli. Äänestäminen ei varsinaisesti ratkaise näiden kysymysten tiedollista kysymystä. Emme saa vastausta siihen, ovatko poliittiset tai uskonnolliset väittämät tosia vai eivät sillä, että yhteisö päättää ratkaista äänestämällä tai jollakin muulla päätöksentekomenetelmällä, kuten vaikka diktaattorin määräyksellä. Siksi on perusteltua tarkastella näitä erimielisyyksiä myös tiedollisesta näkökulmasta.

Nämä neljä teesiä asettavat perusehdot sosiaalisessa tietoteoriassa käytävälle erimielisyykeskustelulle. Tiedollisesti aidot erimielisyydet voidaan nähdä sellaisiksi, jotka täyttävät kaikkien neljän teesin asettamat ehdot. Tämän lähtökohdan mukaan sama evidenssi voi oikeuttaa vain yhden doksaattisen asenteen propositiota kohtaan, evidenssin jakavat episteemisesti tasavertaiset erimieliset henkilöt ovat symmetrisessä asemassa toisiinsa nähden ja heidän erimielisyytensä voi ratketa vain jonkin riippumattoman evidenssin avulla. Lisäksi kaikki erimielisyydet käyttäytyvät tiedollisesti samalla tavalla ja ratkeavat samalla tavalla. Tässä lähtökohdassa voi nähdä useita ongelmakohtia, joita käsitelen työni edetessä. Vertaiserimielisyyksien ratkaisuehdotukset rakentuvat paljolti sen mukaan, millä tavalla ne suhtautuvat näihin neljään teesiin. Otan heti seuraavaksi käsittelyn kohteeksi yhdenmukaisuusteisiin osaltaan liittyviä seikkoja. Tarkastelen, millaisia erimielisyystyyppisiä on olemassa, ja miten erimielisyyden tyyppi vaikuttaa siihen, miten helposti sen voidaan ajatella ratkeavan.

2.5 ERILAISET ERIMIELISYYDET

Erimielisyyden laadulla ja tyyppillä on vaikutusta erimielisyyden tiedolliselle merkitykselle. On eri asia olla eri mieltä puolison kanssa siitä, pitikö juuri tänään lasten ottaa sukset kouluun vai ei, kuin siitä, onko moraalinen realismi totta vai ei. Erimielisyyden merkitys on myös erilainen riippuen siitä, mistä perspektiivistä sitä tarkastellaan. On eri asia puhua pelkästään kahden henkilön välisestä erimielisyydestä kuin siitä, että kolmas osapuoli pyrkii arvioimaan näiden erimielisten henkilöiden todistusten luotettavuutta ja muodostamaan itse uskomuksensa aiheesta niiden perusteella. Jaan tässä työssä erimielisyydet neljään luokkaan, joka seurailee Sanford C. Goldbergin hahmottelua

erimielisyyksien janasta, jonka ääripäissä ovat helpot joko-tai erimielisyydet (*one-off disagreements*) ja systemaattiset erimielisyydet (*systematic disagreements*). (Goldberg 2013b, 169.)

- (a) Helpot arkipäiväiset joko-tai-erimielisyydet, jotka ratkeavat tekemällä yksinkertaisia kenelle tahansa saatavilla olevia tarkistustoimenpiteitä.
- (b) Tieteelliset asiantuntijaerimielisyydet, jotka voivat olla vaikeita ja pitkäkestoisia, mutta oletettavasti ratkeavat evidenssin lisääntyessä ja tieteellisen konsensuksen syntyessä.
- (c) Asiantuntijaerimielisyydet, joissa asiantuntijapiirien ulkopuolisen henkilön on arvioitava erimielisten asiantuntijoiden uskottavuutta esimerkiksi yhteiskunnallisten päätösten perusteeksi.
- (d) Systemaattiset erimielisyydet.

Joko-tai-erimielisyyksillä Goldberg tarkoittaa kahden ihmisen erimielisyyttä siitä, onko yksittäinen propositio p totta vai ei. Niillä viitataan usein juuri esimerkin kaltaisiin jokapäiväisiin erimielisyyksiin, jotka selviävät yleensä melko yksinkertaisilla tavoilla. Esimerkin kiista suksista ratkeaa helposti tarkistamalla asia esimerkiksi kalenterista tai lasten opettajalta. Arkipäiväiset erimielisyydet ovat pääsääntöisesti episteemisesti suhteellisen helposti ratkeavia. David Christensenin ravintolalaskuesimerkki on tyypillinen arkipäiväinen ongelma. Siinä kuvitellaan tilanne, jossa olen ystäväni kanssa ravintolassa, ja sovimme, että jaamme loppulaskun tasan kolmeen osaan. Kun lasku sitten saapuu, on loppusumma 84 euroa. Nopeasti lasken, että minun on maksettava 26 euroa. Ystäväni kuitenkin sanoo, että hetkinen, hänen mielestään kaikkien on maksettava 28 euroa. Tiedän, että ystäväni on erinomainen päässäälaskija, joten lienee perusteltua tehdä laskelmat uudelleen. Paperille tehdyn laskelman lopputulema on 28 euroa, joten voimme kaikki olla yhtä mieltä lopputulemasta. Pieni päässäälaskusta seurannut erimielisyytemme ratkesi nopeasti. (Goldberg 2013b, 169–170; Christensen 2007, 193.)

Monet arkipäiväisiä ongelmia hieman haastavimmat ongelmat voivat olla myös luonteeltaan joko-tai ongelmia sekä helposti ja nopeasti ratkeavia, mutta niiden ratkeamiseen voidaan tarvita joko erityisosaamista tai huomattavan paljon aikaa. Jos esimerkiksi kunnan virkamiehet kiistelevät, kannattaako rakentaa silta joen yli paikkaan A vai paikkaan B, voivat he kysyä ratkaisua asiantuntijalta eli siltainsinööriltä, joka voi kertoa asiantuntemukseensa perustuen sillalle parhaan paikan. Virkamiesten erimielisyys ratkeaa yksinkertaisesti episteemisesti ylivertaisen asiantuntijan näkemyksen seurauksena. Puolisot voivat myös olla erimielisiä, mihin sijoittaisivat palkoistaan yli jäävät rahat, ja saada asiantuntevaa apua pankin sijoitusneuvojalta, joka kykenee asiantuntemuksensa avulla kertomaan sopivan kohteen. Tällaiset ongelmat eivät ole tietoteoreettisesti kovin ongelmallisia, koska niissä on yleensä helposti saavutettavissa tiedollisesti oikea ratkaisu vain kääntymällä oikeiden asiantuntijoiden puoleen.

Janalla eteenpäin mentäessä tavallisia joko-tai erimielisyyksiä tietoteoreettisesti mielenkiintoisempia ovat vaikeat asiantuntijaerimielisyydet ja erityisesti systemaattiset

erimielisyydet. Ne ovat luonteeltaan sellaisia, joissa erimielisyys on leimallisesti asiantuntijoiden välistä. Niissä kiista ei yleensä koske vain yhtä propositiota vaan teorioita, joissa on useita toisiinsa liittyviä kiistanalaisia kysymyksiä. Niitä voi luonnehtia asiantuntijoiden jakautuminen vastakkaisiin koulukuntiin ja teoriaperinteisiin. Samalla niitä kuvaa kuitenkin yhtäläinen pyrkimys totuuden ja jonkinlaisen asiantuntijakonsensuksen saavuttamiseen. Tärkeää on huomata, että tämän tyyppisissä kysymyksissä tiedollinen erimielisyys on olennaista vain asiantuntijaerimielisyytenä, koska käytännössä kaikki maallikot ovat tällaisissa kysymyksissä tiedollisesti alivertaisia. Siksi tieteellisissä kysymyksissä on olennaista tarkastella ensisijaisesti alan asiantuntijoiden näkemyksiä.

Kaikkia näitä erimielisyystyyppejä voi tarkastella kolmannen osapuolen näkökulmasta, mutta ne eivät aina vaadi tällaista tarkastelua, vaan niitä on useimmiten perusteltua tarkastella vain osapuolten välisinä erimielisyyksinä. Tämän vuoksi määrittelen erillisen luokan c, johon kuuluvissa erimielisyyksissä on olennaista juuri se, että aihealuetta tuntemattomien on pyrittävä arvioimaan vastakkaisten todistusten antavien asiantuntijoiden uskottavuutta. Esimerkiksi kun jokin yhteiskunnallinen asiantila vaatii päätöstä tai uuden lain säätämistä, on yleensä kuultava asiantuntijoiden lausuntoja aiheesta. Toisaalta kategorian voi ymmärtää vain kansalaisten tiedolliseksi arvioinniksi ja maailmankuvan rakentamiseksi. Monet tieteelliset ja filosofiset kysymykset ovat osa jokaisen ihmisen elämää ja vaativat jonkinlaista vastausta, jolla taas voi olla merkittäviä vaikutuksia esimerkiksi elämäntapavalintoihin ja arvioihin arvokkaasta elämästä. Usein maallikoilla ei ole mahdollisuutta arvioida näitä kysymyksiä koskevia väitteitä ja niille esitettyjä perusteita, vaan heidän on muodostettava näkemyksensä asiantuntijoiden lausuntojen ja todistusten perusteella.

Tarkastelen seuraavaksi näitä erimielisyystyyppejä tarkemmin. Käyn ensin läpi esimerkkien avulla luokkaan b kuuluvia erimielisyyksiä. Sitten siirryn luokkaan c eli tutkin sitä, miten maallikot voivat luottaa erimielisiin asiantuntijoihin. Luvun lopuksi käsittelen systemaattisia erimielisyyksiä ja niiden tietoteoreettisia seurauksia.

2.6 RATKEAVAT TIETEELLISET ERIMIELISYYDET

Monet tieteelliset erimielisyydet ovat luonteeltaan siksi ratkeavia, että kun niitä koskevaa evidenssiä kasaantuu tarpeeksi, syntyy lähes poikkeuksetta kaikkien tai lähes kaikkien asiantuntijoiden konsensus niistä. Sinällään konsensus ei väistämättä ole tieteen yksiselitteinen päämäärä eikä tiede voi suhtautua mihinkään tieteellisiin uskomuksiin lopullisesti todistettuina totuuksina. Voi olla erittäin hyödyllistä, että osa tieteenalan tutkijoista ei sitoudu konsensukseen täysin tai lainkaan. Jos konsensusta pidettäisiin tieteellisten tutkimusprosessien päämääränä, voisi kehitys pysähtyä hyvin helposti. Tieteen olennainen tehtävä on kyseenalaistaa jopa ilmiselvältä

vaikuttavia vallitsevia näkemyksiä. Erimielisyydellä voi tällöin olla ratkaiseva merkitys tutkimuksen edistämisessä. Thomas Kuhnin tieteellisten vallankumousten teoria osoittaa, että joskus jostakin kysymyksestä voi vallita laaja konsensus, mutta uusi teoria tai evidenssi voi kyseenalaistaa konsensuksen ja synnyttää uutta erimielisyyttä asiantuntijoiden välille (Kuhn 1994). Uusi teoria voi toki kumoutua ja vanha konsensus säilyä, mutta toisaalta uusi teoria voi myös kumota vanhan teorian evidenssin lisääntyessä. Näin Kuhnin mukaan uusi konsensus voi korvata vanhan. Joskus jopa kokonainen tieteenalan paradigma voi kumoutua ja korvautua uudella.

On kuitenkin paljon tieteellisiä erimielisyyksiä, jotka ovat tyypiltään sellaisia, että niillä on taipumus ratketa lopullisen oloisesti tarpeeksi pitkän tutkimustyön sekä evidenssin kasaantumisen ja laadullisen parantumisen tuloksena. Vähintäänkin niiden lopputuloksena syntyneet uskomukset lähenevät totuutta oleellisesti ja niiden kyseenalaistamispyrkimykset pikemminkin tuntuvat vahvistavan kuin heikentävän niitä. Tämän tyyppisissä tilanteissa konsensus näyttää yleensä perustellulta ja sen kyseenalaistaminen tieteellisesti erityisen vaikealta. Tieteen historiasta voi löytää lukuisia esimerkkejä tämän kaltaisista vaikeista ja monimutkaisista tieteellisistä ongelmista ja erimielisyyksistä, jotka ovat ratkenneet, kun niitä koskeva evidenssi on lisääntynyt riittävästi ja asiantuntijoiden konsensus on päässyt syntymään. Monet luonnontieteelliset kysymykset ovat tämän kaltaisia. Muun muassa astronomian historiasta tunnemme lukuisia esimerkkejä tällaisista kehityskuluista. Tiedämme esimerkiksi, että näkemys aurinkokunnan rakenteesta ja luonteesta on ollut useiden kiistojen kohteena, mutta on jatkuvasti kehittynyt yhä suurempaa tieteellistä konsensusta kohti. Keskiaikainen maakeskeinen näkemys kyseenalaistui, kun Nikolaus Kopernikus kehitti aurinkokeskeisen mallin, jossa maa kiertää aurinkoa. Hän kohtasi suurta vastustusta kirkollisten auktoriteettien lisäksi aikansa muilta oppineilta. Malli kuitenkin sai yhä enemmän suosiota evidenssin kasaantuessa erityisesti Galileo Galilein ja Johannes Keplerin empiiristen havaintojen ja matemaattisten laskelmien perusteella. Silti heidänkin päätelmiään vastustettiin, mutta evidenssin käytyä ajan mittaan vastaansanomattomaksi, on kaikki vakavasti otettava kritiikki aurinkokeskeistä aurinkokuntajärjestelmää kohti kadonnut. Toki tiedot ovat aurinkokunnastamme täydentyneet ja nykyisin tiedämme, että aurinkomme ei ole maailmankaikkeuden keskus, mutta se uskomus ei ole kyseenalaistunut, että maa kiertää aurinkoa eikä toisinpäin. (Sherwood 2011, 39–41.)

Myös universumin luonne on ollut kiistojen kohteena. 1900-luvulle asti oli useita näkemyksiä siitä, kuinka iso maailmankaikkeus on. Suosittu ja vallitseva näkemys vielä 1900-luvun alussa oli, että maailmankaikkeuden kaikki tähdet mahtuvat Linnunradan sisälle. Väitteitä muiden galaksien olemassaolosta ja maailmankaikkeuden Linnunradan rajoja suuremmasta koosta oli kyllä esitetty jo 1700-luvulla teleskooppihavaintojen perusteella, mutta niitä pidettiin harhaoppisina näkemyksinä pitkään. Muun muassa Immanuel Kant uskoi kierteistähtisumujen olevan Linnunradasta

erillisiä galakseja tai universumeja, joiksi Kant niitä kutsui (Sagan & Druyan 1985, 83–85). Laajemman universumin ja Linnunradasta erillisten galaksien teoria alkoi kuitenkin saada kannatusta 1900-luvulle tultaessa. Kiista kuumeni niin, että sitä puitiin lopulta vuonna 1920 niin kutsutussa ”Suuressa Väittelyssä”¹⁶, jossa astronomit Harlow Shapley ja Heber Curtis väittelivät siitä, ovatko teleskooppihavainnoissa näkyvät kierteistähtisumut Linnunradan sisällä vai sen ulkopuolella. Shapley väitti niiden olevan Linnunradan sisäpuolisia objekteja ja Curtis taas Linnunradan ulkopuolisia. Jos ne olisivat sen sisäpuolella, olisivat ne suhteellisen pieniä, mutta jos ne olisivat sen ulkopuolella, täytyy tämän tarkoittaa sitä, että ne olisivat huomattavan suuria. Samalla Curtisin näkemys tarkoittaisi, että maailmankaikkeuden koko olisi todella paljon suurempi kuin Linnunradan noin 100 000 valovuotta laidalta laidalle. Evidenssiä Curtisin näkemyksen puolesta alkoi kertyä 1920-luvulla huomattavasti. Viimeistään Edvin Hubblen mittaukset osoittivat, että ainakin Andromedan galaksi on merkittävän kaukana Linnunradan rajojen ulkolaidalta. Lisääntyvä empiirinen evidenssi alkoi osoittaa, että Curtisin ja Hubblen näkemys on oikeassa ja Shapleyn näkemys väärässä. Nykyisin havaittavan maailmankaikkeuden koon ajatellaan olevan lähes sata miljardia valovuotta ja galaksien määrän ainakin satoja miljardeja, eikä kukaan voi enää esittää tosissaan näkemystä, että koko maailmankaikkeus mahtuisi Linnunradan sisälle. On äärimmäisen vaikea kuvitella, miten nämä laajasti tähtitieteessä jaetut uskomukset voitaisiin kyseenalaistaa tieteellisesti uskottavasti. (Trimble 1995, 1133–1144.)

Astronomiasta voi löytää myös tällä hetkellä hieman vastaavia keskusteluita, kuten kysymys maan ulkopuolisesta älykkästä elämästä, josta astrobiologit ovat esittäneet monenlaisia näkemyksiä. Tämä väittely ratkeaisi todennäköisesti kyllä, jos evidenssiä saataisiin tarpeeksi. Ongelmaksi muodostuu vain se, että evidenssin hankkiminen on tässä asiassa huomattavan työlästä, kallista ja aikaa vievää. Siksi se on vaikea ongelma. Maailmankaikkeus voi kuhista elämää, mutta koska se on niin valtavan suuri, voi älykäästä elämää olla lähimmilläänkin satojen miljoonien valovuosien päässä. Informaation hankkiminen näin kaukaa vie sen verran pitkään, että kiistaan ei voi saada ratkaisua evidenssillä älykkästä elämästä aivan lähiaikoina ainakaan ilman hyvää tuuria. Päinvastaisen hypoteesin todistaminen on aivan yhtä vaikeaa ja aikaa vievää, koska tämän kaltaisessa ongelmassa evidenssin puuttuminen ei todista yhtään mitään. Myös siitä, että älykäästä elämää ei ole, on oltava evidenssiä. Tällaisen evidenssin täydellinen saavuttaminen voisi tarkoittaa käytännössä koko olevassa olevan maailmankaikkeuden kartoittamista. Nykyisillä tutkimusmenetelmillä pelkästään Linnunradan miljardien aurinkokuntien ja niiden planeettojen läpikäyminen on mahdotonta puhumattakaan muiden galaksien vielä suuremmista määristä. Toki voi käydä niin, että väittely

---

¹⁶ Tunnetaan myös Shapley-Curtis väittelynä (Trimble 1995).

ratkeaa, kun joku kaukaisen sivilisaation lähettämä radiosignaali osuu maahan ja se saadaan siepattua onnistuneesti. Mutta tämä on juuri sitä hyvää tuuria ja sellaista ei voi kuin toivoa. Voi olla myös niin, että älykästä elämää on aivan astronomisen nurkan takana, mutta emme vain ole vielä osanneet katsoa oikeaan paikkaan. Tällainen kysymys on esimerkki asiantuntijaerimielisyydestä, jossa kysymyksen ratkaisevaa evidenssiä olisi periaatteessa saatavilla, mutta ei käytännössä. Ei ainakaan nykyisillä tutkimusmenetelmillä ja aikarajoitteilla.

Kuvatun kaltaisten tieteellisten ongelmien kohdalla erimielisyys on osa tavallista tieteellistä tutkimusprosessia. Ennen kuin konsensus löytyy, on usein hyödyllistä, että tutkitaan erilaisia vaihtoehtoja ja etsitään evidenssiä eri suunnista. Tämä näkyy käytännössä kaikilla tieteenaloilla, jotka ottavat edistysaskelia niin teoreettisesti kuin empiirisestikin. Luonnontieteiden lisäksi tällaista korkeaa konsensuksen astetta voi löytää erityisesti formaaleista tieteistä kuten matematiikasta, logiikasta ja tilastotieteestä. Vaikka on tieteellisesti perusteltua kohdistaa näihinkin varmoilta vaikuttaviin tieteellisiin uskomuksiin epäilystä, on niiden kohdalla kumulatiivinen edistys kuitenkin todennettavissa. Näissä tieteissä voi selvästi osoittaa, kuinka tutkimusprosessit ovat johtaneet erimielisyyksien kautta yhä suurempaan yhteisymmärrykseen keskeisistä kysymyksistä (Kornblith, 2010, 51).

2.7 ERIMIELISYYS JA ASIAANTUNTIJOIHIN LUOTTAMINEN

Toinen tärkeä asiantuntijaerimielisyyksien tyyppi koostuu kysymyksistä, joissa asiantuntijoiden arvioita on tarkasteltava tutkimusalan ulkopuolelta maallikon näkökulmasta. Tällainen tilanne on yleinen silloin, kun päätöksentekijät tarvitsevat asiantuntijoiden apua päätöksensä tueksi. Silloin kun tieteenalalla vallitsee laaja konsensus käsillä olevasta kysymyksestä, antavat eri asiantuntijat todennäköisesti toisistaan riippumatta yhteneväisiä lausumia ja suosituksia. Arvioinnin tekeminen on tällöin helppoa, koska maallikoiden ei ole tarpeen arvioida sitä, kuka erimielisistä asiantuntijoista on luotettavin. Tällaisissa tilanteissa maallikoiden on helppo luottaa asiantuntijoiden antamaan todistukseen. (Anderson 2011, 144–145.)

Tilanne on kuitenkin toinen silloin, kun asiantuntijat tulevat eriäviin, jopa vastakkaisiin, johtopäätöksiin. Tämä voi johtua siitä, että vastauksesta kysymykseen ei alalla ole vielä yhteisymmärrystä. Voi olla myös mahdollista, että jokin esimerkiksi yhteiskunnallinen kysymys vaatii niin nopeaa ratkaisua, mutta asiantuntijat eivät ole vielä ehtineet tutkia asiaa tarpeeksi. Evidenssiä ei vielä ole tarvittavaa määrää tai sitä ei ole ehditty riittävästi arvioida. Yhteiskunnalliset ja taloudelliset kysymykset ovat usein tämän kaltaisia. Voimme kuvitella esimerkiksi jonkin uhkaavan tai ongelmallisen yhteiskunnallisen tilanteen, jonka ratkaiseminen vaatii nopeita toimia, mutta oikeastaan kenelläkään ei ole vielä selvää kuvaa siitä, millainen ratkaisu olisi oikea ja mitä

mistäkin ratkaisuvaihtoehdosta todellisuudessa seuraa. Esimerkiksi pandemia voi olla tämän kaltainen tilanne, jossa on tehtävä nopeasti jotain, vaikka evidenssi ei välttämättä riitä asiantuntijoiden konsensukseen parhaasta toimintatavasta. Uhkaava talouslama on esimerkki tilanteesta, jossa toimia ei tarvita ehkä aivan yhtä nopeasti, mutta silti pikaisesti. Päätöksentekijät kääntyvät usein asiantuntijoiden avun puoleen saadakseen neuvoja vaikeaan tilanteeseen. On kuitenkin tyypillistä, että näissä tilanteissa asiantuntijoilla on usein eriäviä ja monesti myös päinvastaisia näkemyksiä siitä, mitä pitäisi tehdä. Usein asiantuntijakonsensukseen vaadittava evidenssi on saatavilla vasta, kun tilanne on kehittynyt tarpeeksi pitkälle tai on kokonaan ohi. Silti asiantuntijoilta usein vaaditaan näkemystä parhaista mahdollisista ratkaisuista silloin, kun tilanne on päällä.

Esimerkkien kaltaisista aiheista asiantuntijat voivat antaa laajoihin aineistoihin ja niiden arviointiin perustuvia lausuntoja. Ne voivat olla toisistaan eroavia ja suosittaa täysin päinvastaisia ratkaisuja ongelmaan. Miten maallikot voivat tällaisissa tilanteissa tunnistaa luotettavimman asiantuntijan? Tällainen vaatii asiantuntijuuden tarkempaa määrittelyä. Keitä asiantuntijat ovat ja millaisia ehtoja on täytyttävä, jotta henkilö voidaan tunnistaa asiantuntijaksi? Käsittelem seuraavaksi näitä kysymyksiä Alvin I. Goldmanin, Elizabeth S. Andersonin ja Carlo Martinin tekstien kautta (Goldman 2008; Anderson 2011; Martini 2019).

Goldman nimeää edellä kuvatun kaltaisen tilanteen aloittelija/asiantuntija -ongelmaksi (*novice/expert problem*), tai tarkemmin aloittelija/kaksi asiantuntijaa -ongelmaksi (*novice/2 experts problem*). Hän kysyy, voivatko maallikot, joita hän kutsuu aloittelijoiksi (*novice*), tehdä oikeutettuja arvioita kilpailevien asiantuntijoiden uskottavuudesta. Asiantuntijat itse voivat tehdä suoraa ja epäsuoraa arviointia toistensa esittämistä johtopäätöksistä, koska he alan asiantuntijoina ymmärtävät toistensa argumentit ja tuntevat alan tutkimuskentän. Suoraan he voivat tarkastella, kuinka huolella toinen on arvioinut evidenssiä ja muodostanut johtopäätöksensä. Epäsuorasti he voivat konsultoida muita alan asiantuntijoita ja arvioida näiden näkemyksiä vastakkaista mieltä olevasta asiantuntijasta. Tällä tavalla he voivat muodostaa kuvaa toistensa luotettavuudesta ja tieteellisestä vastuullisuudesta. Maallikko on selvästi erilaisessa tilanteessa kuin asiantuntijat ovat suhteessa toisiinsa. Hän ei ole asemassa, jossa voisi verrata asiantuntijoiden uskottavuutta arvioimalla evidenssiä ja sitä, kuinka huolellisesti ja vastuullisesti asiantuntijat ovat sitä arvioineet. (Goldman 2008, 17-19.)

Goldman lähtee liikkeelle määrittelemällä, mitä tarkoitamme asiantuntijalla ja miten voimme erottaa aidon asiantuntijan pelkästään asiantuntijaksi uskotusta henkilöstä. Hänen mukaansa seuraavien kolmen ehdon on täytyttävä, jotta henkilö on objektiivisesta näkökulmasta asiantuntija. 1. Asiantuntijalla on kyseessä olevalla alalla enemmän tosia uskomuksia ja vähemmän epätosia uskomuksia kuin suurimmalla osalla muista ihmisistä, tai jopa suurella enemmistöllä ihmisistä.

Tosien uskomusten määrän on oltava merkittävästi korkeampi kuin epätosien uskomusten. Lisäksi jonkinlainen kynnyismäärä on tosien uskomusten määrässä ylityttävä. 2. Asiantuntija pystyy muodostamaan lisää tosia uskomuksia vastauksena alalla (tai alasta) nouseviin kysymyksiin. Hän kykenee etsimään tietopääomastaan oikeat vastaukset aina tarpeen vaatiessa. Asiantuntija myös hallitsee alan keskeiset tutkimusmenetelmät ja osaa etsiä niiden avulla vastauksia kysymyksiin relevanteista lähteistä, joiden tuottamaa dataa hän osaa luotettavasti arvioida. Hän osaa siis tuottaa uutta tietoa alalla luotettavasti. 3. Alalla on ensisijaisia kysymyksiä ja toissijaisia kysymyksiä, ja asiantuntijalla on laaja tietämys näistä molemmista. Ensisijaiset kysymykset ovat tieteenalan pääkysymyksiä, joihin kaikki alan tutkijat ja opiskelijat pyrkivät perehtymään. Toissijaiset kysymykset sen sijaan koskevat jo olemassa olevaa evidenssiä ja argumentteja, jotka liittyvät ensisijaisiin kysymyksiin sekä oleellisesti muiden keskeisten tutkijoiden tekemiin arvioihin evidenssistä. Hän tuntee myös vähintään lähes kaikki alalla esitetyt argumentit erilaisten näkemysten puolesta ja niitä vastaan. (Goldman 2008, 14–20.)

Maallikoiden on siis pyrittävä jotenkin tunnistamaan, kuka erimielisistä asiantuntijoista on uskottavin näiden kriteerien valossa. Goldmanin mukaan ensimmäinen mahdollisuus maallikoille on tarkastella asiantuntijoiden esittämiä argumentteja. Sekä hän että Anderson kuitenkin toteavat, että tämä on useimmissa tapauksissa mahdotonta, koska maallikolla ei ole pätevyyttä evidenssin, väitteiden ja johtopäätösten uskottavaan arviointiin. Goldman kirjoittaa, että tällaisten argumenttien väitteet vaikuttavat maallikoille vahvasti esoteerisilta¹⁷, koska heillä ei ole kykyä arvioida niitä koskevaa evidenssiä. Hän huomauttaa, että tämä voi olla maallikolle turhauttavaa ja avata jopa ovia skeptisismille, koska ilman tieteenalan koulutusta ja kognitiivisia työkaluja, asiantuntijoiden luotettavuuden arviointi on yksinkertaisesti pääsemättömissä pelkästään näiden esittämien väitteiden ja argumenttien perusteella. Asiantila ei kuitenkaan ole täysin toivoton maallikon kannalta. Goldman vertaa tilannetta rikostutkijaan, joka yrittää selvittää kumpi vastakkaisen todistuksen antaneista silminnäkijöistä on uskottava todistaja tapahtuneelle rikokselle. Henkilö voi yrittää hankkia silminnäkijöistä riippumatonta itsenäistä evidenssiä, kuten esimerkiksi yrittää selvittää muilta henkilöiltä kyselemällä, olivatko molemmat silminnäkijät todella paikalla rikoksen tapahtuessa. Tällaisessa selvityksessä voi käydä ilmi, että toinen ei ole ollut paikalla. Näin tämä silminnäkijä menettää uskottavuutensa rikoksen todistajana. Toisaalta tutkija voi saada evidenssiä siitä, että toisen silminnäkijän hämäränäkö on erityisen heikko. Koska rikoksen tiedetään tapahtuneen yöllä, heikkenee tämän silminnäkijän uskottavuus verrattuna toiseen silminnäkijään, jonka hämäränäkö on erittäin hyvä. Rikostutkijalla vaikuttaa olevan lukuisia mahdollisuuksia hankkia evidenssiä

---

¹⁷ Esoteerisuus tarkoittaa tässä sitä, että tieteenalan ymmärrys on rajautunut pieneen joukkoon ihmisiä. Ulkopuolisille tieteenala vaikuttaa lähes luoksepääsemättömältä.

silminnäkijöiden luotettavuudesta. Goldman kysyy, voiko maallikolla olla mahdollisuuksia hankkia samankaltaista näyttöä tieteellisten asiantuntijoiden luotettavuudesta. (Goldman 2008, 18-19.)

Goldman vastaa omaan kysymykseensä kyllä ja esittää neljä tekijää, joiden mukaan maallikon on asiantuntijan luotettavuutta mahdollista arvioida: 1. kuinka moni muista oletetuista asiantuntijoista tukee jompaakumpaa kiistan osapuolta, 2. millaisia ovat meta-asiantuntijoiden arviot asiantuntijoiden asiantuntemuksesta (mukaan lukien arviot, jotka sisältyvät asiantuntijoiden muodollisiin oppiarvoihin), 3. millaista on evidenssi asiantuntijoiden intresseistä ja asenteellisuuksista (*bias*) ja 4. millaista on näyttö asiantuntijan aiemmasta ansioluettelosta (*track-record*) (Goldman 2008, 21). Näitä kaikkia tekijöitä arvioimalla maallikko voi saada käyttökelpoista aineistoa siitä, kuka erimielisistä asiantuntijoista on luotettavin. Ne eivät kuitenkaan ole täysin ongelmattomia. Goldman huomauttaa, että erityisesti ensimmäinen ja toinen kohta voivat olla joissain tilanteissa harhaanjohtavia. On esimerkiksi mahdollista, että jollakin johtavalla asiantuntijalla on paljon seuraajia/oppilaita, jotka kriitikittömästi vahvistavat käytännössä kaiken, mitä tämä sanoo. Tällöin ei tapahdu johtavan asiantuntijan todistuksen riippumatonta ja itsenäistä arviointia, mikä käytännössä tarkoittaa sitä kuin arviointia ei olisi tapahtunut lainkaan. Ei ole väliä, kuinka monta tällaista asiantuntijatukijaa näkemyksellä on, koska ne käytännössä vain toistavat, mitä alkuperäinen asiantuntija sanoi. Hän vertaa tilannetta tapauksiin, joissa gurun seuraajat uskovat kaiken mitä tämä sanoo ja toistelevat sanomaa kriitikittä. Sen sijaan, jos näkemys näyttää saavan erityisesti useiden johtavien asiantuntijoiden toisistaan riippumatonta (tai vähintään osittain riippumatonta) tukea, pitäisi tämän lisätä maallikon oikeutusta luottaa tähän näkemykseen. Tällöin asiantuntijoiden yhteisymmärrystä näyttäisi muodostuvan tämän näkemyksen taakse. Maallikon on käytännössä lähes aina viisasta uskoa toisistaan riippumattomien johtavien asiantuntijoiden yhteisymmärryksessä antamiin todistuksiin. (Goldman 2008, 24–30.)

Kun yhteisymmärrystä ei ole eikä sellaista näytä olevan muodostumassakaan, on usein luontevinta luottaa sellaisiin asiantuntijoihin, joilla on vastaavanlaisissa kysymyksissä paras ansioluettelo (*track-record*) (Goldman 2008, 31). Jos he ovat aiemmin kyenneet tarjoamaan oikeaan osuneita näkemyksiä, on todennäköisyys tälläkin kertaa suurempi. Miten maallikot voivat luotettavasti arvioida asiantuntijoiden ansioluetteloa ja sen luotettavuutta? Goldmanin mukaan maallikon kannattaa kiinnittää huomionsa sellaisiin tieteenalan väitteisiin, jotka ovat muuttuneet esoteerisesta eksoteeriseksi eli yleistajuisiksi väitteiksi, jolloin niiden totuusarvo on maallikon arvioitavissa. Hän voi esimerkiksi oppia, että asiantuntija on aiemmin sanonut proposition p olevan totta. Myöhemmin on käynyt ilmi laajemman ja ymmärrettävämmän todistusaineiston valossa, että p on totta. Tämä on maallikolle puolestaan todistusaineistoa asiantuntijan kyvystä antaa tosia

todistuksia evidenssin pohjalta, joka on maallikolle esoteerista. Maallikolla on siis perusteita uskoa myös tieteenalaa koskeviin väitteisiin ja johtopäätöksiin, joita ei ymmärrä. (Goldman 2008, 31-34.)

Aina tilanne ei tietenkään ole näin yksinkertainen, koska yhtä ansiokkailta vaikuttavat tutkijat voivat tarjota tilanteeseen täysin päinvastaisia ratkaisuja. Kuka tällöin ansaitsee tulla uskotuksi? Oman ongelmallisuutensa tähän tuo seikka, että toisin kuin suuren konsensuksen luonnontieteellisillä aloilla, kuten matematiikassa ja fysiikassa, muun muassa yhteiskuntatieteellisillä aloilla on paljon koulukuntia ja yhteensovittamattomia oppirakennelmia, joita tieteenalan ulkopuolisen voi olla vaikea hahmottaa. Taloustiede on jakautunut erilaisiin koulukuntiin ja maallikolle voi olla täysin mahdotonta erottaa, mikä niistä tarjoaa uskottavimman ratkaisun ongelmaan. Pitäisikö esimerkiksi uskoa uusklassista, marxilaista, keynesiläistä vai behavioristista taloustieteilijää? Sosiologiassa ja valtio-opissa on myös useita erilaisia tutkimusperinteitä ja koulukuntia. On aivan mahdollista, että kaikkien näiden koulukuntien edustajat tarjoavat toisistaan poikkeavia ja usein päinvastaisia ohjeitaan päätöksentekijöille ja virkamiehille talouslaman sekä muiden yhteiskunnallisten ongelmien partaalla. Tällaiset erimielisyydet ovat suurelle osalle asiantuntijoiden luotettavuutta ja paremmuutta arvioiville maallikoille tuttuja, eivätkä ne varmasti tule poistumaan lähiaikoina. Voi kuitenkin olla mahdollista, että evidenssin ja tiedon lisääntyessä, suurempi asiantuntijoiden yhteisymmärrys syntyy tulevaisuudessa. Se mitä on opittu aiemmista pandemioista tai talouslamoista voi johtaa siihen, että seuraavien kohdalla asiantuntijoilla on suurempi yksimielisyys niiden luonteesta ja oikeista toimintatavoista niiden ratkaisemiseksi.

Goldman kirjoittaa artikkelinsa johtopäätöksissä, että vaikka hänen ehdottamansa keinot eivät pysty tarjoamaan missään määrin täydellistä kriteeristöä uskottavimman asiantuntijan valintaan, on asiantuntijoiden arviointi niiden perusteella mahdollista (Goldman 2008, 35). Ansioluettelon ja mahdollisesti syntyvän konsensuksen ja empiirisen menestyksen arviointi ovat maallikoiden saavutettavissa, vaikka osa kysymyksistä on aina sellaisia, että niistä todistuksia antavien asiantuntijoiden uskottavuuden arviointi on todella suuritöistä, ellei jopa mahdotonta maallikoille.

Anderson ja Martini tarkastelevat asiantuntijuuden määrittelyä kysymällä, millaisten kriteerien mukaan maallikko voi arvioida asiantuntijoita saadakseen selville, kuka heistä on tiedollisesti uskottavin (Anderson 2011, 145; Martini 2019). Andersonin mukaan maallikon on kiinnitettävä huomionsa johonkin, mitä hän kutsuu toisen asteen evidenssiksi (*second order evidence*) asiantuntijan luotettavuudesta. Se on jotakin sellaista epäsuoraa näyttöä, jota on maallikolle saatavilla ja jonka perusteella tämä voi arvioida asiantuntijan luotettavuutta. Martinin mukaan maallikko voi kiinnittää huomion asiantuntijuuden eräänlaisiin ulkoisiin merkkeihin (*proxy*) (Martini 2019, 118-119). Vaikka maallikolla ei olisikaan ymmärtämättömyytensä vuoksi oikeutusta uskoa asiantuntijan antamaan todistukseen tämän esittämän perusteen R perusteella, hänellä voi olla peruste

R*, jonka perusteella hänellä voi olla oikeutus uskoa siihen, että asiantuntija on käsillä olevaan kysymykseen luotettava todistuksen antaja. (Anderson 2011, 145-146.)

Martini listaa ominaisuuksia, joita asiantuntijoilta tulisi löytyä, jotta heidät voisi tunnistaa luotettaviksi. Hänen mielestään vähintään seuraavat ominaisuudet kertovat asiantuntijuudesta: objektiivisuus, ansioituneisuus alalla (*track-record*), alaspesifi maltillisuus (tällä tarkoitetaan sitä, että malttaa antaa arvioita vain omalta asiantuntemuksen alaltaan ja pidättäytyä muiden alojen kommentoinnista asiantuntijana), tunnustettu vertaisuus alalla, puolueettomuus, sisältötieto alalla, metatieto alasta, johdonmukaisuus ja ongelmien erottelukyky (tällä tarkoitetaan sitä, että kykenee erityisesti erottelemaan ongelmia, jotka ovat näennäisesti samanlaisia, mutta eroavat kuitenkin yksityiskohdissa). Martini huomauttaa, että tämä listaus ei ole tyhjentävä, vaan asiantuntijuuteen liittyy todennäköisesti muitakin ominaisuuksia, mutta näitä tarkastelemalla voi usein päästä lähelle asiantuntijuuden tunnistamista. Joka tapauksessa maallikko voi pyrkiä saamaan näistä tekijöistä tietoa, jonka avulla hän voi luoda kuvaa siitä, kuinka luotettavia eri asiantuntijat alalla ovat. (Martini 2019, 115–121.)

Lisäksi maallikoiden on mahdollista arvioida tekijöitä, jotka heikentävät asiantuntijoiden tai asiantuntijoiksi oletettujen henkilöiden luotettavuutta. Epäluotettavuudesta kertovat seikat voivat olla toisinaan luotettavuudesta indikoivia seikkoja helpommin tunnistettavissa. Goldman tuo näistä esiin intressit ja puolueellisuuden (*bias*) (Goldman 2008, 21), mutta Anderson käsittelee tällaisia tekijöitä tarkemmin. Hänen mukaansa maallikoiden on epäluotettavuuttakin arvioidessa viisasta lähteä liikkeelle asiantuntijuuden ulkoisten merkkien arvioinnista. Hän esittää ulkoisista merkeistä kahdeksanportaisen asteikon, jossa alimpana on alalla täysin kouluttamaton maallikko ja ylimpänä alan johtavat asiantuntijat. Näiden väliin sijoittuvat alalta perustutkinnon tehneet ja tutkijankoulutuksen saaneet henkilöt. Perussääntönä voi Andersonin mukaan pitää seuraavaa: mitä korkeammalla hierarkiassa oleva antaa todistuksen sitä viisaampaa on uskoa häntä kuin alempana olevan todistusta. Tämä lienee myös tapa, miten suuri yleisö useimmiten asiantuntijoiden luotettavuutta todellisuudessa arvioi. Lääketieteellisissä kysymyksissä todennäköisemmin uskotaan lääketieteen professoria kuin vielä kokematon lääketieteen kandidaattia saatiikka, että uskottaisiin sairauksia internetistä googlettavaa lääketieteessä kouluttamatonta maallikkoa. On kuitenkin mahdollista, että korkealla hierarkiassa oleva henkilö voi menettää uskottavuuttaan, mikäli hänen kohdallaan syntyy epäilyjä tiedollisesta rehellisyydestä ja vastuullisuudesta. Anderson luettelee neljä tekijää, joiden toteutuessa kuka tahansa voi todeta henkilön tiedollisen rehellisyyden olevan kyseenalaistunut: a) interssiritiriidat, b) evidenssi aiemmasta episteemisestä epärehellisyydestä, c) jatkuva viittaaminen tutkimukseen, joka ei tue henkilön väitteitä, sekä evidenssi harhaanjohtavista lausunnoista, d) jatkuva tieteellisten vastustajien väitteiden ja argumenttien väärintulkinta, tai

virheellisten väitteiden esittäminen näiden epärehellisydestä. Näiden lisäksi on olemassa episteemisiä vastuullisuustekijöitä, joiden perusteella voi arvioida asiantuntijoiksi oletettujen henkilöiden luotettavuutta. Näitä ovat vertaisarvioinnin väistely, dialoginen irrationaalisuus, sekopääteorioiden (*crackpot theories*) edistäminen vapaaehtoinen sekopäihin (*crackpots*) liittyminen. Näihin tekijöihin huomion kiinnittäminen voi auttaa maallikkoa tunnistamaan parhaan asiantuntijan, jonka todistusta on viisainta uskoa, ja kehen ei toisaalta kannata luottaa. (Anderson 2011, 146-147.)

Luotettavimman asiantuntijan tunnistaminen näiden ohjeiden avulla on mahdollista, mutta ei väistämättä virheetöntä. On huomattava, että asiantuntijuus on aina suhteellinen kysymys ja sen tunnistaminen on empiiristä. Asiantuntijat ovat asiantuntijoita suhteessa maallikoihin ja asiantuntijuuden arviointi on aina lopulta jokaisen itse tehtävä (Martini 2019, 120–121). Siksi se on myös aina altista virhetulkinnolle. Tästä huolimatta asiantuntijuus on olennainen osa yhteisöllistä elämäämme. Luotamme suuressa osassa elämäämme jatkuvasti siihen, että talot eivät syty palamaan väärin suunniteltujen sähköistysten vuoksi tai että ravintoloissa syömämme ruoka on aina turvallista syödä. Vaikka olisimmekin alttiita virheille asiantuntijuuden tunnistamisessa, elämme kuitenkin elämäämme täysin sen uskon varassa, että asiantuntijat tietävät, mitä tekevät ja sanovat. Tämä perusluottamus ei poista kuitenkaan sitä tosiseikkaa, että joskus maallikoiden on äärimmäisen vaikea tunnistaa, kuka erimielisistä asiantuntijoista todella on luotettavin ja kuka epäluotettavin. Erityisen vaikeaa tämä on systemaattisissa erimielisyyksissä, joita siirryn tarkastelemaan seuraavaksi.

2.8 SYSTEMAATTISET ERIMIELISYYDET

Osa erimielisyyksistä on sellaisia, että ne eivät tunnu ratkeavan siitä huolimatta, että niitä on tutkittu hyvin pitkiä aikoja. Tämä on Goldbergin erimielisyyksien janan toinen ääripää eli systemaattiset erimielisyydet (Goldberg 2013a). Esimerkiksi moraalista realismia ja objektiivista moraalista koskeva erimielisyys ei ole samalla tavalla kalenterista tai lasten opettajalta tarkistettavissa kuin se, pitikö sukset ottaa tänään kouluun vai ei. Edes asiantuntijoiden kutsuminen paikalle ei auta löytämään tyhjentävää ratkaisua kysymykseen, onko objektiivista moraalista olemassa. Tällainen kysymys on huomattavasti monitahoisempi, hankalammin hahmotettavissa ja vaikeammin ratkaistavissa kuin arkipäiväiset erimielisyydet. Useimmiten tällaiset erimielisyydet ovat merkittävän pitkäkestoisia ja niiden ratkaisemiseksi on tarjottu lukuisia teorioita, mutta ne eivät ole silti ratkenneet. Tämän kaltaisissa erimielisyyksissä asiantuntijat jakautuvat erilaisiin vastakkaisiin leireihin ja koulukuntiin sen mukaan, millaista ratkaisumallia kannattavat. Mitään yhteistä konsensusta oikeasta ratkaisusta ei näissä erimielisyyksissä ole asiantuntijoiden kesken. Siksi niissä ei ole aina kovin helppoa tunnistaa parhaita asiantuntijoita joukosta. Kaikki voivat vaikuttaa yhtä

luotettavilta tai epäluotettavilta. Voi siis tuntua vaikealta määrittää paras asiantuntija seuraamalla Goldmanin, Andersonin ja Martinin ohjenuoria.

Sanford Goldberg määrittelee systemaattiset erimielisyydet artikkeleissaan *Defending Philosophy in the Face of Systematic Disagreement* (2013a) ja *Disagreement, Defeat, and Assertion* (2013b). Erimielisyys on systemaattista silloin, jos se on ei-paikallista (*nonlocal*), laajalle levinnyttä (*widespread*) ja poteroitunutta (*entrenched*). Ei-paikallista erimielisyys on, kun se on osa isompaa kysymysten kimppua, johon liittyy paljon toisiinsa kietoutuneita kiistakysymyksiä. Se ei siis ole joko-tai-kysymys jonkin yksittäisen proposition totuudesta, vaan vastakkain ovat yleensä useita propositionia sisältävät teorit tai jopa teoriakimput. Laajalle levinnyttä se on silloin, kun vähintään toinen osapuolista, mutta yleensä molemmat, on saanut vankan seuraaja- ja kannattajakunnan. Toisin sanoen kysymyksessä ei ole vain kahden episteemisesti tasavertaisen yksilön kiista, vaan se on ryhmien välistä. On siis yleensä kysymys isoista asiantuntija- ja ihmisryhmistä, jotka kannattavat vastakkaisia näkemyksiä. Kolmanneksi se on poteroitunutta, jos erimielisyys on jatkunut jo merkittävän ajan ja molemmat osapuolet jatkavat oman näkemyksensä edistämistä ja puolustamista kysymykselle relevanteilla evidenssillä ja argumenteilla. Poteroituneessa tilanteessa osapuolet ovat vahvan taipuvaisia torjumaan vastapuolen näkemykset ja vahvistamaan omiansa. He tuntevat toistensa argumentit ja näkemykset erinomaisesti, mutta he eivät anna juurikaan painoarvoa vastakkaisen osapuolen tulkinnoille. Joissakin tapauksissa tämä voi johtaa jopa siihen, että toista osapuolen tulkinnalle ei anneta painoarvoa laisinkaan. Systemaattisessa erimielisyydessä siis laajat ihmisryhmät ovat omaksuneet vastakkaiset näkemykset jonkin teorian totuudesta ja ovat puolustaneet näkemyksiään herkeämättä pitkän ajan. (Goldberg 2013a, 278–279; Goldberg 2013b, 169–170.)

Systemaattisiksi erimielisyyksiksi usein luokitellaan monet pitkäkestoiset filosofiset, poliittiset, moraaliset, uskonnolliset ja jotkin esteettiset erimielisyydet (Kornblith 2010, 33–34; Goldberg 2013a 278–280; Egan 2010, 247–286). Kirjallisuudessa suosittuja esimerkkejä systemaattisista erimielisyyksistä ovat muun muassa niin sanotut ”David Lewis – ongelmat”¹⁸, joissa on kysymys Peter van Inwagenin ja David Lewisin välisistä pitkäkestoisista erimielisyyksistä (van Inwagen 1999, 2010; Elgin 2010). Yksi näistä on vapaata tahtoa koskeva kiista. Siinä van Inwagen ja Lewis ovat tunnistaneeet toisensa episteemisesti tasavertaisiksi vapaan tahdon kysymyksessä usean vuosikymmenen ajan ja he tuntevat *kaikki* argumentit puolesta ja vastaan, mutta tulevat silti erilaisiin johtopäätöksiin usealla eri vuosikymmenellä. He ovat perehtyneet hyvin toistensa argumentteihin sekä niitä tukevaan kirjallisuuteen ja muuhun evidenssiin. Lisäksi heidän näkemyksiään tukevat laajat filosofien (ja maallikoiden) ryhmät, jotka ovat vakuuttuneita osapuolten argumenteista ja

---

¹⁸ Van Inwagen luetlee artikkelissaan *It is Wrong Everywhere, Always, and for Anyone to Believe Anything upon Insufficient Evidence* useamman hänen ja David Lewisin välisen erimielisyyden (Van Inwagen, 1999).

johtopäätöksistä. Tämä kiista on jatkunut suhteellisen pitkään, eikä se ole ratkennut, vaikka osapuolet ovat esittäneet toisilleen uutta evidenssiä aina, kun sitä ovat saaneet haltuunsa. (Van Inwagen 2010, 23–28.)

Myös muutamia pitkäkestoisia tieteellisiä väittelyitä, kuten esimerkiksi keskustelu tietoisuuden luonteesta, voidaan laskea systemaattisiksi. Samoin monet uskonnolliset erimielisyydet ovat systemaattisia erimielisyyksiä. Tunnetuin näistä on varmasti ateistien ja teistien kiista Jumalan olemassaolosta. Eri näkemyksiä puolustetaan yleensä vakiintuneilla argumenteilla ja niissä vedotaan hyvin tunnettuun evidenssiin. Jumal todistukset ja niiden vastatodistukset ovat tällaisia argumentteja, joita esitetään teismi-ateismi-väittelyssä säännöllisesti (Koistinen & Räikkä, 1997). Millään näistä argumenteista ei kuitenkaan tunnu olevan sellaista episteemistä voimaa, että niihin hyvin perehtyneet asiantuntijat, eli yleensä teologit ja uskonnonfilosofit, saavuttaisivat yhteisymmärryksen niiden perusteella ja voisivat kertoa maallikoille, mikä niistä on todennäköisimmin totta. Sen sijaan näyttää siltä, että teistien ja ateistien vakuuttuneisuuteen argumenttinsa oikeellisuudesta vaikuttavat monet muut läheiset tekijät. Hyvin yleistä tällaisissa kiistoissa on, että teisti näkee jumal todistukset vain yhdeksi osaksi suurempaa teististä teoriarakennelmaa, joka on hänen mielestään koherentti ja riittävän todistusvoimainen, kun samalla ateisti liittyy vastatodistukset osaksi omaa laajempaa ateistista teoriaansa, jonka katsoo koherentiksi ja todistusvoimaiseksi. Usein tämän tyyppisissä tilanteissa on tutkittava paljon laajemmin sitä, mitkä tekijät vaikuttavat argumenttien esittäjien vakuuttuneisuuteen.

Systemaattisissa erimielisyyksissä voi olla kyse perustavanlaatuisista maailmankuvallisista kysymyksistä. Niillä on myös hyvin erilaisia merkityksiä ihmisten elämässä. Tarve ratkaista niitä vaihtelee niiden merkityksen mukaan. Osa kysymyksistä on sellaisia, että käytännön elämä ei välttämättä vaadi niiden ratkaisua millään tavalla. Ne voivat olla mielenkiintoisia lähinnä tiedollisessa kuriositeettimielessä. Toiset taas ovat sen luontoisia, että niihin on väistämättä otettava kantaa. Suuren osan ihmisistä on muodostettava niistä jonkinlainen näkemys. Filosofissa, erityisesti metafysiikassa, on useita ensimmäisen kaltaisia kysymyksiä. Kovin suurta käytännön merkitystä tuskin on suurelle osalle ihmiskuntaa sillä, jos filosofit eivät ikinä pääse yksimielisyyteen universaalien ongelmasta. Ei varmaankaan myöskään sillä, jos he joku päivä yllättäen ajattelevat ratkaisseensa ongelman ja saavuttavat yhteisymmärryksen. Erityistä käytännön merkitystä tuskin on kovin monelle silläkään, vaikka filosofit unohtaisivat koko kysymyksen ja sen, että ovat käyttäneet aikaa sen pohtimiseen jo hyvän tovin useiden filosofisukupolvien aikaa.¹⁹ Toisilla systemaattisilla

---

¹⁹ Tarkoitukseni ei ole väheksyä tällaisten kysymysten tutkimista, vaan vain huomauttaa siitä, että niiden käytännöllinen merkitys on suurelle osalle ihmisistä hyvin kaukainen ajatus. Nähdäkseni tämän tyyppisiä kysymyksiä on

ongelmilla kuitenkin on aivan erilainen merkitys ja niillä on taipumus vaatia jonkinlaista ratkaisua, vaikka mitään tiedollista yksimielisyyttä ei olisikaan niistä mahdollista saavuttaa. Joskus niihin on myös sitouduttava niin, että niistä koituu seurauksia myös muille ihmisille. Niillä on myös taipumus saapua ratkaistavaksi kimpuissa eli yksi systemaattinen ongelma voi vaatia toisen tai useiden muiden systemaattisten ongelmien ratkaisua. Esimerkiksi monet moraaliset ja poliittiset kysymykset ovat tämän kaltaisia tiedolliselta kannalta. Poliittisten päätöksentekijöiden on mahdotonta olla ottamatta kantaa eutanasiaa koskevaa lakia säätäessään siihen, onko eutanasia oikein vai väärin. He joutuvat pohtimaan tätä tiedolliselta kannalta, kun ratkaisua pohtiessaan miettivät sitä, onko olemassa jonkinlaisia objektiivisia moraalisääntöjä, joista voi saada tietoa ja joiden perusteella ratkaisun voi tehdä. Moni voi myös miettiä, onko olemassa Jumalaa, jonka antamiin moraalisiin ohjeistuksiin voisi päätöstä tehdessä tukeutua. Päätös tällaisesta asiasta on lainsäätäjälle väistämätön, ja samalla sen tekijät joutuvat pohtimaan kysymyksiä, jotka ovat esimerkkejä systemaattista erimielisyyksistä. Ratkaisua tehdessä voidaan kuunnella asiantuntijoita, kuten lääkäreitä, moraalifilosofoja ja pappeja, mutta heidän näkemyksensä voivat jakautua tasaisesti kummallekin kannalle ja kummankin puolen argumentit voivat olla yhtä vakuuttavan oloisia. Kysymystä ei kuitenkaan voi jättää käytännöllisistä syistä ratkaisematta, vaikka tiedollista selvyyttä asiasta ei ole.

Systemaattiset erimielisyydet ovat tietoteoreettisesti poikkeuksellisen mielenkiintoisia ongelmia. Tavallisilla erimielisyyksillä on oma tietoteoreettinen ongelmaulottuvuutensa, mutta ne eivät muodosta samankaltaisia ratkeamattomalta vaikuttavia intellektuaalisia esteitä, kuten systemaattiset erimielisyydet muodostavat. Siksi keskityn jatkossa pääasiassa vain systemaattisiin erimielisyyksiin, ellen toisin mainitse. Seuraavaksi siirryn tarkastelemaan sitä, mitä systemaattisissa vertaiserimielisyystilanteissa olisi rationaalista tehdä tiedollisesta näkökulmasta ja mitä yleisimmistä ratkaisumalleista seuraa.

3 KONFORMISMI JA SKEPTISISMI

Tässä luvussa käsittelen sosiaalisessa tietoteoriassa vertaiserimielisyystilanteisiin tarjottua yleisintä normatiivista ratkaisumallia: konformismia. Käsittelen ensin sitä, millä tavalla konformismin mukaan erimielisyystilanne vaikuttaa erimielisten henkilöiden alkuperäisten uskomusten oikeutukseen. Sen jälkeen jatkan teorian ongelmien tarkastelulla ja kiinnitän huomioni siihen, mitä siitä seuraa systemaattisten erimielisyyksien kohdalla. Tässä kohtaa nousee esiin kysymys skeptisismistä, johon konformismin on katsottu usein johtavan. Konformismin tärkeimpiä

---

kuitenkin äärimmäisen tärkeä tutkia pelkästään niiden itsensä vuoksi, mutta myös siksi, että emme voi etukäteen tietää, millaiset vaikutukset niiden ratkaisemisella voisi olla.

kehittelijöitä ovat Richard Feldman, Hilary Kornblith, David Christensen ja Adam Elga. Konformismille ja ei-konformismille on kirjallisuudessa vaihtelevasti myös muita termejä, kuten sovittelevuus (*conciliationism*) ja ei-sovittelevuus (*non-conciliationism*), mutta käytän tässä esityksessäni pääsääntöisesti konformismia ja ei-konformismia.²⁰

3.1 KONFORMISMI

Keskeisin kysymys tiedollisesti aidossa erimielisyystilanteessa on siis se, miten korkeamman asteen evidenssin erimielisyydestä tulisi vaikuttaa erimielisten henkilöiden alkuperäisen uskomuksen oikeutukseen. Konformismin mukaan on olemassa episteemisiä normeja tai periaatteita, jotka määrittävät sen, mitä vertaiserimielisyystilanteessa pitäisi tehdä. Yleisimmin näiden periaatteiden mukaan kummatkin osapuolet menettävä oikeutuksensa uskomukseensa ja heidän tulee miettiä tilannetta uudelleen. Tässä ajattelutavassa uskomuksen muodostamista ikään kuin lykätään tulevaisuuteen siksi aikaa, kunnes selviää evidenssiä uudelleen tarkastelemalla tai uutta evidenssiä arvioimalla, kumman osapuolen näkemys oli oikeassa. Konformismi siis hyväksyy näkemyksen, jonka mukaan aidoissa vertaiserimielisyyksissä kenelläkään osapuolista ei ole oikeutusta proposition hyväksyvään tai kieltävään doksastiseen asenteeseensa, vaan aito erimielisyys muodostaa doksastisen kumoajan henkilöiden uskomuksille. (Elgin 2010 53–54; King 2013, 193–194.)

Konformismin keskeinen ajatus on, että episteemisesti tasavertaisten erimielisten keskustelijoiden on pidättäydyttävä arvostelmasta (*suspend judgment*) ja luovuttava uskomuksistaan (*withhold belief*) tai ainakin liennytettävä niitä, koska korkeamman asteen sosiaalinen evidenssi episteemisesti tasavertaisten henkilöiden erimielisyydestä osoittaa, että toinen henkilöistä on todennäköisesti tehnyt virheen evidenssin arvioinnissa (Feldman 2006, 441). Koska tilanteessa ei ole läsnä mitään yhteistä evidenssiä siitä, kumpi virheen mahdollisesti on tehnyt, voi konformistien mukaan vertaiserimielisyystilanteessa erimielisyyden selittää yhtä hyvin kumman tahansa henkilön virhe evidenssin arvioinnissa. Siksi kummallakaan osapuolella ei ole perustetta jatkaa uskomista omaan johtopäätökseen (Feldman 2007, 153–154). Toisin sanoen A:n oikeutus uskoa proposition p kumoutuu, koska hän on tietoinen episteemisesti tasavertaisesta henkilöstä B, joka saman evidenssin perusteella uskoo $\text{ei-}p$ (Lammenranta 2011, 5). A:lla ei ole tiedollista oikeutusta uskoa p vain sen perusteella, että se on hänen oma uskomuksensa. Tällainen olisi perusteetonta episteemistä egoismia. Ainoa tiedollisesti oikeutettu ratkaisu sekä A:lle että B:lle on valita adoksastinen asenne proposition p kohtaan eli pidättäytyä arvostelmasta ja luopua uskomuksesta (Elga 2007, 478–502).

---

²⁰ Jennifer Lackey ja Richard Feldman muun muassa käyttävät konformismia ja ei-konformismia (Lackey 2008a; Feldman 2007).

Feldman esittää aistihavaintoon perustuvan esimerkin vertaiserimielisyydestä, jossa on hänen mukaansa rationaalisinta luopua uskomuksesta. Esimerkissä kaksi henkilöä katsoo yliopiston ikkunasta pihalle ja ensimmäinen heistä kommentoi dekaanin käyskentelevän ulkona. Toinen henkilöistä ei näe pihamaalla ketään ja kysyy tietenkin luonnollisesti ensimmäiseltä, mitä tarkoitat. Ensimmäinen katselija toistaa, että dekaani kävelee tuolla, ja toinen katselija sanoo, että pihalla ei hänen havaintonsa mukaan ole tällä hetkellä ketään. Tilanne vaikuttaa molemmista varmasti erikoiselta. Kun henkilöt vakuuttuvat vielä siitä, että kumpikaan ei yritä huijata toista, on heidän rationaalista luopua uskomuksistaan, koska kummallakaan ei ole evidenssiä siitä, kumpi on tehnyt virheen tai kummalla on ehkä jotain vikaa havaintokyvyssään. Onhan mahdollista, että havainnoitsijoista toisen näkö on heikentynyt eikä hän yksinkertaisesti näe dekaania. Vaihtoehtoisesti ensimmäinen henkilö voi nähdä hallusinaatioita syystä tai toisesta. Ennen kuin tällaiset seikat ovat molempien tiedossa, on Feldmanin mielestä järkevää pidättäytyä arvostelmasta. Voi olla, että toinen katselijoista menee tämän tapauksen seurauksena optikolle ja saa kuulla vakavasta näön heikkenemisestään. Tällöin ensimmäisen katselijan aistihavainto dekaanista muuttuukin jälleen luotettavaksi. Myös toisen on tässä tapauksessa rationaalista luottaa ensimmäisen todistukseen. Toisaalta voi käydä ilmi, että ensimmäinen katselija oli nauttinut hallusinaatioita aiheuttavia psilositybiinisiä. Vaikutuksen lakattua hän muistaa kertoa tästä havaintoonsa vaikuttaneesta seikasta toiselle katselijalle, minkä vuoksi toisen katselijan arvio tilanteesta muuttuu uuden evidenssin valossa luotettavaksi. Näin tällainen erimielisyys voi myös ratketa suhteellisen luontevalla tavalla, mutta ennen kuin tällaista lisäevidenssiä on saatavilla, on konformistinen uskomuksesta pidättäytyminen rationaalisinta molemmille. (Feldman 2007, 150–152.)

Konformismi on seurausta kaikkien edellisessä luvussa esitettyjen teesien hyväksymisestä. Jos emme hyväksyisi uniikkiusteesiä, olisi perusteetonta vaatia uskomuksista luopumista, koska vastakkaiset uskomukset olisivat aivan yhtä oikeutettuja. Jos emme taas hyväksyisi tasapainonäkemyistä, voisivat molemmat osapuolet ajatella, että oma näkemys painaa vaakakupissa enemmän, eikä uskomuksesta luopuminen olisi perusteltua kummallekaan. Jos taas emme hyväksyisi riippumattomuusteesiä, voisi kumpi tahansa osapuoli perustella omaa uskomustaan ja päättelyään siihen niillä itsellään, eikä tällöinkään olisi syytä luopua uskomuksista. Kingin mukaan riippumattomuusteesi on konformismista täysin erottamaton, koska aina kun henkilöllä on riippumatonta evidenssiä toisen henkilön todennäköisesti tekemästä virheestä evidenssin arvioinnissa, hänen ei ole tarpeen noudattaa konformismin ohjeita arvostelmasta pidättäytymisestä ja uskomuksesta luopumisesta (King 2013, 197–199). Esimerkiksi aiemmin esitetyssä ravintolalaskun tapauksessa toinen normaalioloissa aritmetiikassa episteemisesti tasavertaisista henkilöistä voi olla niin päihtynyt, että ei kykene enää luotettavasti jakamaan loppulaskua. Tällöin selvinpään olevalla

osapuolella on itse erimielisyydestä riippumaton peruste pitää vastapuolensa laskutoimitusta epäluotettavana. Tilanne on toinen silloin, kun henkilöllä ei ole mitään riippumatonta evidenssiä toisen henkilön epäluotettavuudesta. Tällöin konformismin vaatimus luopua uskomuksesta on voimassa. Jos kaikki kolme teesiä pätevät yhtä aikaa, ainoa mahdollinen episteeminen vaatimus voi olla uskomuksista luopuminen siihen asti, kunnes riippumaton peruste löydetään. Lisäksi jos yhdenmukaisuusteesi pitää paikkaansa, ei eroa voi tehdä aihealueidenkaan välille. Kaikkiin erimielisyyksiin on reagoitava poikkeuksetta samalla tavalla.

Oikeutettuun reaktioon vaikuttaa myös jonkin verran se, millaiseksi ymmärrämme uskomukset. Isossa osassa tietoteoriaa ja erimielisyysfilosofiaa uskomukset ymmärretään binaarisiksi, jolloin henkilöllä katsotaan olevan joko-tai uskomuksia eli hän voi joko uskoa proposition olevan totta tai sitten uskoa sen olevan ei totta. Usein ajatellaan myös, että tätä on mahdollista laajentaa kolmannella vaihtoehdolla, jonka mukaan henkilön on mahdollista pidättäytyä molemmista uskomuksellisista asenteista sekä pidättäytyä muodostamasta kumpaakaan edellä mainituista uskomuksellisista asenteista. Näin ymmärrettyinä henkilöt joutuvat erimielisyystilanteissa luopumaan uskomuksistaan edellä mainitun kaltaisesti ja pidättäytymään doksastisen asenteen muodostamisesta täysin ainakin siihen asti, kunnes he saavat lisäevidenssiä joko itse proposition tai siitä, kumpi keskustelijoista todella arvioi alkuperäistä evidenssiä oikein tai teki virheen arvioissaan. Henkilöt eivät voi siis tämän käsityksen mukaan vain hieman uskoa proposition p tai $ei-p$. Uskomukset voidaan kuitenkin ymmärtää myös asteittaisiksi. Tällöin uskomus käsitetään eräänlaiseksi subjektiiviseksi todennäköisyys- tai vakuuttuneisuusasteeksi proposition totuudesta (Jackson 2020). Henkilö voi olla vaikkapa 80-prosenttisesti vakuuttunut siitä, että propositio on totta. Erimielisyystilanteessa tämä tarkoittaisi konformismin mukaan sitä, että episteemisesti tasavertaisten erimielisten henkilöiden on konformismin mukaan tehtävä ratkaisu, johon viitataan englanninkielisissä teksteissä idiomilla *split the difference*. Suomeksi voisi sanoa, että heidän on tultava toisiaan vastaan puolitiehen. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että heidän on tultava vakuuttuneisuudessaan vastaan toisiaan puoliväliin. Esimerkiksi tilanteessa, jossa A on vakuuttunut proposition totuudesta 40-prosenttisesti ja B 90-prosenttisesti, tulisi heidän tehdä kompromissi ja uskoa 65-prosenttisesti. Näin ollen uskomusta ei ole tarpeen hylätä samalla tavalla kuin binaarisessa käsitystavassa, mutta vakuuttuneisuutta on muokattava vakuuttuneisuusasteiden puoliväliin. Usein lopputulema on kuitenkin se, että sitoutuminen uskomukseen laimenee vertaiserimielisyyksissä niin lähelle uskomuksesta luopumista tai arvostelmasta pidättäytymistä, että varsinaista eroa näihin vaihtoehtoihin on vaikea nähdä. (Christensen 2004; Weatherson 2013, 55–58; Simpson 2013, 577.)

Konformismi vaikuttaa intuitiivisesti vakuuttavalta näkemykseltä. Jos kaksi episteemisesti tasavertaista henkilöä päätyy vastakkaisiin näkemyksiin tasan saman evidenssin nojalla, eikö heidän

ole silloin luontevaa ryhtyä selvittelemään, mistä erimielisyys johtuu ja asettaa uskomuksensa siksi aikaa sivuun? Tämän näkemyksen hyväksymiseen liittyy kuitenkin useita ongelmia. Voimme tarkastella esimerkiksi poliittisia uskomuksia ja niihin liittyviä tiedollisia erimielisyyksiä. Ajatellaan, että kansalainen A ja kansalainen B ovat erimielisiä perustulosta. Olettakaamme, että he ovat episteemisesti tasavertaisia tässä kysymyksessä. A vastustaa perustuloa ja B kannattaa sitä samaan evidenssiin perustuen. Heidän kognitiiviset kykynsä päätellä evidenssistä ovat myös yhtenevät. Konformismin mukaan episteemisesti rationaalisinta tässä tilanteessa on molempien luopua uskomuksistaan ja etsiä uusia riippumattomia perusteita näkemysten tueksi. Voimme ottaa esimerkkiin mukaan episteemisesti ylivertaisen osapuolen: sosiaalipolitiikan tutkija C:n, jonka näkemys perustuu laajemmalle evidenssille ja sen pätevämmälle arvioinnille kuin A:n ja B:n näkemykset. C uskoo, että perustulo on kannattava ratkaisu, jolloin A:n mielipide, että perustulo olisi ehdottomasti väärä ratkaisu, joutuu vaikeaan asemaan. B:n näkemys puolestaan saa vahvistusta. Tässä konformistinen ratkaisu olisi se, että sekä A että B joutuisi hyväksymään C:n näkemyksen, koska C on episteemisesti ylivertainen heihin molempiin nähden. Ajatus taustalla on, että A ja B ottavat huomioon sen, että C on heihin nähden episteemisesti ylivertainen ja tämä on uutta kiistasta riippumatonta korkeamman asteen evidenssiä A:lle ja B:lle. Näin ollen erimielisyys ratkeaisi tiedollisesti asiantuntijan todistukseen. Käytännössä A:n ja B:n erimielisyys lakkaa olemasta episteemisesti ylivertaisen asiantuntijan todistuksen myötä. Myös B on voinut perustaa uskomuksensa väärille perusteille, eikä hänkään voi enää perustaa uskomustaan perustulon kannattavuudesta näille perusteille. Hänen on myös muutettava näkemystään siitä, miksi uskoo niin kuin uskoo. Nyt uskomuksen on perustuttava C:n todistukselle väärin perusteiden sijaan.

On kuitenkin perusteltua kysyä, miksi A:n olisi vaihdettava mielipidettään vain siksi, että episteemisesti ylivertainen tutkija on eri mieltä asiasta. Kysymys on perusteltu kahdesta syystä. Ensinnäkin A ei välttämättä ymmärrä kaikkia C:n perusteluja perustulon kannattavuudesta. Hän ei voi todennäköisesti koskaan päästä episteemisesti samalle tasolle C:n kanssa. Miten voisi olla perusteltua, että A:n olisi hyväksyttävä C:n näkemys, jonka perusteita hän ei voi ymmärtää? Tähän vastaus konformistisesta näkökulmasta on selvä: episteemisesti A on velvoitettu muuttamaan näkemystään, vaikka ei ymmärtäisikään perusteita, jos hän ymmärtää, että C on episteemisesti ylivertainen henkilö tässä kysymyksessä. Episteemisesti ylivertaisella henkilöllä on enemmän ja parempaa evidenssiä hallussaan ja enemmän ymmärrystä tulkita sitä. Jos A sen sijaan ei ymmärrä, että C on episteemisesti ylivertainen asiantuntija, on tämä ymmärtämättömyys erinomaista evidenssiä siitä, että A ei ymmärrä kaikkea olennaista evidenssiä kiistassa. Tällöin hän on tiedollisesti velvoitettu luopumaan uskomuksestaan, vaikka ei sitä itse ymmärtäisikään. Kenelläkään kiistan osapuolilla ei ole tämän perusteella myöskään tiedollista velvollisuutta asettaa painoa A:n todistukselle. A:n ja B:n

välinen episteeminen symmetrisyys on näin ollen rikkoutunut. Tämä rikkoutuminen on hyvä peruste ajatella, että A ei ole enää B:n kanssa episteemisesti tasavertainen. Tällöin B voi turvallisesti mielin pitäytyä uskomuksessaan sikäli kuin itse ymmärtää C:n olevan episteemisesti ylivoimainen ja perustaa uskomuksensa tämän todistukselle.

Toinen peruste kyseenalaistaa A:n velvollisuus muuttaa uskomustaan on väite, että poliittiset uskomukset ovat sellaisia, joita tulee arvioida vain poliittisin perustein. Siksi ei ole mitään syytä vaatia A:ta luopumaan uskomuksestaan, vaikka tiedolliset perusteet siihen olisivatkin olemassa. Konformisti kuitenkin vetoaisi vastauksessaan yhdenmukaisuusteeseihin. Hän vastaisi, että epistemologia ei käsittele uskomusten poliittista vaan tiedollista oikeutusta. Uskomuksia ei voi erotella tiedollisesta näkökulmasta siten, minkä luonteinen niiden sisältö muutoin on. Kaikki uskomukset ja niihin liittyvät erimielisyydet ovat samalla viivalla ja niitä tulee *episteemisesti* tarkastella yhtäläisin kriteerein. Mitään erioikeuksia ei tältä kantilta voi antaa poliittisille, uskonnollisille tai millekään muunlaisille uskomuksille. Jos näin tehtäisiin, voisi uskomusten tiedollisen arvioinnin väistää hälyttävän helposti. Tämän vuoksi kansalaisen A perustulouuskomus ei ole tiedollisesti oikeutettu, vaikka tämä perustelisikin sitä poliittisin perustein.

Episteemisesti lisänäkökulma tähän perustulokiistaan saadaan lisäämällä kuvioon vielä tutkija D. Tutkija D:n näkemys on sama kuin A:n eli perustulo on hänen mielestään kannattamaton sosiaaliturvajärjestelmä. Hänen näkemyksensä perustuu samaan kokonaisevidenssiin kuin tutkija C:n. Hän on myös arvioinut evidenssiä yhtä laajalla asiantuntemuksella ja tarkkuudella. Näin ollen meillä on ulkopuolisina arvioijina kansalaiset A ja B, jotka haluavat muodostaa rationaalisen ja tiedollisesti oikeutetun uskomuksen asiantuntijoiden C ja D näkemysten pohjalta. Tilanteessa kuitenkin näyttää siltä, että konformismi vaatii sekä C:n että D:n luopumaan näkemyksistään. Mitä A:n ja B:n pitäisi tällöin tehdä? Vastaus on, että molempien on luovuttava uskomuksistaan, vaikka kummatkin saavat tukea näkemyksilleen C:n ja D:n tiedollisista todistuksista. Tilannetta tulee konformismin näkökulmasta tulkita niin, että episteemisesti ylivoimaisien C:n ja D:n erimielisyys on A:lle ja B:lle uutta evidenssiä, joka tiedollisesti kumoaa sekä A:n että B:n oikeutuksen uskoa perustulon kannattavuuteen/kannattamattomuuteen. Tilanne näyttää siis siltä, että koska C ja D ovat symmetrisissä asemassa toisiinsa nähden, ovat kaikki, siis myös episteemisesti alivoimaiset osapuolet A ja B, velvoitettuja pidättäytymään arvostelmista ja luopumaan uskomuksistaan. A:n ja B:n ei ole tarpeen olla tässä tilanteessa symmetrisessä asemassa toisiinsa nähden. Riittää, että C ja D ovat episteemisesti tasavertaisia ja symmetrisessä suhteessa toisiinsa. A:lla ja B:llä on tiedollinen velvollisuus uskoa episteemisesti ylivoimaisien todistuksiin proposition totuudesta. Tässä tapauksessa ainoa tiedollisesti oikeutettu ratkaisu on arvostelmasta pidättäytyminen niin kauaksi aikaa, että saadaan lisäevidenssiä, joka kallistaa vaakakupin toisen asiantuntijan näkemyksen suuntaan.

Voi vielä kuitenkin kysyä, voisiko olla niin, että A:n alkuperäinen D:n näkemyksestä riippumaton mielipide tuo jonkinlaista lisäarvoa D:n näkemykselle ja kallistaa vaakakupin D:n suuntaan? Tämä tarkoittaisi kuitenkin vain sitä, että A uskoisi perustulon kannattamattomuuteen, koska hän jo alun perinkin uskoi niin, mikä on ristiriidassa riippumattomuusteesin kanssa. Silloin hän uskoisi perustuloon riippumatta C:n asiantuntemuksesta, mikä taas osoittaisi vain A:n tiedollista huolimattomuutta tai välinpitämättömyyttä. D:n näkemykselle maallikko A:n alkuperäinen uskomus sen sijaan ei voi antaa minkäänlaista tukea, koska A ei ole D:n kanssa episteemisesti tasavertainen vaan päinvastoin alivertainen. Toisaalta jos A ja B ovat symmetrisessä asemassa, myös B:n uskomus olisi lisäevidenssiä C:n uskomukselle samassa määrin. Symmetria ei rikkoutuisi missään kohden, eikä vaakakuppi kallistuisi kummankaan henkilön uskomuksen puoleen. Näin ollen kaikkien uskomukset olisivat pois pelistä siihen asti, kunnes löytyy uutta riippumatonta evidenssiä jommankumman asiantuntijan näkemykselle. A:n ja B:n näkemykset ovat kuitenkin tiedollisesti merkityksettömiä, eikä niiden huomioimista tarvitse C:n ja D:n pohtia.

Tarkastelumme seuraus siis on, että arvostelmasta pidättäytyminen ja uskomuksista luopuminen on helposti johdettavissa konformismin lähtökohdista monissa todellisissa erimielisyystilanteissa. Perustuloesimerkin tarkoitus oli osoittaa, että ongelman ei tarvitse olla edes kovin vaikea tai systemaattinen, kun voi olla rationaalista konformismin mukaan olla ottamatta kysymykseen tiedollisesti lopullista kantaa. On helppo keksiä lisää vastaavia esimerkkejä, jotka osoittavat, että konformismi johtaa suhteellisen helposti arvostelmista pidättäytymiseen ja uskomuksista luopumiseen. On tärkeää miettiä, kuinka yleisiä tällaiset tilanteet voivat olla. Erityisen oleelliseksi nousee seuraava kysymys: millaisia seurauksia konformismi aiheuttaa uskomuksillemme, jotka kohtaavat pitkäkestoista ja laajaa asiantuntijatason erimielisyyttä?

3.2 SYSTEMAATTISET ERIMIELISYYDET JA SKEPTISISMI

Näyttää siltä, että konformismi pakottaa meidät luopumaan uskomuksistamme käytännössä aina, kun joudumme tilanteeseen, jossa meillä on korkeamman asteen evidenssiä vertaiserimielisyydestä episteemisesti tasavertaisen tai ylivertaisen henkilöiden kanssa. Riippumattomuusteesin vaatimaa erimielisyydestä itsenäistä evidenssiä ei välttämättä ole välittömästi saatavilla, jolloin arvostelmasta pidättäytyminen pitkittyy. Tämä voi olla tiedollisesti vakava ongelma siksi, että se koskee hyvin monia uskomuksiamme, koska olemme tietoisia useista episteemisesti tasavertaisista ihmisistä, jotka ovat erimielisiä kanssamme näistä uskomuksistamme. Lisäksi olemme tietoisia, että monissa kysymyksissä on aina olemassa episteemisesti ylivertaisia ihmisiä, jotka ovat keskenään erimielisiä. Näissä molemmissa tapauksissa joutuisimme joko luopumaan uskomuksistamme, heikentämään merkittävästi vakuuttuneisuutta niihin tai jopa vaihtamaan niitä

päinvastaisiin uskomuksiin, vaikka se olisikin vastoin *omaa* parasta arvostelukykyämme (Machuca 2013, 5-10).

On väitetty, että tiedolliset erimielisyydet johtavat edellä esitetyn vuoksi laajaan skeptisismiin. Kingin mukaan skeptisismi seuraa seuraavien väitteiden konjunktiosta:

- (i) Jos henkilö löytää itsensä osapuolena tunnistettuun vertaiserimielisyyteen, on irrationaalista pitää kiinni omasta uskuksesta – rationaalisesti henkilöltä vaaditaan arvostelmasta pidättäytymistä tällaisissa olosuhteissa.
- (ii) Löydämme itsemme usein osapuolina tunnistetuista vertaiserimielisyyksistä.²¹ (King 2012, 265.)

Olisimme tämän perusteella aina velvoitettuja luopumaan uskomuksistamme, kun kohtaamme vertaiserimielisyyksiä, jotka eivät ratkea. Sama koskee tilanteita, joissa kohtaamme edellisen esimerkin kaltaisia asiantuntijaerimielisyyksiä. Äärimilleen vietyinä voitaisiin konformismin väittää vaativan jopa sitä, että vaikka emme olisikaan tietoisia monien uskomustemme kohdalla episteemisesti tasavertaisista tai ylivertaisista erimielisistä ihmisistä, olemme kuitenkin tietoisia siitä, että suurella todennäköisyydellä on löydettävissä kyseisistä uskomuksista kanssamme erimielisiä episteemisesti tasavertaisia tai ylivertaisia erimielisiä henkilöitä (Simpson 2013, 567). On mahdollista väittää, että konformismin vaatimus uskomuksista luopumiseen pitäisi toteutua tällaistenkin uskomusten kohdalla. Jos olen episteemisesti rationaalinen henkilö, minun on konformismin mukaan yksinkertaisesti laitettava tauolle kaikki sellaiset uskomukset, joista on edes mahdollista ajatella episteemisesti tasa- tai ylivertaisia kanssani erimielisiä ihmisiä (Kelly 2005, 19). Äärimäinen konformismi näyttäisi johtavan lähes kaikkia, tai miksei jopa aivan kaikkia, uskomuksiamme koskevaan skeptisismiin, ja konformismi saisi näin aikaan uskomustemme joukkotuhon.

Nähdäkseni näin äärimäinen konformismi on kuitenkin monissa tilanteissa heikko kanta, koska se johtaa todelliseen jääräpääskeptisismiin, jolle konformismi ei lähemmin tarkasteltuna anna lopulta kovin vahvoja perusteita. Ajatus, että minun on hylättävä käytännössä kaikki uskokukseni, koska minkä tahansa uskokukseni kohdalla on *mahdollisesti* olemassa episteemisesti tasavertainen tai ylivertainen erimielinen henkilö, johtaisi tietenkin lähtökohtaiseen skeptisismiin. Tällöin millään teoriolla erimielisyyksien ratkaisemisesta ei ole käytännössä mitään merkitystä, koska ratkaistunkin erimielisyyden tuloksena syntyneet uskomukset joutuvat kokemaan saman kohtalon. Tästä syntyisi ikuinen regressio, mikä ei vastaa käsitystämme todellisesta tilanteesta. Olemme todellisuudessa kuitenkin samaa mieltä suurimmasta osasta arkipäiväisiä uskomuksiamme. Lisäksi hyvin iso määrä sekä arkipäiväisiä että tieteellisiä propositioita ja teorioita on sellaisia, joista vallitsee kattava yhteisymmärrys tai joista vallitseva erimielisyys on pinnallista. Tiedän varsin hyvin, että New Yorkin

---

²¹ Alkuperäinen teksti: (i) If one finds oneself party to a disagreement with an acknowledged epistemic peer, it is irrational to retain one's belief – one is rationally required to suspend judgment under such conditions. (ii) We often find ourselves party to disagreements with acknowledged peers. (King 2012, 265.)

osavaltion pääkaupunki on Albany eikä New York, kuten monet olettavat, koska se on New Yorkin osavaltion suurin kaupunki. Voin helposti todistaa erimieliselle ystävälleni, että olen tässä kysymyksessä oikeassa. Ja hyvin harva kyseenalaistaisi minua, kun esitän evidenssini esimerkiksi Wikipediasta ja muutamasta muusta luotettavasta lähteestä. Suurin osa ihmisistä hyväksyisi tämän evidenssin ja muuttaisi näkemystään. Useimmissa tapauksissa voidaan perustellusti osoittaa, että tällaisen evidenssin kyseenalaistavat ihmiset ovat episteemisesti alivertaisia muihin verrattuna tai jotenkin muutoin kuin episteemisesti motivoituneita väitteissään. On muun muassa helppoa osoittaa litteän maan teoriaan uskovien ihmisten vetoavan mielikuvitukselliseen tai vanhentuneeseen evidenssiin, kuten uskonnollisiin kertomuksiin litteästä maasta. Toisaalta heidän voidaan osoittaa kieltäytyvän uskomasta todellista evidenssiä, kuten avaruudesta otettuja kuvia maapallosta tai astronauttien todistuksia maapallon muodosta. Lisäksi esimerkiksi evoluutioteorian kieltävät ihmiset voidaan monissa tapauksissa osoittaa kieltäytyvän hyväksymästä parasta evidenssiä uskonnollisista syistä, jolloin heidän voidaan myös osoittaa olevan muutoin kuin tiedollisesti motivoituneita väitteissään, eikä heitä siis voi pitää episteemisesti tasavertaisina henkilöinä evoluutioteorian arvioinnissa. Suuri osa todellisista erimielisyyksistä ei täytä episteemisen tasavertaisuuden kriteeristöä, eivätkä ne siksi ole aitoja tiedollisia erimielisyyksiä. Eikä myöskään pelkkä vertaiserimielisyyden kuvittelemisen tuota aitoa erimielisyyttä tällaisiin tilanteisiin. Lisäksi suuri osa erimielisyyksistä on helposti ratkeavia joko-tai-kysymyksiä. Christensenin ravintolalaskuesimerkki kuvaa niitä hyvin. Voi olla rationaalista pidättäytyä hetkeksi uskomuksesta, mutta kun laskutoimitukset on tehty uudelleen ja päädytty samaan lopputulemaan, ei ole enää rationaalista pidättäytyä uskomuksesta. Tästä syystä globaaliin skeptisismiin johtava äärimmäinen konformismi ei ole uskottava teoria. Pelkkä erimielisyyden mahdollisuus ei siksi aiheuta vakavaa ongelmaa (Kornblith 2010, 29–30).

Tästä huolimatta näyttää kuitenkin siltä, että maltillinenkin todellisissa vertaiserimielisyyksissä pitäytyvä konformismi näyttäisi johtavan ainakin *hyvin laajaan* skeptiseen lopputulokseen uskomustemme oikeutuksesta. Perustelen väitettäni sillä, että vaikka meillä onkin iso määrä propositioita, joista ei saada vedettyä rationaalisesti skeptistä johtopäätöstä, olemme tietoisia hyvin suuresta propositioiden ja kysymysten joukosta, joista olemme erimielisiä todellisten episteemisesti tasavertaisten ihmisten kanssa. Olemme tietoisia siitä, että on olemassa kysymyksiä, joissa asiantuntijoiden näkemykset ovat jakautuneet vastakkaisiin ääripäihin jo huomattavan pitkään. Systemaattiset erimielisyydet ovat juuri tällaisia erimielisyyksiä, ja väitän, että niistä seuraa konformismin perusteella laaja skeptisismi, joka koskee niiden kohteena olevia propositioita ja teorioita. Tämän laajan skeptisen argumentin on selkeimmin esittänyt Goldberg (Goldberg 2013a, 277–279).

Goldberg esittää skeptisen argumenttinsa seuraavasti:

1. Tapauksissa, joissa S uskoo, että p systemaattisen erimielisyyden vallitessa p :n totuudesta, on olemassa (kumoutumattomia doxastisia tai normatiivisia) kumoajia S:n uskomukselle, että p .
2. Jos on olemassa (kumoutumattomia doxastisia tai normatiivisia) kumoajia S:n uskomukselle, että p , niin silloin S ei tiedä eikä myöskään ole doxastisesti oikeutettu uskomaan, että p .
- ...
3. Jos p on propositio, johon kohdistuu systemaattinen erimielisyys, ja S uskoo, että p , ei S:n uskomus ole silloin tietoa eikä sen enempää doxastisesti oikeutettukaan.²² (Goldberg 2013a, 279.)

Johtopäätös Goldbergin argumentista on vahvan skeptinen: kaikki systemaattiset erimielisyydet muodostavat tiedollisen kumoajan niiden kohteena olevalle uskomukselle, että p , ja johtavat arvostelmasta pidättäytymiseen ja uskomuksen hylkäämiseen. Goldberg väittää, että silloin kun erimieliset henkilöt tunnistavat olevansa osapuolia systemaattiseen erimielisyyteen, ei ole mitään perustetta olettaa, että virheen olisi tehnyt vastapuoli. Uniikkiusteetin perusteella on kuitenkin peruste olettaa, että toinen osapuolista on tosiasiallisesti tehnyt virheen, koska kumpikin ei voi olla oikeassa. Ilman riippumatonta evidenssiä on mahdotonta tietää, kumpi osapuolista on virheen tekijä. Goldbergin systemaattinen erimielisyys siis muodostaa erimielisten osapuolten uskomuksille kumoajan seuraavasti:

DEF: (On varteenotettava mahdollisuus, että) ainakin yksi erimielisistä osapuolista on epäluotettava p :n suhteen, ja en tiedä, että se en ole minä (Goldberg 2013b, 180).²³

Goldbergin mukaan on siis perusteltua olettaa, että mikään kiistan osapuoli ei voi ajatella olevansa episteemisesti ylivertaisessa asemassa, koska kukaan ei voi varmasti sanoa, onko itse tilanteessa luotettava vai epäluotettava (Goldberg 2013b, 180–181).

Jos mikä tahansa filosofinen, uskonnollinen tai aatteellinen kiista täyttää systemaattisen erimielisyyden tunnusmerkit, on uskomuksesta luopuminen ainoa mahdollinen episteemisesti perusteltu vaihtoehto. Goldberg jatkaa argumentoimalla, että minkään systemaattisesti kiistanalaisen filosofisen näkemyksen kannattaminen ei ole näin ollen älyllisesti rehellistä (Goldberg 2013a, 281–282). Hän perustelee väitettään sillä, että systemaattisissa erimielisyyksissä on vakava mahdollisuus

---

²² Alkuperäinen teksti: I. In cases in which S believes that p in the face of a systematic peer disagreement over whether p , there are (undefeated doxastic or normative) defeaters with respect to S's belief that p . II. If there are (undefeated doxastic or normative) defeaters with respect to S's belief that p , then S neither knows, nor is doxastically justified in believing that p . ... III. If p is a proposition regarding which there is systematic peer disagreement, then if S believes that p , S's belief is neither knowledgeable nor doxastically justified. (Goldberg 2013a, 279)

²³ Alkuperäinen teksti: DEF (There is a serious chance that) at least one of the disputing parties is unreliable regarding whether p , and I don't know that it's not me. (Goldberg 2013b, 180) Huom. DEF on lyhenne englannin kielen kumoajaa tarkoittavasta sanasta *defeater*.

sille, että yksi osapuolista on epäluotettava arvioimaan proposition totuutta, mutta kukaan osapuolista ei voi itse tietää, onko epäluotettavien joukossa (Goldberg 2013b, 171).

3.3 ONKO FILOSOFINEN TIETO MAHDOTONTA?

Mitä skeptisestä johtopäätöksestä seuraa filosofian kannalta? On esitetty väitteitä, että käytännössä seuraus olisi, että suurin osa nykyisestä filosofoinnista kävisi tiedolliselta kannalta vaikeaksi, koska filosofiassa on niin valtava määrä systemaattisia erimielisyyksiä. Goldberg väittää, että tällaisten erimielisyyksien kohtaaminen filosofiassa tarkoittaa sitä, että on ” [...] perusteetonta ajatella, että on olemassa mitään tietoa, tai edes oikeutettuja uskomuksia, silloin kun erimielisyydet itsessään ovat systemaattisia”²⁴ (Goldberg 2013a, 277). Goldbergin johtopäätös on saanut jotkut kysymään, onko filosofia ylipäättään mahdollista tämän vuoksi. Vaatimus pidättäytyä arvostelmasta ja luopua uskomuksesta syntyy aina, kun kohtaamme systemaattisen erimielisyyden. Filosofiset kysymykset, joissa tutkijat ovat jakautuneet pitkän ajan kuluessa kiistan eri puolille suunnilleen tasaisesti, ovat malliesimerkkejä systemaattisista ongelmista. Tällaisissa kiistoissa ei voi helposti osoittaa, että kumpikaan osapuolista olisi episteemisesti kyvyttömämpi tai epäpätevämpi käsittelemään näitä kysymyksiä. Emme voi tehdä samanlaista tarkistusta kuin Feldmanin aistihavaintoesimerkissä tai Christensenin ravintolalaskun esimerkissä.

Myös Hilary Kornblith ja Richard Fumerton päätyvät samanlaisiin johtopäätöksiin Goldbergin kanssa (Fumerton 2010; Kornblith 2010). Kornblithin mukaan filosofit ovat poikkeuksellisen epäluotettava asiantuntijaryhmä erikoisalansa kysymyksissä, eikä heihin siksi ole kovin paljon luottamista (Kornblith 2010, 33). Johtopäätökselle on hänen mielestään kaksi syytä. Ensimmäinen näistä liittyy filosofisten kysymysten luonteeseen. Filosofiset ja muut systemaattiset erimielisyydet eivät ole eristettyjä erimielisyyksiä, kuten Feldmanin ja Christensenin esimerkit ovat. Ravintolalaskuesimerkki on eristetty siksi, koska erimieliset henkilöt eivät ole erimielisiä sinällään aritmetiikasta ja siitä, miten laskutoimitus pitäisi suorittaa. Heillä on vain ongelma yhden aritmeettisen tapauksen kanssa. Sama pätee arkiseen aistihavaintoesimerkkiin, koska katselijat eivät ole erimielisiä siitä, miten aistihavainto toimii ja mitä erilaisista aistimuksista voi päätellä.

Filosofiset erimielisyydet sen sijaan ovat harvoin luonteeltaan sellaisia, että niitä olisi helppo ratkaista vastaavilla tavoilla joko hankkimalla lisäevidenssiä tai toistamalla havainto- ja arviointioperaatiot tarpeeksi monta kertaa uudelleen. Periaatteessa toki on mahdollista, että

---

²⁴ Alkuperäinen teksti: I believe that the sort of disagreements we encounter in philosophy—disagreements that often take the form that I have elsewhere called systematic peer disagreements—make it unreasonable to think that there is any knowledge, or even justified belief, when the disagreements themselves are systematic. (Goldberg 2013a, 277.)

jonkinlaista evidenssiä toisen osapuolen epäluotettavuudesta löytyy. Voimme Kornblithin mukaan kuvitella tilanteen, jossa löytyisi itse erimielisyydestä ja siihen liittyvästä evidenssistä riippumaton peruste uskoa, että toinen osapuoli on väärässä ratkaisussaan (Kornblith 2010, 44–45). On mahdollista ajatella, että saamme selville, että tämä osapuoli on jonkinlaisen vakavan painostuksen alainen ja näin pakotettu esittämään siksi kiistanalaisia väitteitä. Tällaiset tilanteet ovat todellisuudessa kuitenkin äärimmäisen harvinaisia filosofiassa, eikä tämän kaltaista riippumatonta evidenssiä ole mahdollista löytää suuressa osassa tapauksia. Filosofiassa arviointioperaatioiden uudelleen suorittaminen ei myöskään yleensä auta ratkaisemaan systemaattisia kiistoja. Koko filosofian historia on tässä mielessä systemaattisten erimielisyyksien kohdalla mahdollista tulkita jatkuvaksi mutta tuloksettomaksi uudelleenarvioinniksi.

Eristettyjen ongelmien sijaan filosofisissa systemaattisissa erimielisyyksissä henkilöt ovat yleensä erimielisiä laajasta joukosta yhteen liittyviä tai läheisiä kysymyksiä (*clusters of relating issues*). He saattavat lähestyä jotakin kysymystä niin erilaisesta kokonaispositiosta, että heillä ei voi olla edes lähtökohtaisesti mahdollisuutta saavuttaa samankaltaista ratkaisua erimielisyyteensä kuin eristetyissä tapauksissa. Tämän vuoksi heidän on erityisen vaikea päästä tilanteeseen, jossa he kykenisivät jakamaan lähtökohtansa täydellisesti ja eristämään kaikki ongelmaan liittyvät tekijät samaan tapaan kuin ravintolalaskuesimerkissä. Kornblithin mukaan he eivät kuitenkaan ole näissä kysymyksissä episteemisesti ei-tasavertaisia, koska he kuitenkin ovat samaa mieltä laajasti filosofiaa ja tietoteoriaa koskevista kysymyksistä ja siitä, miten niitä pitäisi yleisesti ratkaista.²⁵ Juuri tästä syystä heidän erimielisyytensä on niin häiritsevää ja pitäisi johtaa uskomuksista pidättäytymiseen. Kornblith käyttää esimerkkinä tietoteorian internalismi-eksternalismi kiistaa. Internalistit ja eksternalistit ovat laajasti erimielisiä siitä, kumpi ratkaisu on tietoteoreettisesti oikein. Samalla he ovat hänen mielestään episteemisesti tasavertaisia, koska ovat kuitenkin sitä mieltä, että analyyttinen tietoteoria on ylipäättään mielekäs tapa ratkaista tällaisia kysymyksiä. Kornblith kirjoittaa, että ”[j]os on oikein internalismin ja eksternalismin tapauksessa pidättäytyä arvostelmasta, näyttää tilanne siltä,

---

²⁵ Samanlaisia tapauksia voi esittää esimerkiksi moraalisisista kysymyksistä. Kornblith huomauttaa, että aborttikysymyksessä pro-life ja pro-choice henkilöt voivat olla episteemisesti moraalisisissa kysymyksissä vertaisiaan, koska he kumpikin hyväksyvät laajalti moraaliset perususkomukset, kuten että toisia ihmisiä ei saa tappaa. He eroavat suuresti henkilöistä, joka ei hyväksy näitä perususkomuksia. Hän voisi esimerkiksi olla sitä mieltä, että abortti on oikein, koska tappaminen on oikein. Kahden muun ei tarvitse tunnustaa tätä kolmatta henkilöä moraalisesti vertaisekseen. Samalla tavalla muissa filosofisissa kysymyksissä voitaisiin hylätä jonkin henkilön näkemykset, koska tämä ei hyväksy samoja lähtökohtia sille, miten kysymykset muodostuvat ja miten niitä voidaan ratkaista. Jos henkilö esimerkiksi ajattelee, että filosofinen ja looginen analyysi ovat sinällään kelvottomia välineitä käsitellä tiedollisia kysymyksiä, ja olisi luotettava mystisiin ja muihin esoteerisiin kykyihin, ei hän enää ole episteemisesti tasavertainen tietoteoriaa harjoittavan filosofin kanssa. (Kornblith 2010, 47–49.)

että joudumme pidättäytymään arvostelmista filosofisissa aiheissa yleisesti, emmekä vain hetkeksi”²⁶ (Kornblith 2010, 33). Olemme tämän perusteella siis pakotettuja päättelemään, että suuri osa filosofisista uskomuksista on vailla tiedollista oikeutusta. Hänen mielestään episteemisestä tasavertaisuudesta ja konformismista seuraa väistämättä laaja filosofinen skeptisismi. Esimerkkejä systemaattisista filosofisista erimielisyyksistä voi löytää lukemattomia. Tämän näkemyksen mukaan kaikissa niissä on pidättäydyttävä arvostelmista ja luovuttava uskomuksista. Kornblith jatkaa, että koska olemme sitoutuneita lukemattomiin filosofisiin näkemyksiin, joutuisimme tekemään laajoja muutoksia uskomusjärjestelmiimme tämän skeptisistisen johtopäätöksen perusteella. Tällainen voi vaikuttaa hyvin epämiellyttävän oloiselta vaatimukselta, mutta tiedollisesta näkökulmasta se olisi oikeutettu. (Kornblith 2010, 33–34.)

Toinen syy epäillä filosofien yleistä luotettavuutta seuraa edellä esitetystä. Se on seurausta siitä, että filosofiassa on valtaisa määrä systemaattisia erimielisyyksiä, joiden käsittelyssä ei ole päästy kovin pitkälle, vaikka lukuisat filosofit ovat yrittäneet niitä ratkoa pitkiä ajanjaksoja. Kornblith kirjoittaa, että filosofialla ei ole samankaltaista menestyksestä kehityshistoriaa kuin empiirisellä luonnontieteellä tai matematiikalla, joissa on konsensus saavutettu aina uusista ja uusista kysymyksistä. Näissä tieteissä kehitys on ollut pääsääntöisesti kumulatiivista. Filosofiassa formaaleja tutkimuksen osa-alueita kuten logiikkaa lukuun ottamatta tämän tyyppistä kehitystä ei merkittävästi ole ollut havaittavissa, vaan samojen ongelmien ja vastausten kanssa on pyörity isossa osassa kysymyksiä jopa vuosisatoja. Joidenkin kohdalla jopa pidempään. Filosofit ovat olleet aina taipuvaisia sen kaltaisiin ratkaisuihin, jotka ovat omiaan ennemmin polarisoimaan tilanteita kuin viemään niitä kohti yhteisymmärrystä. Filosofiset läpimurrot, joista filosofit olisivat laajalti yhtä mieltä, ovat harvassa. Sen sijaan erimielisyys jatkuu ja löytää aina vain uusia muotoja. Tämä on Kornblithin mukaan erinomaista evidenssiä siitä, että filosofit eivät ole yleisesti ottaen juuri lainkaan luotettavia asiantuntijoita alallaan. (Kornblith 2010, 50–51.)

Fumerton käsittelee vertaiserimielisyyden seurausta filosofisille kysymyksille artikkelissaan *You Can't Trust a Philosopher* (Fumerton 2010). Hänen mukaansa systemaattisten filosofisten ongelmien perusominaisuus on se, että on hyvin vaikea kerätä yhteen kaikkea evidenssiä ja perusteita, joihin filosofit perustavat filosofiset johtopäätöksensä. Toiseksi filosofiassa on myös todella vaikea pyrkiä osoittamaan, että jollakulla olisi hallussaan jotakin sellaista yksityistä ratkaisevaa evidenssiä, jota muilla ei olisi tai joka ei olisi saatavilla kaikille. Jos tällaista evidenssiä on olemassa, kyvyttömyys kommunikoida sitä luo mahdottoman esteen sille, että se voisi ratkaisevasti vaikuttaa

---

²⁶ Alkuperäinen teksti: But if the right thing to do in the internalism and externalism case is to suspend judgment, then it seems that we will be suspending judgment on philosophical matters generally, not just for a moment. (Kornblith 2010, 33.)

systemaattisesta erimielisyydestä käytävään keskusteluun. Kolmanneksi Fumerton kiinnittää huomion siihen, kuinka vaikeaa filosofien keskuudessa on pystyä osoittamaan, että vastapuolella ei ole ikään kuin kaikki kotona tai että vastapuolen kannattajat eivät ole kykeneviä tulkitsemaan evidenssiä yhtä pätevällä tavalla kuin itse on. Tämä tosin on Fumertonin mukaan käytännössä useammin mahdollista osoittaa kuin ensimmäinen ja toinen kohta. Hän käyttää esimerkkinä tapauksia, joissa henkilö tai henkilöt hänen mielestään ilmiselvästi esittävät joko päättömiä tai provosoivia väitteitä. Hän itse rohkenee epäillä muun muassa Paul Churchlandia eliminativistisen materialismin vuoksi.²⁷ Fumerton kirjoittaa, että ei voi pitää Churchlandin ja muiden vastaavia kantoja esittävien filosofien näkemyksiä vakavasti esitettyinä. Systemaattisissa erimielisyyksissä tilanne ei kuitenkaan yleisesti ole tällainen, vaan ongelma tiivistyy siihen, että vastakkaisia kantoja kannattavat näiden kysymysten parhaat ja etevimmät asiantuntijat. Kuten Kornblith huomauttaa, on ongelma juuri siinä, että vastakkaisten näkemysten kannattajien on yleensä pidettävä toisiaan episteemisesti tasavertaisina (Kornblith 2010, 45–47). Edes filosofinen tai poliittinen taustaympäristö ei riitä tällaisissa tapauksissa osoittamaan, että jollakin osapuolella olisi vakavia puutteita kyvyssään arvioida kaikkea olennaista evidenssiä. On tietenkin selvää, että taustalla on käytännössä vaikutusta siihen, miten eri filosofit päätyvät johtopäätöksiinsä. Siitä huolimatta on vaikea osoittaa, että vastapuoli olisi jotenkin enemmän puutteellinen kuin itse ja edustamani koulukunta tai taustani on. Vaikuttaa siis siltä, että kuka tahansa filosofisia kysymyksiä pohtiva henkilö on tiedollisesti epäluotettava. (Fumerton 2010, 100–102.)

Fumertonin mukaan voisi olla perusteltua päätyä myös seuraavaan johtopäätökseen: niin kauan kuin kukaan ei pysty osoittamaan juuri minua epäluotettavaksi, voin pitäytyä filosofisissa uskomuksissani ja johtopäätöksissäni. Erimielisyyttä voi pitää perusteena ajatella vastapuolen tulleen väärään johtopäätökseen. Samalla hänen mukaansa on kuitenkin selvää, että tällainen ajattelu ajautuu nopeasti vaikeuksiin. Hän kirjoittaa, että ensinnäkään emme ota yksinkertaisemmissakaan kysymyksissä vastapuolen virhettä todisteena siitä, että itse olisimme oikeassa. Jos ystäväni on selvästi laskenut ravintolalaskun väärin, ei tämä tosiseikka sinällään tarkoita sitä, että minä olisin laskenut sen oikein. Miten olettamani vastapuolen virhe olisi todiste oman päättelyni oikeellisuudesta myöskään vaikeammissa kysymyksissä? Toiseksi Fumerton kirjoittaa, että empiirisesti voimme havaita filosofien olevan pitkässä juoksussa epäluotettavia. Suurin osa mistään positiivisista filosofisista kannoista on sellaisia, että iso osa muista filosofeista ajattelee niiden olevan virheellisiä. Mitään konsensusta muistuttavaakaan ei ole niissä havaittavissa. Tästä empiirisestä havainnosta voi

---

²⁷ Eliminativistinen materialismi on teoria, jonka mukaan mentaaliset tilat, kuten uskomukset ja tunteet, eivät ole todellisuudessa olemassa olevia tietoisuuden tiloja, vaan ne redusoituvat täydellisesti materiaan ja materiaalisiksi tapahtumiksi. (Ramsey 2022)

Fumertonin mukaan päätellä, että suurin osa filosofista johtopäätöksistä on virheellisiä. Vähintään ne eivät ole samalla positiivisella tavalla oikeaksi vahvistettuja kuin monet empiirisen tieteen tai matematiikan johtopäätökset. Tässä Fumerton tulee periaatteessa samaan johtopäätökseen kuin Kornblith. Hän pitää filosofian lähes menestyksetöntä kehityshistoriaa osoituksena siitä, että filosofit ovat yleisesti epäluotettavia. Hänellä ei ole myöskään mitään perustetta olettaa, että hän itse olisi poikkeus tästä säännöstä. Fumerton päättelee, että filosofisissa erimielisyystilanteissa hän ei voi mitenkään olettaa, että ei itse olisi aivan yhtä taipuvainen virheisiin kuin vastapuoli on. Siksi skeptiset johtopäätökset vaikuttavat niin perustelluilta monissa filosofisissa erimielisyyksissä. (Fumerton 2010, 107–110.)

Erityisesti kun filosofiaa katsoo ulkopuolisesta maallikon tai vaikka filosofiaa opiskelevan yksilön perspektiivistä, voi päätyä helposti skeptiseen johtopäätökseen juuri sen vuoksi, että filosofia ja filosofit näyttävät pitkällä aikavälillä yleisesti epäluotettavilta informaation lähteiltä filosofisissa kysymyksissä. Miten on mahdollista luottaa yhdenkään filosofin todistukseen, kun samalla tarjolla on toisten vastaavien ja yhtä luotettavilta tai epäluotettavilta vaikuttavien filosofien päinvastaisia näkemyksiä? Maallikko tai opiskelija voi ottaa ohjenuoraksi Goldmanin, Andersonin ja Martinin ohjeistukset ja nyrkkisäännöt parhaan ja luotettavimman asiantuntijan tunnistamiseksi sekä epäluotettavien poissulkemiseksi, mutta hän voi näiden seikkojen tarkasta huomioisesta huolimatta päätyä helposti tilanteeseen, jossa kaikki erilaisia vaihtoehtoja tarjoavat näyttävät yhtä luotettavilta tai epäluotettavilta. Maallikon näkökulmasta erimielisyydellä on tällaisessa tilanteessa merkittävä vaikutus siihen, kenen asiantuntijan todistukseen on tiedollisesti oikeutettua luottaa, vai onko kenenkään.

Myös monista muista aiheista keskusteleminen kävisi tiedolliselta kannalta katsoen vaikeaksi. Systemaattisia erimielisyyksiä voidaan löytää niin politiikasta, uskonnosta, taiteesta ja jopa tieteestä, ja varmasti monelta muulta elämän alueelta. Demokraattinen päätöksenteko voisi käydä vaikeaksi, ellei osittain jopa mahdottomaksi, mikäli näissä asioissa ei voisi vallita minkäänlaista tiedollista vertaiserimielisyyttä, vaan päätöksentekijöiden olisi pidättäydyttävä arvostelmista ja luovuttava uskomuksistaan aina, kun kohtaavat vaikean tai systemaattisen erimielisyyden. Millä tavalla voitaisiin rationaalisesti keskustella ja tehdä päätöksiä esimerkiksi kaikkien ihmisten oikeudesta maksuttomaan terveydenhoitoon, jos konformismin asettama uskomuksesta pidättäytymisen normi jouduttaisiin ottamaan täysimääräisesti tosissaan? Entä millaiseksi keskustelu silloin muotoutuisi, kun jokin päätös perustuu osaltaan joihinkin moraalisiin tai uskonnollisiin sitoumuksiin? Esimerkiksi seksuaalivähemmistöjen oikeuksien rajoituksia on usein perusteltu uskonnollisin argumentein ja Jumalan olemassaololla, mutta näistä kysymyksissä vallitsee samalla laaja systemaattinen tiedollinen erimielisyys. Millainen keskustelu syntyisi siitä, jos päätettäisiinkin

luopua kaikista uskonnollisista ja moraalisisista taustauskomuksista, koska niihin kohdistuu tiedollisia systemaattisia erimielisyyksiä? Tällaista on itse asiassa varmasti vaikea kuvitella, koska todellisuudessa näin ei ole koskaan tapahtunut. Kuten Kornblith huomauttaa, nojaa ajattelumme huomattavan suurelta osin sellaisiin uskomuksiin, joihin kohdistuu systemaattisia tiedollisia erimielisyyksiä (Kornblith 2010, 49–50). Julkinen ja poliittinen keskustelu ovat täynnä vaikeita ja systemaattisia erimielisyyksiä, eikä niiden tiedollista puolta ole mahdollista ratkaista läheskään aina.

Cristopher McMahan esittää vastauksena tähän ongelmaan kirjassaan *Reasonable Disagreement, a Theory of Political Morality* (McMahan 2009), että demokraattisten yhteisöjen julkisessa keskustelussa on käytännössä aina kyettävä määrittämään jonkin asteinen perustellun ja rationaalisen erimielisyyden ala. Hän tarkoittaa tällä eräänlaista rationaalisten keskustelijoiden hyväksymää vaihteluväliä vastauksissa vaikeisiin erimielisyyksiin. Muutoin keskustelu kävisi käytännössä mahdottomaksi. Käytännöllisistä sekä poliittisen ja julkisen keskustelun näkökulmista katsoen tämä nähdäkseni suhteellisen selvää ja perusteltua, mutta konformistisen skeptismin asettamaan tiedolliseen haasteeseen McMahanin ehdotus ei tuo lopulta kovin hyvää ratkaisua. Tiedollinen ongelma säilyy yhä ratkaisemattomana. (McMahan 2009, 92–97.)

3.4 KONFORMISMIN SISÄINEN RISTIRIITAISUUS

Käsittelen lyhyesti ennen konformismin vaihtoehtoihin siirtymistä konformismia kohtaan esitettyä kritiikkiä, joka vetoaa teorian sisäiseen ristiriitaisuuteen. Adam Elga käsittelee aihetta artikkelissaan *How to Disagree About How to Disagree* (Elga 2010). Hieman samanlaisen ongelman esittää Elif Kütüçkü artikkelissaan *The evidence based argument in peer disagreement* (Kütüçkü 2021). Kütüçkün mielestä konformismista seuraa dilemma, jonka mukaan konformismi on joko itsekumoutuvaa tai sitten se on dogmatistista (Kütüçkü 2021, 286). Myös Jonathan Matheson tarkastelee tätä ongelmaa kirjoituksessaan *Are Conciliatory Views of Disagreement Self-Defeating?* (Matheson 2015).

Sisäisen ristiriitaisuuden ongelma saa alkunsa huomiosta, että samalla tavalla kuin ihmiset ovat erimielisiä säästä, politiikasta tai uskonnosta, voivat he olla erimielisiä myös siitä, mikä on oikea vastaus vertaiserimielisyyteen (Elga 2010, 178–179). Tiivistetysti dilemma rakentuu siten, että jos kerran konformisti on sitä mieltä, että vertaiserimielisyys aiheuttaa aina tilanteen, jossa henkilön on tarkistettava doksastista vakuuttuneisuuttaan tai jopa pidättäydyttävä arvostelmasta, on tämän periaatteen koskettava myös konformismia itseään. Tämä johtaa joko siihen, että konformistien on luovuttava uskomuksistaan erimielisyydestä tai sitten heidän on uskottava niihin dogmaattisesti. Elga selventää tilannetta esimerkillä, jossa konformisti kohtaa jääräpäisen ei-konformistisen tiedollisesti

tasavertaisen henkilön, jonka mielestä erimielisyystilanteessa ei tarvitse heikentää omaa vakuuttuneisuuttaan tai luopua uskomuksesta. Konformisti kuitenkin joutuu näin tekemään, koska konformismin episteeminen normisto vaatii tätä vertaiserimielisyyksien kohdalla. Tämä voi johtaa siihen, että konformisti joutuu luopumaan uskomuksesta konformismiin itseensä. Ei ole mitään yksiselitteistä ja ei-mielivaltaista perustetta, jonka vuoksi konformismin ei tarvitsisi soveltaa omaa kriteeristöään siihen itseensä. Kuten Elga huomauttaa, ovat yritykset pelastaa konformismi siltä itseltään luonteeltaan joko mielivaltaisista tai *ad hoc* -tyyppisiä ratkaisuja. Konformisti ei voi siksi ilman mielivaltaisuutta ja epäkoherenttiutta esittää, että siitä tulisi pitää dogmaattisesti kiinni kaikissa muissa tapauksissa paitsi siihen itseensä sovellettuna. Näyttää siis siltä, että konformismi on epäkoherentti näkemys, koska siihen on sisäänrakennettu itsensä kumoava normisto. Tämä taas voi oikeuttaa näkemyksen, jonka mukaan konformismi on tiedollisesti epäkelpo normatiivinen näkemys vertaiserimielisyyteen vastaamisesta. Siksi se on hylättävä. (Elga 2010, 179–182.)

Epäkoherenttius ja itsensä kumoaminen ovat isoja ongelmia mille tahansa teorialle. Elga kuitenkin pyrkii vastaamaan tilanteeseen väittämällä, että lopulta ei ole epäkoherenttia tai mielivaltaista väittää, että konformismin ei tarvitse soveltaa omaa normistoaan siihen itseensä. Hän perustelee väitettään sillä, että minkä tahansa perustavanlaatuisen (*fundamental*) säännön tai normiston on suhtauduttava dogmaattisesti itseensä, jotta sitä voidaan soveltaa johdonmukaisesti. Hänen mielestään tämä periaate on niin yleinen, että sen soveltaminen konformismiin ei täytä *ad hoc* -ratkaisun kriteeristöä. Sen sijaan se luo itsenäisen perusteen mille tahansa perustavanlaatuiselle teorialle pitää itse itseään erityisasemassa. Hän valaisee tätä periaatetta esimerkillä kuluttajatuotteita arvioivista lehdistä, jotka antavat toisistaan poikkeavia arvioita samasta tuotteesta. Vaikka olisikin totta, että jokin lehdistä antaa laadultaan vaihtelevampia arvioita kuin toinen lehti, ei ole perusteltua vaatia tätä lehteä itseään julistamaan itsensä toista lehteä heikommaksi. Jos näin olisi, he eivät voisi perustellusti ja johdonmukaisesti antaa omia arvioitaan erilaisista tuotteista. Silloin he joutuisivat sanomaan, että ”arvioimme tuotteen x loistavaksi, mutta koska olemme säännönmukaisesti huonompia arvioissamme kuin kilpailijamme, suosittelemme uskomaan kilpailevan lehden arviota tuotteen x kelpottomuudesta”. Käytännössä he siis joutuisivat aina myöntämään, että heidän omat arvionsa ovat surkeita, mikäli he itse asettavat säännöllisesti itsensä kilpailijoitaan heikommiksi. Heillä on Elgan mielestä siis hyväksyttävä itsenäinen peruste ja motivaatio asettaa oma arviointikykynsä aina ykköseksi tai vähintään yhtä hyväksi kuin muiden lehtien arviointikyvyt. Elgan mukaan sama periaate koskee myös mitä tahansa vertaiserimielisyyttä koskevaa normatiivista näkemystä. Niillä on hyväksyttävä itsenäinen peruste ja motivaatio suhtautua itseensä tavalla, joka ei kyseenalaista itseään. Muutoin niiden soveltaminen johdonmukaisesti kävisi mahdottomaksi. (Elga 2010, 179–186.)

Onko Elgan ratkaisu pitävä vai voiko siinä silti havaita *ad hoc* -ratkaisun piirteitä? En osaa tähän antaa suoraa vastausta, mutta täysin kriittikittömästi siihen ei voi suhtautua. Kornblithin mielestä ratkaisu on syvästi häiritsevä (*deeply concerning*), ja olen itse taipuvainen ajattelemaan myös näin (Kornblith 2013, 274). Konformismin sisäistä ristiriitaisuutta on käsitelty kirjallisuudessa kuitenkin suhteellisen vähän, enkä sen vuoksi etene tässä tämän pidemmälle. Sen sijaan siirryn tarkastelemaan, voidaanko vertaiserimielisyyden ongelmaan löytää sellaisia ratkaisumalleja, jotka eivät johda laajaan skeptisismiin. Konformismin normatiiviset vaatimukset voidaan perustellusti kyseenalaistaa. Näin on myös moni tehnyt. On kysytty, ovatko konformistinen arvostelmasta pidättäytyminen tai uskomuksesta luopuminen todella ainoat tiedollisesti oikeutetut toimenpiteet vertaiserimielisyytilanteissa. Esittelen seuraavaksi vaihtoehtoja, joita on esitetty ratkaisuksi tähän kysymykseen. Varteenotettavia vaihtoehtoisia teorioita on neljä. Ei-konformistiset vaihtoehdot ovat eksklusivismi/*right reasons view* sekä permissivismi. Lisäksi on kaksi konformismin ja ei-konformismin väliin asettuvaa teoriaa, jotka ovat kokonaisevidenssinäkemyksessä sekä justifikationismissä.

4 VAIHTOEHDOT KONFORMISMILLE

4.1 EI-KONFORMISTISET/JÄRKKYMÄTTÖMÄT NÄKEMYKSET

Vaihtoehtona konformismille ovat ei-konformistiset/järkkymättömät näkemykset (*non-conformist/steadfast views*). Nämä teorit kieltävät konformismin väitteen, jonka mukaan systemaattinen vertaiserimielisyys muodostaisi kumoajan henkilöiden kiistanalaisille uskomuksille. Niiden kannattajat eivät siis usko, että aidon systemaattisen vertaiserimielisyyden vallitessa osapuolten olisi pidättäydyttävä arvostelmasta, luovuttava uskomuksistaan ja ryhdyttävä doksastisiin tarkistusoperaatioihin. Karkeasti muotoiltuna ei-konformisti on omasta mielestään parhaassa episteemisessä asemassa arvioimaan hallussaan olevaa evidenssiä. Jollei hänen uskomustansa pystytä vahvoin perustein kumoamaan, ei hänellä ole mitään perustetta luopua omasta näkemyksestään. Ei-konformistin mielestä evidenssi vertaiserimielisyydestä ei ole tällainen riittävän vahva peruste uudelleenarvioida uskomuksensa oikeutusta. Se ei myöskään ole riittävä peruste alkaa etsiä riippumatonta perustetta sille, kumpi osapuolista on erehtynyt näkemyksessään. (Elgin 2010, 54–55.)

Evidenssi käsitetään näissä näkemyksissä siten, että omalla evidenssillä ja päättelyllä on aina enemmän painoarvoa kuin vastapuolen evidenssillä, vaikka ainoa peruste painottaa sitä onkin se, että se on omaa. Richard Foleyn mukaan kaiken älyllisen elämämme keskeinen osa on luottamus *omien* kognitiivisten kykyjemme toimintaan. Hän tarkoittaa tällä sitä, että jos luovumme tästä luottamuksesta kovin helposti, hylkäämme yleisesti luottamuksemme siihen, että kognitiiviset

kykymme voisivat tuottaa meille luotettavasti evidenssiä ja johtopäätöksiä (Foley 2001, 110). Ei ole koskaan mahdollista päästä samalla tavalla käsiksi vastapuolen evidenssiin ja päättelyihin kuin on mahdollista päästä käsiksi omiin vastaaviin. Siksi omiin kognitiivisiin kykyihin on myös mahdollista ja hyvin perusteltua luottaa enemmän. Näin ollen ei-konformismin mukaan episteemisesti tasavertaisten osapuolten välillä ei vallitse täydellinen episteeminen tasapaino, koska toisen osapuolen tietoisuuteen ei ole mahdollista päästä suoraan käsiksi. Toisaalta on perusteltua luottaa omiin kognitiivisiin kykyihin lähtökohtaisesti ja antaa niille enemmän painoarvoa. (Frances & Matheson, 2019; van Inwagen 2010, 10–13; Lammenranta 2008, 399–410.)

Ei-konformismi kieltää siis episteemisen tasapainonäkemyksen. Sen mukaan vertaiserimielisyystilanteissa ei tarvitse antaa vastakkaisille näkemyksille yhtäläistä painoa, koska itse erimielisyys *on evidenssiä siitä, että vastapuoli on tehnyt virheen*. Ellei vastapuoli pysty esittämään minulle mitään vakuuttavaa todistusaineistoa siitä, että olisin todella tehnyt virheen, ei ole mitään perustetta myöskään olettaa itse niin. Tilanne sinällään voidaan nähdä symmetriseksi kolmannen osapuolen näkökulmasta siksi, että tämä kaikki pätee myös vastapuoleen. Myöskään hänen ei ole rationaalista ensisijaisesti olettaa, että hän olisi virheellisen johtopäätöksen tekijä. Tilanne on myös yhteensopiva episteemisesti tasavertaisen käsitteen kanssa. Henkilöt voivat lähtökohtaisesti tunnistaa toisensa yhtä päteviksi asiantuntijoiksi ja heillä voi olla lähtökohtana sama evidenssi. Silti ei-konformistin mielestä on selvää, että toinen henkilöistä on arvioinut evidenssiä väärin, ja sen henkilön täytyy olla vastapuoli. (Elgin 2010, 55.)

Selkeimmin muotoillun ei-konformistisen näkemyksen on esittänyt Thomas Kelly. Hänen mukaansa vertaiserimielisyystilanteissa on läsnä kolme elementtiä:

- (i) alkuperäinen ensimmäisen asteen evidenssi E,
- (ii) tosiasia, että sinä uskot, että H evidenssin E perusteella, ja
- (iii) tosiasia, että minä uskon, että ei-H evidenssin E perusteella.²⁸ (Kelly 2005, 190.)

Konformismissa kohdat (ii) ja (iii) peruuttavat kohdan (i) siten, että alkuperäisen evidenssin ei enää katsota voivan oikeuttaa kummankaan osapuolen uskomusta. Vertaiserimielisyys muodostaa siis kumoajan molempien uskomuksille ja erimielisyyden ratkaisuksi on etsittävä riippumatonta evidenssiä. Kellyn mukaan konformismissa erimielisyys ratkaistaisiin vain kohtien (ii) ja (iii) perusteella antamalla niille yhtäläinen paino ja vaatimalla, että osapuolet tulevat toisiaan vastaan puolimatkaan. Binaarisesti ymmärrettyjen uskomusten kohdalla tämä tarkoittaisi uskomuksesta pidättäytymistä ja asteittaisten uskomusten kohdalla vakuuttuneisuuden asteen asettamista

---

²⁸ Alkuperäinen teksti: (i) the original, first order evidence E, (ii) the fact that H on the basis of E, and (iii) the fact that I believe not-H on the basis of E. (Kelly 2005, 190.)

puoliväliin. Näin ollen kohdalla (i) ei ole enää mitään painoarvoa haettaessa ratkaisua erimielisyyteen. Tämä on Kellyn mukaan väärä näkemys, koska hänen mielestään kohdat (ii) ja (iii) peruuttavat toisensa ja jäljelle jää alkuperäinen uskomuksen oikeuttanut evidenssi E. Sikäli kuin hän on muodostanut uskomuksensa oikein evidenssin perusteella, mikään kohdassa (iii) ei riitä perumaan hänen uskomuksensa tiedollista oikeutusta. (Kelly 2005, 185–191.)

Adam Elga kutsuu Kellyn teoriaa oikeiden perusteiden näkemykseksi (*right reasons view*) (Elga 2007, 478–502). Sen keskeinen ajatus on, että sikäli kuin henkilö on muodostanut uskomuksen rationaalisesti oikein evidenssiin perustuen, ei sitä voi kumota vain tietoisuus siitä, että joku muu on muodostanut vastakkaisen uskomuksen oletettavasti saman evidenssin perusteella. Esimerkiksi Christensenin ravintolalaskutapauksessa oikein laskeneen henkilön ei ole tarpeen luopua uskomuksestaan, koska hänhän laski oikein ja hänellä on hyvät perusteet uskoa näin. Toisin sanoen pelkkä erimielisyys episteemisesti tasavertaisen henkilön kanssa ei ole riittävää evidenssiä kumoamaan uskomuksen oikeutusta eikä se muodosta kumoajaa henkilön oikein muodostetulle uskonnukselle.

Vahvassa poissulkevassa eli eksklusivistisessä muodossaan ei-konformismi kieltää kokonaan sen, että vastakkaiselle näkemykselle tarvitsisi antaa mitään painoa. *Right reasons view*:n voi nähdä tällaiseksi teoriaksi. Se voidaan esittää niin, että sen mukaan henkilöllä voi aina olettaa olevan *prima facie* oikeutus uskoa oman päättelynsä perusteella johtopäätökseensä. Tällä tarkoitetaan sitä, että henkilö on oikeutettu uskomaan propositioniin niin kauan, kunnes hänet osoitetaan olevan väärässä. Alvin Plantingan mukaan henkilöllä on tämänkaltaisen oikeutus käytännössä lähes mihin tahansa uskonnuksiin niin kauan kuin ei ole läsnä niitä kumoavaa evidenssiä (Plantinga 1983, 84–86). Aivan mitkä tahansa tuulesta temmatut uskonnukset eivät Plantingankaan mukaan voi olla *prima facie* oikeutettuja, mutta käytännössä perusteeksi uskoa propositioniin käy melkein mikä tahansa, tai kuinka heikko tahansa, evidenssi. Havaintouskonnusten kohdalla olemme aina lähtökohtaisesti *prima facie* oikeutettuja uskonnuksiimme, kunnes saamme ne vääräksi osoittavaa evidenssiä. Esimerkiksi havaintooni perustuva uskonnukseni, että pallo meni maaliin katsomassani jalkapallopelissä, on *prima facie* oikeutettu siihen asti, kunnes näen hidastuksen ja saan selvää evidenssiä siitä, että olen väärässä. Plantinga käsittelee erityisesti uskonnollisia uskonnuksia, joiden ei hänen mielestään perustuttava mihinkään argumentatiiviseen evidenssiin. Uskonnollinen kokemus tai intuitiivinen/introspektiivinen vakuuttuneisuus riittää hyvin oikeuttamaan uskonnolliset uskonnukset, vaikka niitä ei voisikaan perustella millään argumentatiivisella tai propositionaalisella evidenssillä. Mikä tahansa kokemus tai intuitio riittää Plantingan mukaan aivan hyvin *prima facie* oikeutukseksi, vaikka kenelläkään muulla henkilöllä ei olisi vastaavia kokemuksia tai intuitioita. *Prima facie* oikeutukseen siis riittää pelkästään se, että asia näyttää olevan niin tai näin. (Plantinga 1983; Plantinga 1993.)

Myös William P. Alston on esittänyt samantyyppisen teorian, jonka mukaan niin sanotun mystisen kognitiivisen käytännön perusteella syntyneet uskomukset ovat vähintään *prima facie* oikeutettuja, vaikka näille uskomuksille ei pystyisikään antamaan mitään argumentatiivisia tai dialektisia perusteluita. Alstonin mukaan tällaisissa tapauksissa eksklusivistinen asennoituminen on tiedollisesti oikeutettua. Hänen mielestään ei ole ongelma, että kaikilla muilla henkilöillä ei ole vastaavia kokemuksia. On aivan mahdollista, että tällaista yksityistä evidenssiä on vain muutamilla yksilöillä tai pelkästään yhdellä henkilöllä. Tämä ei ole kuitenkaan Alstonin mielestä oikeutettu peruste hylätä tällaiseen evidenssiin perustuvia uskomuksia. On osoitettava, miksi ne ovat virheellisiä. Niin kauan kuin tällaista ei pystytä tekemään, on *prima facie* oikeutus voimassa. (Alston 1991.)

Lisäksi olemme usein *prima facie* oikeutettuja uskomuksiimme todistustiedon tapauksissa, joissa evidenssiä on pelkästään toisen henkilön sanat. Jos esimerkiksi tapaan uuden ihmisen, joka kertoo nimekseen Pentti, olen minä lähtökohtaisesti oikeutettu uskomaan, että henkilön nimi todellakin on Pentti ilman mitään muuta evidenssiä kuten vaikkapa henkilökorttia tai passia. Jos kuitenkin saan kuulla luotettavasta lähteestä, että tämä henkilö kärsii pahasta persoonallisuushäiriöstä, jonka vuoksi hän esittäytyy säännöllisesti väärillä nimillä, kumoutuu *prima facie* oikeutukseni uskoa henkilön olevan nimeltään Pentti. (Plantinga 1983, 77–87.)

Miten ei-konformismi ratkaisee systemaattisten erimielisyyksien aiheuttaman ongelman, joka ajautuu konformismin näkökulmasta skeptisismiin? Kysymykseksi nousee, kuinka usein olemme systemaattisissa erimielisyyksissä tilanteessa, jolloin itse erimielisyystilanteessa esiin nouseva evidenssi ei riitä kumoamaan *prima facie* oikeutusta henkilöiden uskomuksilta. Jos kerran on niin, että ei-konformistien mielestä pelkkä vertaiserimielisyys ei riitä kumoajaksi, vaikuttaisi intuitiivisesti siltä, että molempien osapuolien olisi etsittävä jotakin riippumatonta evidenssiä, kuten riippumattomuusteesi vaatii. Tämä ei kuitenkaan ole useimpien ei-konformistien näkemys. Riippumattomuusteesin kieltäminen on ei-konformististen teorioiden keskeinen lähtökohta, koska se voisi tarkoittaa oman episteemisen näkökulman ensisijaisuudesta luopumista, ja siitä seuraten arvostelmasta pidättäytymistä. *Right reasons view:n* mukaan on täysin oikeutettua pitäytyä uskomuksessa, jos se on muodostettu oikein evidenssin perusteella, eikä ole mitään perustetta epäillä tätä. Tämä tarkoittaa sitä, että poissulkevien eksklusivististen ei-konformistien mukaan erimielisyyden osapuolilla ei ole velvollisuutta esittää itse erimielisyydestä, siihen sisältyvästä evidenssistä ja päättelystä, riippumattomia perusteita oman näkemyksensä tueksi. Riittää, kun tarkastelee alkuperäisiä argumentteja ja vetoaa niihin perusteisiin ja päättelyihin, jotka on jo esittänyt uskomuksen tueksi (Kelly 2005). Tämä on eksklusivistisen ei-konformistin mielestä riittävää evidenssiä kumoamaan vastapuolen näkemyksen (Kelly 2013, 36–37). Tällainen on tietenkin selvää

silloin, kun toinen henkilöistä on tunnistettavasti episteemisesti ylivertainen, mutta ei-konformistien mielestä tämä pätee myös vertaiserimielisyystilanteissa, joissa ei ole itse erimielisyydestä riippumatonta evidenssiä siitä, kumpi osapuolista on tilanteessa episteemisesti ylivertainen. Episteemisesti ylivertaisen osapuolen määrittäminen on erityisen vaikeaa systemaattisissa erimielisyyksissä. Eksklusivistinen ei-konformismi johtaa niissäkin kuitenkin siihen johtopäätökseen, että toiselle osapuolelle ei ole tarpeen antaa yhtäläistä painoarvoa. (Machuca 2013, 6.)

Miksi ei-konformistit ajattelevat, että henkilö ei ole episteemisesti symmetrisessä asemassa vastakkaiseen osapuoleen nähden, vaikka intuitiivisesti moni olisi valmis sanomaan niin? Eihän omassa näkemyksessä pysyttäytyminen tarjoamatta mitään riippumatonta lisäevidenssiä vaikuta miltään muulta kuin vahvalta tiedolliselta itsekkyydeltä. Van Inwagen on vedonnut siihen, että kaikki evidenssi ei välttämättä ole niin kommunikoitavissa kuin usein ajattelemme. Meillä voi olla hyvin sellaista henkilökohtaista evidenssiä, jota emme pysty yrityksistämme huolimatta jakamaan täysin vastapuolellemme kanssa. Tämä evidenssi voi olla juuri sellaista, joka oikeuttaa johtopäätökseni. Systemaattisissa erimielisyyksissä, kuten Lewis-van Inwagen kiistoissa, on van Inwagenin mukaan aivan mahdollista ajatella, että hänen taipumattomuutensa Lewisin argumenttien edessä ja toisinpäin voi johtua nimenomaan siitä, että hänellä on evidenssiä, jota ei ole vielä kyennyt Lewisille kommunikoimaan. Hän kuitenkin itsekin epäröi, mitä tällainen evidenssi voisi todellisuudessa olla. Intuitiot tai muut tuntemukset ovat yleisesti ottaen nähty heikoksi evidenssiksi, mutta toisaalta on mahdollista, että jokin neuroepätyypillisuus²⁹ aiheuttaa säännöllisesti jollekin henkilölle muihin verrattuna oikeanlaisempaa päättelyä muun muassa filosofisissa kysymyksissä. Tällaisen henkilön kyky käsitellä filosofisia kysymyksiä voisi olla huomattavasti paremmat vastapuoleen verrattuna, milloin henkilö olisi tosiasiallisesti kognitiivisesti ylivertainen vastapuoleensa verrattuna. Tämä kuitenkin vaatisi itsessään todistusaineistoa, koska aivan samalla tavalla voi ajatella vastapuoli. Silti van Inwagen päättelee, että jokin tämän kaltainen sisäinen näkemys joka tapauksessa häntä pidättelee, ja siksi hänen on mielestään oikeutettua pidättäytyä uskomuksissaan systemaattisten vertaiserimielisyyksien kohdalla. (Van Inwagen 2010, 26–28.)

Ralph Wedgwoodin mukaan epäsymmetria johtuu siitä, että asiat näyttävät erilaisilta ensimmäisen persoonan subjektiivisesta perspektiivistä kuin kolmannen persoonan perspektiivistä (Wedgwood 2010). Siinä missä kolmannen persoonan näkökulmasta näyttää siltä, että kumman tahansa henkilön virhe voi selittää erimielisyyden, ensimmäisen persoonan perspektiivistä vertaiserimielinen tilanne ei näytä siltä, että henkilöt olisivat symmetrisesti tasapainoisessa asemassa.

---

²⁹ Van Inwagen käyttää englanniksi termiä *neural quirks* (Van Inwagen 2010).

Sen sijaan henkilöstä näyttää yksinkertaisesti siltä, että omasta positiosta katsoen hänellä on käytössään vain oma evidenssi ja episteeminen näkökulma, joka hänellä täytyy olla oikeus asettaa etusijalle erimielisen henkilön vastaavaan nähden. Koska oman evidenssin ja päättelyn valossa asia näyttää siltä kuin se näyttää, olisi irrationaalista hylätä uskomus vain sen vuoksi, että joku väittää ilman riippumatonta evidenssiä, ettei sen pitäisi näyttää siltä. (Bryan & Matheson, 2019.)

Eksklusivistinen ei-konformismi ei ole ongelmaton näkemys. Sen pohjalta nousee väistämättä useita kriittisiä kysymyksiä. Miksi oma näkemykseni olisi aina niin erinomainen, että sen voi asettaa vertaiserimielisyystilanteissa muiden näkemysten edelle? Miten on mahdollista perustella vakuuttavasti sitä, että episteemisesti tasavertaisten näkemyksiä ei tarvitse ottaa laisinkaan huomioon erimielisyystilanteissa? Eikö muut näkemykset huomiotta jättävässä eksklusivistisessä ei-konformismissa piile jopa dogmaattisen suhtautumisen vaara? Miten toisen henkilön erimielisyys voisi olla evidenssiä siitä, että itse olen oikeassa ja vastapuoli väärässä? Ennen kuin siirryn käsittelemään näitä ongelmia, esittelen toisen pääasiallisen ei-konformistisen teorian: permissivismiin.

4.2 PERMISSIVISMI

Ei-konformististen teorioiden välille voidaan tehdä erottelu siinä, miten ne suhtautuvat uniikkiusteisiin. Ei-konformisti voi hyväksyä uniikkiusteesin ja katsoa, että vain toinen erimielisyyden osapuolista on oikeutettu näkemykseensä. Eksklusivistisen *right reasons view* -teorian kannattaja ajattelee, että uniikkiusteesi pätee, ja vain yksi uskomus propositiosta p voi olla oikeutettu saman evidenssin pohjalta. Hänen mielestään hänen oma näkemyksensä on oikeutettu silloin, kun se perustuu evidenssin pätevään arviointiin. Tällöin vastaus kysymykseen, onko rationaalinen vertaiserimielisyys mahdollista, on kieltävä. Vain toisen erimielisyyden osapuolista on luovuttava uskomuksestaan.

Toiset ei-konformistit kuitenkin hylkäävät uniikkiusteesin (Kelly 2010, 121). He hyväksyvät uniikkiusteesin kanssa yhteensopimattoman sallittavuus-/permissivyyteen (*permissiveness*). Machuca määrittelee sen seuraavalla tavalla:

Sallittavuus/permissivismi. Saatavilla oleva kokonaisevidenssi koskien propositiota p on yhteensopiva erilaisten p :tä koskevien doksaattisten asenteiden kanssa, tai erilaisten vakuuttuneisuuden asteiden kanssa. (Machuca 2013, 5.)³⁰

---

³⁰ Alkuperäinen teksti: The total body available evidence E bearing upon proposition p is compatible with different doxastic attitudes towards p or with different degrees of confidence in p (Machuca 2013, 5).

Sallittavuus on siis käsitys, jonka mukaan vastakkaiset uskomukset voivat olla oikeutettuja saman evidenssin pohjalta. Saman evidenssin perusteella useampi kuin yksi doksaattinen asenne voi olla rationaalinen (Weatherson, 2021). On siis oikeutettua uskoa evidenssin E perusteella sekä p että $\sim p$. Jos sallittavuusteesi on totta, konformismin vaatimus uskuksesta luopumisesta aidossa erimielisyystilanteessa ei ole pätevä. Se johtaa konformismille ja eksklusivistiselle ei-konformismille päinvastaiseen vastaukseen kysymykseen, onko rationaalinen vertaiserimielisyys mahdollista: rationaalinen erimielisyys on mahdollista, koska useampi doksaattinen asenne on oikeutettu saman evidenssin pohjalta. Erimielisyys ei muodosta tässäkään ei-konformismin muodossa kumoajaa uskomusten tiedolliselle oikeutukselle. Sallittavuuden mukaan on siis mahdollista, että kummatkin osapuolet jättävät täysin toisensa huomiotta, koska evidenssi oikeuttaa molemmat näkemykset. (Kelly 2010, 135–136.)

Voisiko tällainen näkemys olla uskottava ja tiedollisesta näkökulmasta oikeutettavissa? Miten samasta evidenssistä voisi oikeasti päätellä vastakkaisiin johtopäätöksiin ja pitää näitä molempia yhtä oikeutettuina tiedollisesti? Useimpien intuitiot kamppailevat varmasti tätä näkemystä vastaan. Onkin tärkeä huomata, että permissivistinenkin ei-konformisti lähtee liikkeelle ensimmäisen persoonan lähtökohdasta, josta katsoen hänellä on oikeus asettaa oma evidenssi ja tulkinta etusijalle. Permissivisti ei vain tunnu keksivän mitään syytä, miksi vastapuolella ei olisi yhtäläistä oikeutta asettaa omaa näkökulmaansa samalla tavalla etusijalle. Toiseksi on olennaista huomata, että epätosi uskomus voi olla henkilölle täysin rationaalinen permissivistisestä näkökulmasta. Permissivisti voi ajatella tilanteessa, että itse on muodostanut uskomuksensa rationaalisesti ja uskomuksensa on tosi. Samanaikaisesti hän voi ajatella, että vastapuoli on myös muodostanut uskomuksensa rationaalisesti, vaikka se onkin epätosi. Näin molempien uskomukset ovat rationaalisia, mutta toisella on tosi ja toisella epätosi uskomus. Jos uniikkiusteesi hylätään, on tämä johtopäätös mahdollinen. (Wedgwood 2010, 242–244.)

Permissivismi on varmasti usein monen systemaattisen erimielisyyden todellinen ja käytännöllinen ratkaisu. Osapuolet voivat myöntää, että kummallakin osapuolella on rationaalinen oikeutus johtopäätökseensä, vaikka ne ovatkin ristiriidassa keskenään. Permissivistiset ateistit ja teistit voivat siis sanoa, että kummatkin ovat oikeutettuja johtopäätöksiinsä, koska katsovat, että saman kokonaisevidenssin perusteella voidaan yhtä pätevästi päätellä vastakkaisiin johtopäätöksiin. Näin he voivat ajatella, että rationaalinen erimielisyys on heidän kohdallaan mahdollista, koska molemmat ovat yhtä oikeutettuja näkemyksiinsä.

4.3 EI-KONFORMISMIN ONGELMAT

Ei-konformistiset näkemykset ottavat siis lähtökohdaksi näkemyksen, että vertaiserimielisyydet eivät muodosta kumoajaa uskomusten tiedolliselle oikeutukselle edes systemaattisten erimielisyyksien kohdalla. Ne eroavat toisistaan siinä, miten ne suhtautuvat uniikkiusteisiin: sen hyväksyvä eksklusivistinen *right reasons view* ei-konformisti katsoo, että hänen oma doksaattinen asenteensa on oikea ja vastapuolen väärä. Vertaiserimielisyys ei muodosta minkään asteista kumoajaa henkilön uskomuksille. Näin ollen hänen ei ole tarpeen ryhtyä doksaattisiin tarkistusoperaatioihin ja pidättäytyä uskomuksesta siksi ajaksi. Uniikkiusteesin hylkäävä ja permissivismiin omaksuva ei-konformisti sen sijaan katsoo, että tarkistusta ei ole tarpeen tehdä, koska kumpikin osapuolista on oikeassa tai vähintäänkin rationaalinen.

Käsittelen seuraavaksi näihin näkemyksiin liittyviä ongelmia. Väitän, että molemmat ei-konformistiset teoriat ovat virheellisiä tiedollisesta tarkastelukulmasta. Ne johtavat mielivaltaisiin ja tiedollisesti heikosti perusteltuihin ratkaisuihin. Käyn läpi ensin eksklusivistiset teoriat ja sen jälkeen permissivistisen teorian.

4.3.1 Eksklusivismin ja *right reasons view:n* ongelmat

Eksklusivistinen näkemys vaikuttaisi johtavan helposti jääräpäisen poissulkeviin näkemyksiin, jotka antavat yksiselitteisen etusijan henkilön omalle perspektiiville ja sille, miltä asiat tästä perspektiivistä katsoen näyttäisivät. Ja koska vain yksi doksaattinen asenne voi olla oikeutettu kustakin propositiosta, on tästä lähtökohdasta katsoen selvää, että vastapuolen näkemys ei voi olla myös oikeutettu, vaan sen voi sivuuttaa virheellisenä. Onko tällainen ilmeinen jääräpäisyys kuitenkaan episteemisesti perusteltavissa oleva johtopäätös ja oikeutettu seuraus vertaiserimielisyydestä? Monen asiaa lähemmin tarkastelevan vastaus olisi, että näin tuskin on. Väitän, että tällainen johtaa perusteettomaan episteemiseen egoismiin. Tällainen kanta vaikuttaa johtavan helposti keskustelun tyrehtymiseen kiistanalaisesta aiheesta ja eristää keskustelijat, jopa asiantuntijat, erilaisiin evidenssiä läpäisemättömiin episteemisiin kupliin ja kaikukammioihin. Episteemiset kuplia muodostuu silloin, kun jokin tiedollisesti suhteellisen homogeeninen ryhmä sulkeutuu tai kääpertyy sisäänpäin ja sen jäsenet käytännössä keskustelevat vain keskenään. Tällaiset kuplat estävät episteemisiä ryhmiä omaksumasta uutta evidenssiä, joka voisi jotenkin haastaa ryhmälle keskeiset uskomukset itsestään ja maailmasta. Kuplat eivät kuitenkaan ole välttämättä tahallisesti synnytettyjä eikä niitä välttämättä pidetä aktiivisesti yllä. Episteemiset kaikukammiot puolestaan ovat sellaisia sosiaalisia episteemisiä rakenteita, joissa pyritään aktiivisesti vahvistamaan episteemisen ryhmän omia uskomuksia ja poissulkemaan ja vähättelemään ryhmän ulkopuolisia ääniä (Nguyeng 2020). Sen sisällä olevat henkilöt antavat jatkuvasti tukea toistensa uskomuksille, mikä voi

johtaa vakavaan vahvistusharhaan, jossa uusi evidenssi joko pyritään aina torjumaan tai tulkitsemaan siten, että se tukee jo olemassa olevia uskomuksia (Medina 2017). Eksklusivismissa on aito vaara, että tämän kaltaista episteemistä sulkeutumista pääsee käymään.

Tällaista tilannetta voidaan pitää tiedollisesta näkökulmasta aivan yhtä epätoivottavana johtopäätöksenä kuin laajaa skeptisismiäkin. Syy tähän on se, että se ikään kuin karnevalisoi koko kysymyksen vertaiserimielisyyden episteemisistä vaikutuksista. Se pyrkii eliminoimaan ongelmasta sen, mikä juuri tekee siitä ongelman: se yrittää poistaa henkilön subjektiivisesta näkökulmasta sen huomion, että tämä on kohdannut tilanteen, jossa hänellä on evidenssiä siitä, että hän itse saattaa olla väärässä. Hän on saanut evidenssiä erilaisesta johtopäätöksestä ja myös siitä, että johtopäätökseen on päästy samankaltaisista lähtökohdista, jotka henkilöllä itsellään on. Tämä evidenssi itse asiassa *on henkilökohtaista ensimmäisen persoonan* evidenssiä. Näin ollen sitä ei voi hylätä vetoamalla siihen, että asiat näyttävät erilaisilta kolmannen persoonan perspektiivistä. Sikäli kuin ei-konformisti tunnistaa tällaisen evidenssin erimielisyystilanteissa, ei hän voi hylätä sitä vain vetoamalla omaan perspektiiviinsä ja sen etusijalle asettamiseen. Tähän asettamiseen tulisi kuulua myös vertaiserimielisyyttä koskevan evidenssin huomioon ottaminen, koska se nimenomaan kuuluu hänen näkökulmaansa. Sen huomiotta jättäminen on lopulta mielivaltaista ja johtaa perusteettomaan episteemiseen egoismiin. Lisäksi on huomattava, että vastapuolen virhe ei myöskään ole välttämättä osoitus siitä, että itse on oikeassa, kuten huomasimme ravintolalaskuesimerkistä. Tällaisen seikat huomiotta jättävä ei-konformismi voi johtaa pahimmillaan jopa dogmaattiseen asennoitumiseen. Siksi se on tiedollisesti heikosti perusteltavissa oleva näkemys. (Bryan & Matheson 2019.)

Lisäksi eksklusivistista näkemystä voidaan kritisoida sen vetoamisesta ei-kommunikoitavissa olevaan evidenssiin tai ei-kommunikoitavissa oleviin ylivertaisiin kognitiivisiin kykyihin.³¹ Sen tavoitteena on pyrkimys osoittaa, että tasapainonäkemys on virheellinen. Tällaisen näkemyksen keskeinen ajatus on, että yksityinen ei-kommunikoitava evidenssi rikkoo symmetrian. Tämä on kuitenkin ongelmallinen näkemys, koska molemmat osapuolet voivat vedota yksityiseen ei-kommunikoitavaan evidenssiin. Tällöin tilanteessa on läsnä sekä kommunikoitavissa oleva evidenssi ja ei-kommunikoitavissa oleva yksityinen evidenssi. Ei-kommunikoitavissa olevalle evidenssille on annettava lähtökohtaisesti yhtäläinen paino molemmin puolin, ellei ole jotakin erityistä perustetta olettaa toisen osapuolen evidenssin olevan ylivertaista (Feldman 2006, 445). Systemaattisissa erimielisyyksissä olisi esimerkiksi kyettävä todistamaan, että kykenee tekemään ylivertaisia

---

³¹ Tai jopa ylikuonnolliselta vaikuttaviin kykyihin. Alstonin mystiset kognitiiviset käytännöt ovat tällaisia. Alston väittää, että niiden avulla jotkin yksilöt voivat tehdä havaintoja ja johtopäätöksiä Jumalasta muista poikkeavalla, mutta luotettavalla, tavalla. Hän vertaa näitä kognitiivisia taitoja pianonviritykseen: vain harva yksilö on kykenevä virittämään pianoa, mutta silti luotamme niihin, jotka ovat kykeneviä. Samaan tapaan voi olla yksilöitä, jotka havaitsevat Jumalan muita paremmin. (Alston 1991.)

johtopäätöksiä tai saavuttamaan ylivertaista yksityistä evidenssiä vastapuoleen nähden eri tavalla toimivien kognitiivisten kykyjensä avulla. Tällainen osoittaminen kuitenkin juuri puuttuu näistä tilanteista. Ja niin kauan kuin se puuttuu, ei ole mitään perustetta olettaa oman yksityisen evidenssin olevan oleellisesti parempaa kuin vastakkaisen osapuolen.

4.3.2 Permissivismiin ongelmat

Toinen ei-konformismista seuraava johtopäätös vaikuttaa olevan episteeminen mielivaltaisuus, joka seuraa permissivismistä. Tämän tuo hyvin esiin Roger White, joka kritisoi äärimmäistä permissivismiä (*extreme permissivism*) sen tiedollisesti kestävästä mielivaltaisuudesta artikkelissaan *Epistemic Permissivism* (2005).³² Tässä mielivaltaisuudella tarkoitetaan näkemystä, jonka mukaan valinta uskoa joko proposition p tai $\sim p$ on käytännössä sattuman kauppaa. Whiten mukaan tilanne muistuttaa kolikonheittoa tai mitä tahansa muuta satunnaista tapaa valita uskomuksensa. Jos henkilö hylkää uniikkiusteetin ja hyväksyy sallittavuusteetin, on oikeastaan vaikea nähdä mitään muuta lopputulemaa. Tällöin uskomus ei enää perustu varsinaisesti tiedollisiin seikkoihin, vaan joihinkin muihin valintatekijöihin.

Tiedollisen rationaalisuuden yleinen perusperiaate on, että silloin kun evidenssi osoittaa selvästi yhteen suuntaan, on rationaalista uskoa evidenssin mukaisesti. Eli silloin kun evidenssi tukee uskomusta, että p , on irrationaalista uskoa $\sim p$. Kun selvästi näen, tunnen ja kuulen, että ulkona sataa, ei olisi minulle rationaalista väittää, että tämän evidenssin perusteella voisi aivan yhtä perustellusti uskoa, että ulkona ei sada. Whiten mukaan tämä periaate aiheuttaa permissivismille ison ongelman: jos evidenssin mukaan on selvästi oikeutettua uskoa p , miten silloin kukaan rationaalinen toimija voisi uskoa silloin, että $\sim p$? Näin ei olekaan, koska kukaan rationaalinen henkilö ei usko johtopäätöstä p tukevan evidenssin perusteella $\sim p$. Permissivistit vastaa tähän todennäköisesti niin, että rationaalinen ihminen uskookin juuri näin silloin, kun evidenssi tukee selvästi uskomusta, että p . Mutta yhtä lailla rationaalinen ihminen voi uskoa p tai $\sim p$ silloin, kun evidenssi tukee näitä molempia. Whiten mukaan tämä on tiedollisesti mahdoton ja ristiriitainen vaatimus, koska jos valitsen *tiedollisin* perustein uskoa, että p , silloin on väistämätöntä, että evidenssi tukee lopulta enemmän uskomusta, että p kuin $\sim p$. Jos taas valitsen *ei-tiedollisista* syistä uskoa, että p , on uskomukseni tiedollisesti irrationaalinen, jolloin en usko rationaalisesti permissivismiin vaatimalla tavalla.³³ Molemmissa tapauksissa rikon

---

³² Ryan Ross on käsitellyt permissivismiin ongelmia hieman toisesta näkökulmasta artikkelissa *Alleged Counterexamples to Uniqueness* (Ross 2021). Hänen argumenttinsa perustuu rationaalisuuden jakamiseen ideaaliseen ja subideaaliseen muotoon. Ideaalisesti rationaalinen ei tee virheitä evidenssin arvioinnissa, mutta subideaalisesti rationaalinen henkilö tekee. Näin ollen permissivismi voi pitää paikkaansa silloin, kun tällaisia virheitä sallitaan, mutta ei silloin, kun tarkastellaan ideaalista rationaalisuutta.

³³ Voidaan kysyä myös, onko se varsinaisesti ongelma, jos uskomus valitaan ei-tiedollisten perusteiden perusteella silloin, kun evidenssi osoittaa olevan yhtä perustellut uskoa sekä p että $\sim p$. White pyytää miettimään esimerkiksi oikeustapauksia tällaisessa tilanteessa. Voimme ajatella, että henkilö X on tilanteessa, jossa

permissivismiin vaatimuksia: joko en ole tiedollisesti rationaalinen tai sitten olen rationaalinen tavalla, joka ei sovi yhteen permissivismiin kanssa. En voi tiedollisesti rationaalisesti uskoa samalla evidenssin E perusteella, että p , ja uskoa samanaikaisesti myös väitteeseen, jonka mukaan sekä p että $\sim p$ ovat yhtä oikeutettuja saman evidenssin E perusteella. White päättelee, että tällaisissa tilanteissa on oikeasti kyse siitä, että evidenssi on epäselvää, eikä tue kumpaakaan uskomusta riittäväällä selvyydellä. Tällöin rationaalista on pidättäytyä arvostelmasta sen sijaan, että pitäisi kumpaakin uskomusta tiedollisesti oikeutettuna. (White 2005, 448–451.)

Permissivistit voi yrittää väistää ongelman sillä, että huomauttaa ihmisillä olevan erilaisia episteemisiä arviointikriteerejä, joiden mukaan he voivat päätyä erilaisiin johtopäätöksiin saman evidenssin perusteella. Tällöin päädyttäisiin relativistiseen permissivismiin, jossa uskomuksen oikeutus riippuu siitä, millaisesta tiedollisesta kriteeristöstä käsin sitä arvioidaan. Jos henkilön A episteemisen kriteeristön K1 mukaan on rationaalista uskoa evidenssin E perusteella p ja henkilön B kriteeristön K2 mukaan $\sim p$, on kyse relativistisesta permissivismistä. Whiten mukaan tämäkään näkemys ei ole ongelmaton, koska tilanteessa on ratkaisevaa tarkastella eri kriteeristöjen luotettavuutta. Tämä tapahtuu tarkastelemalla sitä, mikä kriteeristö tuottaa eniten tosia ja vähiten epätosia uskomuksia. Jos A uskoo, että hänen oma kriteeristönsä on tiedollisesti luotettava, ei tämä voi Whiten mukaan tarkoittaa mitään muuta kuin sitä, että kriteeristön K2 on oltava tällöin epäluotettavampi. Permissivistinkään on vaikea ylläpitää uskomusta, että *kaikki* erilaiset episteemiset kriteeristöt voisivat olla yhtä luotettavia. Lisäksi Whiten mielestä erilaiset kriteeristöt ovat usein sattumankaupan tulosta. Eri yliopistoissa opiskelleet henkilöt voivat omaksua erilaiset kriteeristöt ja siksi päätyvät erilaisiin johtopäätöksiin samasta evidenssistä. On kuitenkin enemmän tai vähemmän sattumaa, että he valitsivat opintojensa aluksi eri yliopistot. Saman yliopiston kasvatteina he voisivat tarkastella asiaa saman kriteeristön lävitse. Tämän sattumanvaraisuuden vuoksi White päättelee, että tällaisissa erimielisyystilanteissa on rationaalisempaa pidättäytyä arvostelmasta. Ilman kunnollista arviota kriteeristöjen luotettavuudesta, ei niitä voi pitää kuin mielivaltaisen sattuman lopputuloksina. Mielivaltaisuus on tässä vain siirtynyt itse evidenssin arvioinnista episteemisten kriteeristöjen arviointiin. (White 2005, 452.)

Tähän näkemykseen voi suhtautua kriittisesti. Esimerkiksi Goldman käsittelee artikkelissaan *Epistemic Relativism and Reasonable Disagreement* (2010) sen kaltaista relativismia, joka perustuu

---

kokonaisevidenssin väitetään tukevan sekä syyllisyyttä että sen syyttömyyttä. Toimisivatko tuomarit tällaisessa tilanteessa tiedollisesti moitteettomasti, jos he esimerkiksi kolikkoa heittämällä päättäisivät, onko henkilö syyllinen vai ei? Tai jos joku tuomareista äänestäisi syyttömyyden puolesta, koska sattuu pitämään syytetystä? Suurin osa ihmisistä todennäköisesti ajattelisi, että tuomarit eivät toimisi moitteettomasti. Valtaosa olisi varmasti valmis sanomaan, että evidenssi on tilanteessa todellisuudessa epäselvää ja riittämätöntä. Eihän syytetty henkilö voi olla sekä syyllinen että syytön, eikä hänen syyllisyyttään ole oikeutettua päättää epäselvän evidenssin perusteella. (White 2005, 453–454.)

siihen, että eri henkilöt ovat omaksuneet erilaiset episteemiset järjestelmät (*epistemic systems*) ja kriteeristöt. Ne eivät ole täysin toistensa kanssa yhteensovittavissa, mutta eivät välttämättä sattumankaupan tulostakaan. Erilaiset episteemiset järjestelmät eivät siis ole Goldmanin mukaan välttämättä täydellisen mielivaltaisia, mikä vaikuttaisi olevan Whiten esittämän kritiikin lähtökohta. Goldmanin mukaan eri yhteisöihin kuuluvat ihmiset voivat olla oikeutettuja omaksuma erilaisia episteemisiä järjestelmiä siitä huolimatta, että ne eivät välttämättä ole tiedolliselta kannalta luotettavimpia. Ja koska näin on, voi eri henkilöillä olla perustellusti erilainen näkemys siitä, miten evidenssiä tulisi kussakin tilanteessa arvioida. Olisin kuitenkin taipuvainen sanomaan, että Goldmanin relativismi ei varsinaisesti pelasta permissivismiä esitetyltä kritiikiltä varsinkään, kun sitä sovelletaan episteemisesti tasavertaisten asiantuntijoiden erimielisyyksiin. Käytännössä erilaisiin episteemisiin järjestelmiin vetoava relativismi esittää tilanteen, jossa henkilöt eivät ole episteemisesti tasavertaisia. Ja kuten aivan oikein mielestäni huomauttaa, erilaisiin episteemisiin järjestelmiin taas liittyy aina mielivaltainen ja sattumanvarainen elementti, vaikka ne eivät olekaan täysin mielivaltaisia. Uskottava relativistikaan ei voi väittää kaikkien eri episteemisten järjestelmien olevan *yhtä* luotettavia. Edes Goldman ei väitä näin, vaan kirjoittaa, että on aivan oikein ajatella jonkin episteemisen järjestelmän olevan muita luotettavampi ja siten tiedollisesti perustellumpi. Hänen mukaansa vain emme aina tiedä, mikä kulloinkin on luotettavin. Erimieliset asiantuntijat eivät kuitenkaan voi tällaisissa tilanteissa vain yksioikoisesti vedota erilaisiin episteemisiin järjestelmiinsä. Heidän tulisi tutkia sitä, miten järjestelmät eroavat ja mikä niistä on tiedollisesti luotettavin aivan kuten White ehdottaa. (Goldman 2010, 187–215.)

Permissivismi johtaa lopulta samankaltaiseen tilanteeseen kuin eksklusivismikin: korkeamman asteen evidenssillä erimielisyydestä ei nähdä olevan episteemistä merkitystä erimielisyystilanteissa, koska henkilön henkilökohtainen subjektiivinen näkökulma on se, jonka ensisijaisuuteen henkilön on oikeutettua erimielisyystilanteessa vedota huolimatta siitä, että hänellä on myös korkeamman asteen evidenssiä erimielisyydestä. Ja koska permissivistit ajattelevat evidenssin voivan oikeuttaa useamman kuin yhden doksaattisen asenteen, on seurauksena täysin mielivaltainen näkemys erimielisyyden episteemisestä vaikutuksesta henkilöiden uskomusten oikeutukseen: henkilöllä ei ole mitään episteemistä velvollisuutta korjata uskomustaan korkeamman asteen evidenssin perusteella. Siinä missä eksklusivistista lopputulemaa voi kutsua episteemiseksi egoismiksi, voi sallittavuusteisiin nojautuvan permissivismin vaarana olla episteeminen välinpitämättömyys. Sen perusteella on mahdollista ajatella, että vaikeissa ja systemaattisissa erimielisyyksissä oikeastaan mikä tahansa käy. Molempia ei-konformistisia teorioita yhdistää oman näkemyksen perusteeton etusijalle asettaminen ja vertaiserimielisyyden merkityksen mitätöiminen.

Näin eksklusivistiset ja permissivistiset ei-konformistiset teorit päätyvät episteemisesti toimimattomiin lopputulemiin. Ne eivät pysty ratkaisemaan systemaattisten erimielisyyksien ongelmaa, vaan tarjoavat kaksi uutta episteemisesti huonoa vaihtoehtoa konformismille ja siitä johtuvalle skeptisismille. Sekä poissulkevasta episteemisestä egoismista että tiedollisesta mielivaltaisuudesta seuraa se, että vertaiserimielisyyksistä nousevat epäilyn ja omien uskomusten uudelleenarvioinnin avaamat tiedolliset kysymykset sulkeutuvat pois. Siinä missä konformistin ongelmaksi voi nähdä vajoamisen liialliseen skeptisismiin ja loputtomien uudelleenarviointien kierteeseen, on ei-konformismin asianlaita päinvastainen: joko ei uudelleenarvioida mitään tai pidetään arviointeja yhdentekevinä. Näin on nähdäkseni osoitettu, että ei-konformistinen eksklusivismi tai permissivismi ovat systemaattisten erimielisyyksien kohdalla vähintäänkin yhtä ongelmallisia näkökantoja kuin konformismikin.

Seuraavaksi siirryn tarkastelemaan kahta konformismin ja ei-konformismin välille kehiteltyä kompromissiteoriaa. Käyn läpi ensiksi Thomas Kellyn muotoilemaa kokonaisevidenssinäkemystä ja siirryn sen jälkeen Jennifer Lackeyn justifikationismiin.

4.4 KOKONAISEVIDENSSINÄKEMYS

Kelly³⁴ on kehitellyt konformismin ja ei-konformismin välille kompromissiteorian, jota hän kutsuu kokonaisevidenssinäkemykseksi (*total evidence view*) (Kelly 2010). Ajatus teorian taustalla on, että konformistit antava liikaa arvoa itse erimielisyydelle ja ei-konformistit sen sijaan eivät anna sille arvoa laisinkaan (Kütükcü 2021, 288). Sen keskeinen idea nojaa ajatukseen, että korkeamman asteen evidenssi tulee nähdä vain osaksi henkilön kokonaisevidenssiä, eikä alkuperäisen evidenssin kumoavaksi evidenssiksi. Tällä Kelly tarkoittaa, että erimielisyystilanteessa henkilön uskomuksen oikeutuksen määrää hänen kokonaisevidenssinsä, eivätkä vain uusi korkeamman asteen evidenssi vertaiserimielisyydestä tai alkuperäinen ensimmäisen asteen evidenssi E. Kun henkilö erimielisyystilanteessa pohtii, voiko hän jatkaa uskomistaan proposition, hänen tulee tehdä päätös kaiken saatavilla olevan evidenssin perusteella (Kelly 2010, 169).

Tilannetta auttaa hahmottamaan Kellyn muotoilema määritelmä tilanteesta, joka on pääpiirteissään sama kuin aiemmin ei-konformismin yhteydessä esitetty. Hänen mukaansa erimielisyystilanteissa on aina läsnä kolme tosiseikkaa:

1. alkuperäinen evidenssi E,
2. tosiasia, että sinä olet melko vakuuttunut, että H on totta.

---

³⁴ Kelly oli alun perin eksklusivistinen *right reasons* eksklusivisti, mutta on muuttanut näkemystään myöhemmissä kirjoituksissaan.

3. tosiasia, että minä olen melko vakuuttunut, että H on epätotta.³⁵ (Kelly 2010, 142.)

Kellyn mukaan on siis väärin ajatella konformistisesti, että kohdat 2. ja 3. peruuttaisivat alkuperäisen evidenssin eli kohdan 1. Hänen mielestään ei voi ajatella, että episteemisesti tasavertaisten henkilöiden välisen erimielisyyden vallitessa doksaattisen asenteen oikeutuksen määrittää vain ja ainoastaan korkeamman asteen evidenssi (Kelly 2010, 128–135). Tässä on vialla erityisesti se, että toinen osapuolista voi olla täysin rationaalinen ja oikeassa alkuperäisessä uskomuksessaan, koska evidenssi E todellisuudessa puoltaa hänen uskomustaan (Kelly 2013, 51-52). Hän on arvioinut evidenssiä alun perin oikein ja hänen olisi siksi irrationaalista luopua uskomuksestaan. Silti on mahdotonta useimmissa tilanteissa sanoa, kumpi on arvioinut evidenssiä oikein. Korkeamman asteen evidenssi on juuri osoitus tästä asiantilasta. Jos henkilö ei kykene osoittamaan sitä, miksi toinen on väärässä, on hänen mahdotonta sanoa, miksi on itse oikeassa. *Right reasons view* -ei-konformistit sen sijaan ajattelevat, että 2. ja 3. peruuttavat vain toisensa ja alkuperäinen evidenssi 1. on yhä evidentialisesti yhtä voimakasta kuin ennen erimielisyytilannetta. Henkilöllä on siis erimielisyytilanteessakin ensisijaisesti saatavilla vain alkuperäinen evidenssi, jonka perusteella hänen on tehtävä johtopäätöksensä. Kokonaisevidenssinäkemyksen mukaan tämä on väärä ajattelutapa. (Kelly 2010, 136; Kelly 2013 50–51.)

Kelly siis hylkää *right reasons view*:n eikä enää väitä kannattavansa ajattelutapaa, jonka mukaan toiselle näkemykselle ei tulisi antaa mitään painoarvoa vertaiserimielisyytilanteissa. Tämä johtuu huomiosta, joka nousee intuitiivisesti esiin: mistä erimielisyyden osapuolet tietävät ilman riippumatonta lisäevidenssiä, kuka on arvioinut evidenssiä oikein? Ajatellaan tällöin tilannetta, jossa evidenssi tosiasialisesti tukee proposition uskomista ja henkilö A aivan oikein uskoo proposition evidenssin perusteella, mutta henkilö B uskoo saman evidenssin perusteella proposition negaatioon. Kuten tiedämme jo aiemman keskustelun perusteella, on konformismin mukaan tässä kumman tahansa henkilön virhe yhtä hyvä selitys erimielisyydelle. Vaikka tosiasialisesti A onkin arvioinut evidenssiä oikein ja on todellisuudessa oikeutettu uskomukseensa, on episteemisesti tasavertaisten henkilöiden erimielisyytilanteessa tätä mahdotonta osoittaa. Molemmat ajattelevat arvioineensa evidenssiä oikein, mutta vertaiserimielisyys on todistusaineistoa, joka asettaa molempien arvion kyseenalaiseksi. Kuten Kelly itse toteaa, episteemisesti tasavertaisten henkilöiden erimielisyytilanteessa oikein evidenssiä arvioineen henkilön ylle ei syty välittömästi punaista lamppua osoittamaan henkilön olevan oikeassa. Olisi perusteetonta episteemistä egoismia väittää

---

³⁵ Alkuperäinen teksti: (i) Our original evidence E (ii) The fact that you are quite confident that H is true (iii) The fact that I am quite confident that H is false. (Kelly 2010, 142.)

ilman lisäperusteita olevansa oikeassa. Kellyn mielestä tämä taas on aivan yhtä huono ratkaisu kuin konformistinen ratkaisu. (Kelly 2010, 169.)

Kokonaisevidenssinäkemyksen mukaan vastakkaiselle näkemykselle annettava paino riippuu kokonaisevidenssistä, joka ottaa huomioon kaiken vertaiserimielisyystilanteessa läsnä olevan evidenssin. Kuten näimme edellä Kellyn mukaan kokonaisevidenssiin erimielisyystilanteissa sisältyvät alkuperäinen evidenssi E ja korkeamman asteen evidenssi vertaiserimielisyydestä sekä sen osapuolista. Kokonaisevidenssinäkemyksen mukaan sekä alkuperäisellä että korkeamman asteen evidenssillä on painoarvoa rationaalisen doksastisen asenteen tai vakuuttuneisuuden asteen määrittämisessä. Kun henkilö siis miettii jatkaako hän proposition uskomista entiseen tapaan vai ryhtyykö hän doksastisiin tarkistusoperaatioihin, hänen on punnittava, kuinka paljon vaakakupissa painaa ensimmäisen asteen evidenssi ja toisaalta kuinka paljon painoarvoa pitää antaa korkeamman asteen evidenssille. (Kelly 2010, 141–142.)

Millainen paino näille kokonaisevidenssin osille sitten tulee antaa? Kelly vastaa, että mitään yleistä vastausta ei ole olemassa (Kelly 2010, 142, 169). Painotusta on arvioitava tapauskohtaisesti. Joissakin tapauksissa ensimmäisen asteen evidenssi on niin voimakasta, että se kumoaa toisen asteen evidenssin ja joissakin taas toisinpäin. Korkeamman asteen evidenssi kumoaa ensimmäisen asteen evidenssin usein muun muassa silloin, kun ilmaantuu paljon episteemisesti tasavertaisia tai ylivertaisia henkilöitä, jotka asettuvat vastakkaiselle puolelle kiistassa. Tällöin käy yleensä selväksi, että toisen osapuolen johtopäätös kumoutuu (Kelly 2011, 202–204). On kuitenkin myös mahdollista, että molemmille evidenssin osille pitää antaa sama paino. Tämä on tilanne systemaattisissa erimielisyyksissä, joissa erimielisiä henkilöitä on molemmilla puolilla suuret määrät ja erimielisyyksien jakauma on suhteellisen tasainen. Tällöin henkilöiden määrä ei riitä kumoamaan kumunkaan osapuolen näkemystä. Lisäksi Kelly huomauttaa, että joskus pienempi määrä ihmisiä on oikeassa ja suurempi määrä väärässä. Tämä on tieteen historiasta tuttu tilanne. Tällaisissa tilanteissa ei voi olla niin, että henkilön pitäisi luopua uskomuksestaan sen vuoksi, että vastapuolella on enemmän yksilöitä. Tällöin on Kellyn mielestä aivan oikeutettua, että alkuperäistä evidenssiä oikein tulkinnut henkilö pysyyttäytyy uskomuksessaan ja antaa alkuperäiselle evidenssille suuremman painon kuin evidenssille vertaiserimielisyydestä. (Kelly 2011, 204–210.)

Kokonaisevidenssinäkemys on kuitenkin ongelmallinen näkemys siksi, että se on evidentialistinen ja internalistinen oikeutusteoria. Siinä kokonaisevidenssiä arvioidaan aina henkilön subjektiivisesta näkökulmasta. Kokonaisevidenssiin kuuluvat vain ne asiat, jotka henkilöllä voi olla tietoisesti hallussaan (Kelly 2010, 169). Tällöin tosiasiallisesti syntyy ongelma siitä, että henkilöllä tulisi olla jonkinlainen ohjenuora siihen, miten evidenssin osia pitäisi painottaa. Mutta kuten Kelly itse huomauttaa, ei todellisuudessa ole olemassa mitään maagista lamppua tai kilisevää kelloa, joka

kertoo henkilölle itselleen, että tämä on arvioinut ja painottanut evidenssiä oikein. Hän kirjoittaa, että vaikka olisi mainiota ja episteemisesti erittäin hyödyllistä, jos olisi olemassa sellaisia episteemisiä normeja, jotka sanelisivat oikeat vastaukset näihin ongelmiin, ei se ole syy olettaa, että sellaisia normeja todellisuudessa olisi (Kelly 2013, 51–52). Kelly vain esittää, että kokonaisevidenssi osoittaa erimielisyystilanteessa, kuka on oikeutettu uskomukseensa. Mitään varsinaista selvyyttä ei kuitenkaan ole siitä, miten kokonaisevidenssi tämän aina osoittaa. Sen tietäminen, miten henkilön on rationaalista vastata vertaiserimielisyyteen, vaatii kokonaisvaltaista ja syvällistä episteemisen position arviointia konformististen ja ei-konformististen ratkaisujen sijaan. On epäselvää, mitä kaikkea tähän kokonaisvaltaiseen ja syvälliseen episteemisen position arviointiin kuuluu (Kelly 2013, 52).

Kellyn ratkaisua voi tulkita niin, että se ei rajoitu tosiasialliseen vain aiheutta koskevan henkilöllä hallussa olevan kokonaisevidenssin internalistiseen arviointiin, vaan se laajenee henkilöiden *totaalisen episteemisen position* tarkasteluksi. Tämä taas vaatii paljon laajempaa henkilöiden uskomusjärjestelmien, hallussa olevan evidenssin ja heidän kognitiivisen suoriutumisen läpikäymistä. Periaatteessa se voisi tarkoittaa myös muiden episteemisesti tasavertaisten henkilöiden episteemisten positioiden läpikäyntiä ja näiden keskinäistä vertailua. Tällaisen prosessin jälkeen voimme ehkä osoittaa, kuka on erimielisyystilanteessa oikeassa. Erimielisten henkilöiden subjektiivisesta näkökulmasta tätä voi olla mahdoton tehdä. King huomauttaa tähän osuvasti, että vaikka oma totaalinen episteeminen positioni todellisuudessa olisi parempi kuin toisen henkilön, on tätä useimmissa tapauksissa todella vaikea osoittaa (King 2012, 268). Siksi kokonaisevidenssinäkemyks on helpompi hahmottaa eksternalistisena teoriana, mikä taas on Kellyn mielestä virheellistä (Kelly 2010, 169–172). On vaikea kuvitella sellaista ulkopuolista näkökulmaa, joka pystyisi osoittamaan systemaattisissa erimielisyyksissä, kenen episteeminen kokonaispositio on lähimpänä oikeaa. Se saattaisi vaatia jopa eräänlaista Jumalan näkökulmaa. Tällaista miettiessämme olemme harhateilla.

Voi vaikuttaa hieman siltä kuin Kellyn muotoileman kokonaisevidenssinäkemyksen loppupäätelmä olisi, että on oikeastaan makukysymys, päätyykö henkilö konformistisiin vai ei-konformistisiin ratkaisuihin erimielisyystilanteissa. Näin ollen voi käydä niin, että päädymme kuin päädymmekin jääräpäiseen ja egoistiseen omien uskomustemme lähes dogmaattiseen vaalimiseen tai laajaan skeptisismiin. Nähdäkseni Kelly ei pysty kokonaisevidenssinäkemyksellään tarjoamaan erityisen hyvää ja toimivaa ratkaisua konformismin ja ei-konformismin ongelmiin. Tämä johtuu siitä, että kokonaisevidenssinäkemyks ei tarjoa systemaattisissa erimielisyystilanteessa mitään vakuuttavaa ohjenuoraa sen arvioimiselle, kenen tulkinta kokonaisevidenssistä on lähimpänä oikeaa. Lisäksi totaalisen episteemisen position määrittäminen on monissa tapauksissa erittäin vaikeaa, ellei jopa

mahdotonta. Tästä taas seuraa se, että arviot voivat olla lopulta mielivaltaisia, mikä ei voi olla tiedollisesti toivottava lopputulema. Näin ollen kokonaisevidenssinäkemyksesi osoittautuu huonoksi ratkaisuksi systemaattisten vertaisarvioimisyyksien ongelmaan.

4.5 JUSTIFIKATIONISMI

Tässä luvussa tarkastelen toista välimallin ratkaisua eli justifikationismia, joka on Jennifer Lackeyn muotoilema näkemys siitä, milloin korkeamman asteen sosiaalinen evidenssi erimielisyydestä on riittävää, jotta voidaan vaatia uskomuksen doksastista tarkistamista. Se perustuu yhdenmukaisuusteessin kieltämiselle ja ottaa lähtökohdaksi ajatuksen, että oikea reaktio vertaisarvioimisyyteen riippuu vahvasti tilanteesta ja erimielisyyden luonteesta (Lackey 2010, 315–316). Sen mukaan valinta konformistisen ja ei-konformistisen reaktion välillä vaihtelee tilanteen ja aihealueen mukaan. Kaikkia vertaisarvioimisyyksiä ei siis voi arvioida yhden mittatikun mukaan. (Lackey 2008a, 292.)

Lackey väittää, että velvollisuus uskomuksen doksastiseen tarkistamiseen riippuu siitä, kuinka oikeutettu henkilön alkuperäisen uskomuksen vakuuttuneisuusaste on ennen erimielisyyttä. Lisäksi velvollisuuteen vaikuttaa se, millaista informaatiota hänellä on hallussaan itsestään ja vastapuolesta. Silloin kun tilanteessa näyttää olevan kaksi episteemisesti tasavertaista henkilöä, tarkoittaa tämä sitä, että molempien henkilöiden vakuuttuneisuus uskomukseensa sekä oikeutus sille on yhtä korkea. He ovat siis tasapainonäkemyksen kuvaamassa symmetrisessä tilanteessa. Henkilön on tällöin tarkasteltava sitä, onko tilanteessa läsnä jonkinlaista symmetrian rikkojaa. Justifikationismin mukaan konformismi on oikeutettua silloin, kun henkilöllä ei ole mitään sellaista informaatiota itsestään tai vastapuolesta, jonka perusteella symmetrinen tasapaino heidän uskomustensa välillä rikkoutuisi. Tällöin molempien osapuolien on vakavasti harkittava uskomustensa doksastista tarkistamista ja mahdollisesti luovuttava uskomuksista. Ei-konformistinen reaktio sen sijaan on oikeutettu silloin, kun tilanteessa on läsnä jokin symmetrian rikkoja ja tasapainon olettamiselle ei ole enää perusteita. (Lackey 2008a, 278–282.)

Valaisen justifikationistista käsitystä esimerkeillä. Ajatellaan, että tunnen pohjoisen tähtitaivaan erittäin hyvin ja osaan nimetä kaikki paljaalla silmällä nähtävät tähtikuviot. Tuntemukseni perustuu asian pitkälliseen harrastamiseen ja opiskeluun. Ystäväni on myös innokas tähtitieteen harrastaja ja osaa myös nimetä tähtikuvioita erinomaisesti. Hän on myös harrastanut tähtitiedettä pitkään ja opiskellut sitä kirjoista. Osoitan hyvin tuntemaani tähtikuvioita ja kerron ystävälleni sen olevan Orion, mihin ystäväni vastaa, että osoittamani kuvio on hänen mielestään Otava. Vastaus tietenkin hämmästyttää minua huomattavan paljon, koska oikeutetusti olen hyvin vakuuttunut siitä, että osoittamani tähtikuvio on Orion. Olen lukenut paljon tähtitieteellisiä kirjoja,

joissa kerrotaan Orionista, olen nähnyt siitä kuvia ja olen keskustellut monien tähtitiedettä tuntevien ihmisten kanssa siitä. Tilanteessa on kaksi mahdollisuutta: joko ystävälläni on puutteita tiedoissaan ja/tai havaintokyvyssään tai itse olen ymmärtänyt asian täysin väärin. Olen kuitenkin hyvin vakuuttunut, nähdäkseni oikeutetusti, että itse olen oikeassa ja ystävälläni on vakavia puutteita tähtitieteellisissä tiedoissaan. Ainoa mahdollinen selitys täytyy olla se, että oma uskomukseni on oikeutettu ja ystäväni uskomus ei ole. Justifikationistisesta näkökulmasta ei-konformistinen uskomuksessa pitäytyminen on perusteltua tällaisessa tilanteessa, koska oma oikeutus vakuuttuneisuudelleni on niin vahvaa, ettei sitä ole perustetta epäillä. Samalla minulla on vakava syy epäillä ystävälläni olevan jotakin pielessä taustainformaatioissaan tai mahdollisesti havaintokyvyssään. Hänellä ei ole samanlaista oikeutusta olla yhtä vakuuttunut. Ehkä on syytä yrittää selvittää, mikä ystäväni vaivaa.

Lackeyn idea siis on, että silloin kun oma uskomukseni on riittävän vahvasti episteemisesti oikeutettu, ei suhteellisen vahvakaan korkeamman asteen evidenssi välttämättä heikennä sitä juuri lainkaan. Minulla on perusteltu syy ajatella, että emme ehkä ole symmetrisessä tilanteessa ystäväni kanssa, vaan itse olen vahvemmassa episteemisessä asemassa. Tällöin läsnä on symmetrian rikkoja, jonka perusteella voin ajatella, että uskomukseni doksastinen tarkistaminen ei ole tarpeen. (Lackey 2008a 288–290.)

Tilanne kuitenkin muuttuu merkittävästi, jos seuraavana iltana menen ulos toisen tähtitiedettä tuntevan ystäväni kanssa ja osoitan hänelle jälleen samaa tähtikuviota kertoen sen olevan Orion. Saan jälleen vastauksen, että kyseessä ei ole Orion vaan Otava. Hänen vastauksensa ei riipu mitenkään edellisen illan ystäväni antamasta informaatiosta, elleivät ystäväni sitten ole yhdessä päättäneet kiusata minua. Nyt minulla on kaksi toisistaan oletettavasti riippumatonta erimielisyystapausta samasta aiheesta eli sosiaalinen evidenssi on vahvempaa kuin edellisiltana. Olen yksin kahta vastaan. Tässä tilanteessa justifikationisti vetoaisi vielä todennäköisesti uudelleen korkeaan alkuperäiseen vakuuttuneisuuteeni oikeutukseen ja siihen, että on perusteltua epäillä myös tämäniltaisen ystäväni pätevyyttä tähtitieteessä tai jopa perin juurin kummallista vedätystä. Lackeyn mukaan nyt erimielisyydellä kuitenkin on jo hieman enemmän merkitystä kuin yksittäisessä tapauksessa, joskaan ei välttämättä vielä tarpeeksi, jotta uskomukseni merkittävä doksastinen tarkistusoperaatio olisi tarpeen. (Lackey 2010, 300–305.)

Voimme kuitenkin jatkaa esimerkkiä niin, että käyn yhteensä kahtenakymmenenä iltana ulkona kahdenkymmenen tähtitieteellisesti valveutuneen toisiaan tuntemattoman eri henkilön kanssa ja osoitan heille jokaiselle tähtikuviota, jonka uskon olevan Orion. Heistä kaikki väittävät saman kuvion olevan Otava. Näin minulla on kaksikymmentä toisistaan riippumatonta erimielisyystapausta samasta aiheesta. Vedätyksen mahdollisuus on pienentynyt lähes olemattomiin, koska henkilöt eivät

tunne toisiaan. Siksi minun ei ole perusteltua olettaa heidän kiusaavan minua. Olen kohdannut ”yksi vastaan monta” -ongelman, joka on tässä tapauksessa niin vahvaa sosiaalista evidenssiä, että se antaa hyvin vahvan perusteen epäillä oman vakuuttuneisuuteni alkuperäistä oikeutusta. Jos minulla ei ole mitään kaikkia ystäviäni koskevaa henkilökohtaista riippumatonta informaatiota (kuten informaatiota heidän kollektiivisesta huolimattomuudestaan tai heikosta tähtitieteellisestä taustatietämyksestään), jonka avulla voisin osoittaa heidän tehneen virheen evidenssin arvioinnissa (sen sijaanhan minulla on paljon evidenssiä heidän erinomaisesta oppineisuudestaan tähtitieteessä), on minulla peruste epäillä oman uskomukseni oikeutusta ja uskomuksen doksastinen uudelleenarviointi on tarpeen. Symmetria on rikkoutunut nyt toiseen suuntaan. Ystäväilläni ei ole tässä tilanteessa syytä ryhtyä doksastisiin tarkistuksiin, mutta minulla kyllä on. (Lackey 2008a, 278–286.)

On huomattava, että symmetrian rikkoutuessa kumpaan suuntaan vain, on ei-konformistinen ratkaisu oikea. Sen sijaan, jos symmetriaa rikkovaa tekijää ei ole havaittavissa, on konformismin vaatimus kaikkien osapuolien arvostelmasta pidättäytymisestä ja uskomustensa doksastisesta tarkistamisesta oikeutettu. Tällainen tilanne voi tulla eteen esimerkiksi Cristensenin ravintolalaskuesimerkin tai Feldmanin näköhavaintoesimerkin kaltaisissa tilanteissa. On myös mahdollista kuvitella paljon muita arkisia erimielisyystilanteita, joissa on mahdoton välittömästi julistaa olevansa oikeassa. Nämä tilanteet kuitenkin usein ratkeavat tekemällä tarkistuksia, toistamalla havainnot tai kognitiiviset operaatiot riittävän useasti ja huolellisesti. (Lackey 2008a, 286-287.)

Jos massiivinen riippumattomien erimielisyyksien aalto voi justifikationismin mukaan poistaa oikeutuksen uskomukseltani, voi samaan tapaan massiivinen samanmielisyyksien aalto vahvistaa sitä. Jos ajattelemme, että olen muodostanut toden uskomukseni, että osoittamani tähtikuvio on Orion kuulopuheiden perusteella tai vaikkapa arvaamalla, voin saada tukea uskomukselleni siitä, että kaksikymmentä tähtitiedettä harrastavaa ystävääni myös kutsuu tähtikuviota Orioniksi. Alkuperäinen oikeutus uskomukselleni oli hyvin matala keuhkojen lähteideni vuoksi, mutta riippumattomien samanmielisyyksien aalto on vahvistanut sitä eli minulla on vahvaa sosiaalista evidenssiä uskomukseni tueksi. Erityisen hyvää tämä evidenssi on siksi, että saan tukea uskomukselleni episteemisesti ylivertaisilta henkilöiltä. Tällöin minulla on heikosta alkuperäisestä oikeutuksesta huolimatta vahva peruste sille, että symmetria minun ja ensimmäisen ystäväni uskomusten välillä on rikkoutunut ja voin epäillä häntä virheestä. (Lackey 2008a, 278–287.)

Lackeyn mukaan justifikationismin voi kuvata myös käyttämällä oikeutuksen kumoajan käsitettä (*defeater*). Voi ajatella, että silloin kun henkilö A kohtaa episteemisesti tasavertaisen henkilön B, joka on propositiosta p eri mieltä, kumoutuu A:n oikeutus uskoa propositioon p . Kuitenkin A:n oikeutus p :n totuudesta on hyvin vahvaa ja hänellä on hallussaan itseään koskevaa

informaatiota, jonka mukaan hän itse on hyvin luotettava evidenssin arvioija samalla, kun hänellä ei ole vastaavaa informaatiota B:stä. Nämä seikat voivat olla kumoajan-kumoaja, eli alkuperäinen oikeutukseni uskoa proposition p palautuu. Kumoajan-kumoajan-kumoaja voi ilmaantua puolestaan siinä tapauksessa, että kohtaan useita riippumattomia erimielisyyksiä koskien proposition p tai kun A saa lisäinformaatiota B:n kyvyistä arvioida kohdeproposition liittyvää evidenssiä. Tällöin A:lla on syy epäillä omaa pätevyyttäni evidenssin arvioinnissa ja hän joutuu uudelleen luopumaan uskomuksestaan. Sama kuvio toimii myös jälleen toisin päin: jos kohtaan riittävästi samanmielisiä ihmisiä, voi alkuperäinen heikosti oikeutettu uskomukseni saada lisäoikeutusta, eikä doksastinen tarkistus ole välttämättä tarpeen. (Lackey 2008a, 281–282.)

Vaikuttaisi siis siltä, että Lackeyn justifikationismin mukaan symmetria ei todellisuudessa vallitse läheskään aina vertaiserimielisyyksissä ja symmetrian rikkovia tekijöitä on läsnä useammin kuin konformistit esittävät. Jay Carlson kuitenkin kysyy artikkelissaan *Political Justificationism*, mikä oikeastaan on se tekijä, josta Lackey väittää tilanteen ratkaisun riippuvan eli milloin symmetria rikkoutuu (Carlson 2021, 341). Tämä on olennainen kysymys siksi, että nähdäkseni Lackey ei justifikationismillaan oikeastaan lopulta kerro mitään muuta kuin sen, että on olemassa helppoja ongelmia ja vaikeita ongelmia. Lackey kuvaa siis lähinnä sen, että on helppo ratkaista helppoja ongelmia ja on vaikeaa ratkaista vaikeita ongelmia, ja todella vaikeita ongelmia on vielä vaikeampaa ratkaista.

Perustelen näkemystäni sillä, että justifikationismi ei varsinaisesti anna erityisen hyvää ohjeistusta siihen, miten systemaattisiin erimielisyyksiin tulisi suhtautua. Se tarjoaa nähdäkseni hyvän vastauksen siihen, miten arkipäiväisiin erimielisyyksiin on rationaalisinta suhtautua (Lackey 2012, 101–106). Justifikationismi ei varsinaisesti kerro, voiko systemaattisissa erimielisyyksissä havaita symmetrian rikkojia. Eikä se myöskään vastaa kysymykseen, voiko systemaattisissa erimielisyyksissä olla kahta rationaalisesti yhtä pätevää ratkaisua eli voidaanko vastakkaista mieltä olevien episteemisesti tasavertaisten henkilöiden ajatella olevan yhtä rationaalisia. Helppoissa erimielisyyksissä symmetrian rikkoja ilmaantuu usein nopeasti, mutta systemaattisissa erimielisyyksissä sitä ei tunnu löytyvän millään. Tällöin oikea ratkaisu on konformistinen doksastinen tarkistusoperaatio eli arvostelmasta pidättäytyminen ja uskomuksesta luopuminen. Lopputulema tässä on lopulta aivan sama kuin konformismissa: vähintäänkin hyvin laaja systemaattisia erimielisyyksiä koskeva skeptisismi. Jos emme voi muodostaa minkäänlaisia uskottavia kantoja systemaattisista erimielisyyksistä, emme voi niihin uskottavasti sitoutuukaan. Lackey ei vastaa tähän ongelmaan mielestäni riittävällä tavalla. Hän ei kuitenkaan vaikuta olevan permissivist, mutta ei kuitenkaan kerro tarkalleen sitoutuuko uniikkiusteesiinkään. Näistä syistä justifikationismi

jättää avoimeksi sen, mitä sen perusteella olisi varsinaisesti ajateltava systemaattisista erimielisyyksistä.

Justifikationismin ansio on yhdenmukaisuusteetin uskottava kumoaminen. Lackey on oikeassa siinä, että kaikkia erimielisyyksiä ei tule käsitellä samalla tavalla. Hän kykenee selittämään sen, miksi yhdet erimielisyydet saavat aikaan konformistisia ja toiset taas ei-konformistisia intuitioita. Justifikationismi kuitenkin ajautuu laajemmassa katsannossa ongelmiin samojen vaikeiden erimielisyyksien kanssa kuin konformismi ja ei-konformismikin. Tärkein huomio on, että justifikationismi ei pysty käsittelemään systemaattisia erimielisyyksiä uudella tavalla, eikä se tarjoa niiden kohdalla varsinaisesti mitään uutta ratkaisua. Teoriasta seuraa vain johtopäätös, että systemaattisten erimielisyyksien kohdalla on toimittava kuten konformismi jo meitä ohjeistaa. Tämän ohjeistuksen seuraus puolestaan on laaja skeptisismi. Näin ollen justifikationismi on ansioistaan huolimatta lopulta yhtä heikko teoria kuin edellä esitetyt.

Siirryn seuraavaksi osioon, jossa tarkastelen episteemisesti tasavertaisen käsitettä lähemmin. Käyn läpi Nathan L. Kingin teoriaa, jonka mukaan varsinkaan systemaattisissa ja vaikeissa erimielisyyksissä nimenomaan ei vallitse episteemistä tasavertaisuutta. Tällä on seurauksia sille, mitä ajattelemme konformististen ja ei-konformististen ratkaisujen uskottavuudesta.

5 HARVINAINEN EPISTEEMINEN TASAVERTAISUUS

5.1 EPISTEEMINEN TASAVERTAISUUDEN EDELLYTYKSET

Tähänastisen esitykseni lähtökohtina ovat olleet episteemisen tasavertaisuuden käsite sekä kysymys, miten olisi tiedollisesti toimittava, kun episteemisesti tasavertaiset henkilöt ovat erimielisiä. Konformismin neuvo on pidättäytyä arvostelmasta ja luopua uskomuksesta, kun taas ei-konformistiset vaihtoehdot neuvovat pitäytymään uskomuksessa. Justifikationismi neuvoo erilaisiin ratkaisuihin tilanteen mukaan ja kokonaisevidenssinäkemyksen mukaan pitää kiinnittää huomio laajempaan episteemiseen tilanteeseen. Sinällään nämä kaikki näkemykset hyväksyvät episteemisen tasavertaisuuden käsitteen lähtötilanteeksi erimielisyyden käsittelylle. Ne vain tarjoavat erilaiset ratkaisut, mitä lähtötilanteen jälkeen olisi tehtävä. Systemaattisissa erimielisyyksissä konformismi johtaa laajaan skeptisismiin. Ei-konformistinen eksklusivismi voi johtaa jääräpäiseen episteemisiin egoistisiin ja evidenssille ei-responsiivisiin ratkaisuihin, eikä se näin kykene ratkaisemaan systemaattisista erimielisyyksistä aiheutuvaa ongelmaa. Justifikationismi ja kokonaisevidenssinäkemykset eivät myöskään kykene tarjoamaan episteemisesti tyydyttävää ratkaisua systemaattisiin erimielisyyksiin.

Jotta voisimme edellyttää erimielisiä henkilöitä toimimaan heille asetettujen episteemisten normien mukaan vertaiserimielisyystilanteissa, henkilöillä olisi oltava perusteltu syy ajatella, että he myös ovat episteemisesti tasavertaisia. Olen olettanut, että tällainen tilanne ei ole pelkästään teoreettinen mahdollisuus, vaan se on tosiasiallinen tilanne jokapäiväisissä ja myös systemaattisissa erimielisyyksissä. Tämä on myös suurimman osan aiemmin käsiteltyjen teoreetikkojen näkemys. Nathan L. King haastaa tämän position. Hänen mukaansa episteemisen tasavertaisuuden käsite on jäänyt liian vähälle huomiolle suuressa osaa tutkimusta. King väittää, että vaikeista ja systemaattista erimielisyyksistä seuraava skeptisismien ongelma on kyllä todellinen, mutta ei siitä syystä kuin konformistit väittävät. Hän on tutkinut mahdollisuutta episteemisen tasavertaisuuden harvinaisuudesta ja sen seurauksia erimielisyystilanteiden ratkaisuille. Hänen mukaansa erityisesti vaikeiden ja monimutkaisten (*complex*) propositioiden kohdalla episteeminen tasavertaisuus on paljon oletettua harvinaisempi tilanne. Hän viittaa vaikeilla ja monimutkaisilla propositioilla samaan kuin Goldberg systemaattisten erimielisyyksien kohteina olevilla propositioilla. (King 2012; 2013.)

Konformistiset johtopäätökset vaativat, että henkilö on aidosti episteemisesti tasavertainen toisen henkilön kanssa. Tässä kohden on hyvä palauttaa mieleen aiemmin esitetyt Kingin ehdot, joiden mukaan tiedollinen vertaiserimielisyys voi toteutua:

- (e) Erimielisyysehto: S uskoo, että P samalla kun T uskoo, että $\sim P$.
- (f) Evidenssiehto: S:llä ja T:llä on sama P-relevantti evidenssi, E.
- (g) Dispositionaalisuusehto: S ja T ovat yhtäläisesti taipuvaisia vastaamaan evidenssiin E episteemisesti asianmukaisella tavalla.
- (h) Tunnistamisehto: S:llä ja T:llä on hyvä syy ajatella ehtojen (a)-(c) olevan täytetty.³⁶ (King 2012, 252.)

Heillä siis on vastakkaiset doksastiset asenteet jostakin propositiosta. Toiseksi heillä on oltava hallussaan sama propositiota koskeva evidenssi. Kolmanneksi heillä on myös oltava sama taipumus muodostaa yhtä luotettavasti uskomuksia evidenssiin perustuen. Toisin sanoen he ovat kognitiivisesti tasavertaisia suhteessa propositioon *p* ja päättelevät yhtäläiseen johtopäätökseen evidenssistä E. Neljänneksi erimielisten henkilöiden on myös oikeutetusti uskottava tai tiedettävä, että nämä kolme ehtoa pätevät. (King 2013, 199–200.)

King väittää, että episteeminen tasavertaisuus, joka täyttää kaikki neljä ehtoa, on hyvin harvinaista vaikeissa ja systemaattisissa erimielisyyksissä (King 2013). Hänen mukaansa

---

³⁶ Alkuperäinen teksti: (a) *The disagreement condition*: S believes P, while T believes $\sim P$.

(b) *The same evidence condition*: S and T have the same P-relevant evidence, E.

(c) *The dispositional condition*: S and T are equally disposed to respond to E in and epistemically appropriate way.

(d) *The acknowledgement condition*: S and T have good reason to think conditions (a)-(c) are satisfied. (King 2012, 252.)

erimielisyysehto täyttyy helpoiten, mutta evidenssiehto, dispositionaalisuusehto ja tunnistamisehto ovat huomattavasti harvinaisemmin täytettyjä asianmukaisesti. Tarkastelen seuraavassa, miten nämä ehdot voivat Kingin mukaan toteutua, ja pitääkö hänen väitteensä paikkansa.

5.1.1 Erimielisyysehto

Erimielisyyden on siis oltava siinä mielessä aitoa, että eri henkilöiden on oltava erimielisiä samasta propositiosta tai kysymyksestä. Tämä ehto täytyy Kingin mukaan melko yleisesti ja helposti monissa erimielisyyksissä, mutta ei toki kaikissa (King 2012, 253). Kuten aiemmin huomautin, on paljon erimielisyyksiä, joissa kaksi henkilöä puhuu samoilla termeillä eri asioista. Heillä voi olla todella erilaiset käsitykset siitä, mistä erimielisyyden kohteena olevilla kysymyksillä ja niihin liittyvillä käsitteillä ja termeillä tarkoitetaan. Erityisesti systemaattisissa ja monimutkaisissa erimielisyyksissä voi olla usein mahdollista, että erimielisyysehto ei täyty. Jos ajattelemme vaikka henkilön A ja henkilön T kiistaa Jumalan olemassaolosta, voi heillä olla lähtökohtaisesti aivan erilainen käsitys siitä, mitä Jumalalla tarkoitetaan. A voi ymmärtää Jumalan ultimaattiseksi persoonalliseksi omnipotentiksi subjektiksi, jonka luonteenpiirteet ovat suurin piirtein johdettavissa Raamatusta. T taas voi käsittää Jumalan symbolisemmin, kuten eräänlaiseksi aristoteeliseksi liikkumattomaksi liikuttajaksi. T ymmärtäisi Jumalan filosofisemmin deistisesti, mutta A puolestaan käsitteellistäisi Jumalan paljon perinteisemmällä ja kansanomaisemmalla tavalla. Näin ollen A ja T keskustelisivat jo lähtökohtaisesti eri asioista puhuessaan Jumalasta. Tällainen erimielisyys olisi siis vain näennäistä erimielisyyttä, koska henkilöt puhuisivat jatkuvasti toistensa ohitse.

Voidaan kuitenkin ajatella, että henkilöt pääsisivät yhteisymmärrykseen siitä, mistä puhuvat ja mitä tarkoittavat keskeisillä termeillä. Tämä ei kuitenkaan vielä takaa, että henkilöt todella ymmärtäisivät keskeiset termit täsmälleen samalla tavalla. Esimerkiksi A voi olla lähtöisin ahdistavasta uskonnollisesta ympäristöstä, jossa Jumala ymmärrettiin ankaraksi ja rankaisevaksi olennoksi. Tästä on A:lle syntynyt vahvoja taustalla vaikuttavia käsityksiä ja tunteita siitä, mitä persoonallisella Jumalalla tarkoitetaan. T voi taas olla päinvastaisesta ympäristöstä ja hän taas on oppinut ymmärtämään persoonallisen Jumalan lempeänä ja rakastavana, mikä on synnyttänyt hänelle vahvoja myönteisiä käsityksiä ja tunteita persoonallisesta Jumalasta. Tällaiset taustauskomukset ja muut -tekijät voivat vaikuttaa olennaisesti siihen, miten keskustelijat ymmärtävät sen, mistä ovat erimielisiä. Kingin mielestä on kuitenkin mahdollista ajatella, että erimieliset henkilöt pääsevät vaikeissakin erimielisyyksissä lopulta riittävään yhteisymmärrykseen siitä, mistä ovat erimielisiä (King 2012, 253). Oletan loppuluvun, että näin on.

5.1.2 Evidenssiehto

Toinen ehto eli evidenssiehto on huomattavasti haastavampi. Sen mukaan erimielisten henkilöiden on jaettava sama propositiota koskeva evidenssi ollakseen episteemisesti tasavertaisia. Miksi tämän ehdon täyttäminen on vaikeaa? Kysymyksen ymmärtämiseksi on muistettava, että evidenssin on oltava henkilöillä tietoisesti hallussa, olkoonpa se luonteeltaan millaista tahansa. Evidenssi voi olla propositionaalista ja argumentatiivista tai sitten se voi olla myös jotakin muuta mentaalista informaatiota kuten introspektiivisiä tiloja, aistihavaintoja tai intuitioita. King lähtee evidenssiehdon analyysissään liikkeelle propositionaalisesta evidenssistä eli väitelauseina ilmaistavasta informaatiosta, joka ei sisällä aistihavaintoa tai introspektiivisiä tiloja evidenssin osina. Hän kutsuu tällaista evidenssiä dialektiseksi evidenssiksi. King ajattelee, että dialektinen evidenssi on helpoiten jaettavaa siksi, koska se on argumentatiivisesti/sanallisesti ilmaistavaa ja jokainen pystyy siksi jakamaan tällaisen evidenssin toiselle henkilölle vain kertomalla siitä. On helppo ymmärtää, että kaksi kognitiivisesti yhtä pätevää henkilöä voi jakaa saman dialektisen evidenssin. Yksinkertaisissa kysymyksissä on myös helppo nähdä, miten yhtä pätevät henkilöt tulevat samaan johtopäätökseen saman dialektisen evidenssin pohjalta. Henkilöt voivat esimerkiksi olla erimielisiä seuraavasta karkausvuodesta. He voivat kuitenkin yhdessä tarkistaa, koska oli aiempi karkausvuosi ja näin ollen jakaa tämän evidenssin helposti. Heidän ei tarvitse jakaa omia aistihavaintoja tai kokemuksia tuolta vuodelta, vaan he voivat vain lukea esimerkiksi Wikipediasta, että edellinen karkausvuosi oli vuonna 2020. Koska he jakavat myös informaation, että karkausvuodet toistuvat aina neljän vuoden välein, he hyvin suurella todennäköisyydellä myös päätyvät samaan johtopäätökseen, että seuraava karkausvuosi on vuonna 2024. Mikäli toinen henkilöistä ei tässä tilanteessa päädy tähän johtopäätökseen, täytyy justifikationismin symmetrian rikkova ehto, jonka perusteella oikein päätelleellä henkilöllä ei ole mitään syytä luopua uskomuksestaan, vaan itse tilanne on evidenssiä siitä, että väärin päätellyllä henkilöllä on jotakin ehkä vialla. (King 2012, 254.)

Edellinen koskee kuitenkin vain yksinkertaisia ja helposti ratkeavia kysymyksiä. Vaikeissa kysymyksissä ja systemaattisissa erimielisyyksissä tilanne on Kingin mukaan aivan toinen. Hän havainnollistaa tilannetta esimerkeillä *tyypillisten* ja *huolellisten* filosofien tapauksista. Erimielisyyttä koskevassa tutkimuskirjallisuudessa tyypillisen filosofisen erimielisyyden ajatellaan yleensä rakentuvan niin, että kaksi aiheeseen perehtynyttä filosofia jakaa saman evidenssin, mutta silti he tulevat eri johtopäätöksiin. Kingin mukaan tällainen kuva on väärä, koska hänen mukaansa tyypilliset filosofit eivät todellisuudessa lähes koskaan oikeasti jaa täsmälleen samaa evidenssiä vaikeissa kysymyksissä. Sen sijaan tyypillinen filosofinen erimielisyys rakentuu Kingin mukaan niin, että aiheen tutkijat perehtyvät isoon osaan, elleivät kaikkiin, argumentteihin kysymyksestä, mutta silti he eivät kuitenkaan jaa täsmälleen samaa evidenssiä. On myös hyvin tavallista, että he painottavat

evidenssiä eri tavalla. Johtopäätökseen voivat vaikuttaa myös jotkin julkilausumattomat taustauskomukset. Näin filosofit päätyvät eri lopputuloksiin. Vaikka he olisivatkin lukeneet kaikki toistensa tekstit ja keskustelleet usein, on varsin tyypillistä, että aivan kaikki ei tule aidosti osapuolten välillä jaettua. King esittää, että tavallisesti erimieliset filosofit eivät juuri koskaan käy pikkutarkasti läpi sitä, jakavatko he saman evidenssin. Sen sijaan he helposti kiinnittyvät omiin perusteluihinsa ja ajatuskulkuihinsa, eivätkä välttämättä täysin riittävällä tavalla kiinnitä huomiota vastapuolen perusteluihin. Tämän tapaisissa filosofisissa väittelyissä osapuolet usein keskittyvät sen esittelemiseen, mikä on heidän itsensä mielestä hyvää evidenssiä ja miksi toistenkin pitäisi ottaa se huomioon ja painottaa sitä samalla tavalla kuin itse tekee. Tämä todistaa Kingin mukaan, että evidenssin jakaminen on vaikeaa jo pelkästään silloin, kun kyseessä on dialektinen evidenssi. (King 2012, 255.)

Voidaan siis väittää, että tyypillinen filosofinen erimielisyys rakentuu usein edellä kuvatulla tavalla siksi, koska tyypilliset filosofit eivät ole varsinaisesti huolellisia ja ovat liian ihastuneita omiin perusteluihinsa. Mutta toisaalta filosofit voivat olla myös huolellisia ja todella keskittyä siihen, että jakaisivat täsmälleen saman evidenssin jostakin vaikeasta kysymyksestä. King viittaa esimerkkinä Lewis-van Inwagen kiistaan vapauden luonteesta. Siinä voidaan perustellusti väittää, että osapuolet tuntevat kaiken aihetta koskevan dialektisen evidenssin niin hyvin kuin mahdollista, mutta silti van Inwagen on indeterministi ja Lewis on deterministi. Voimme myös kuvitella ateisti- ja teistifilosofin välisen keskustelun, jonka he käyvät pelkästään dialektisen evidenssin pohjalta. He voivat jakaa keskenään jumaltodistuksia, jotka voidaan muotoilla täsmällisiksi ja siten mahdollisimman yksiselitteisiksi. Jos esimerkiksi yhtä pätevät uskonnonfilosofit A ja T jakavat ontologisen jumaltodistuksen,³⁷ tulisi heidän päätyä samaan johtopäätökseen tämän argumentin perusteella. Näin ei kuitenkaan lähes koskaan käy. A on yhä ateisti ja T on yhä teisti. Tämä johtuu tietenkin siitä, että ontologinen jumaltodistus ei ole ainoa dialektinen evidenssipalanen, joka vaikuttaa filosofien johtopäätöksiin. Voimme kuitenkin jatkaa esimerkkiä niin, että A ja T ovat *hyvin huolellisia* filosofeja ja käyttävät paljon aikaa, tarkkuutta ja yhteisiä voimavaroja sen varmistamiseksi, että jakaisivat todella kaiken johtopäätöksiinsä vaikuttavan dialektisen evidenssin. He listaavat kaikki tuntemansa argumentit, lukevat samat kirjat sekä tutkimusartikkelit ja käyvät samoissa konferensseissa ja luennoilla. Toisin sanoen he pyrkivät pitämään huolta, että kummaltakaan ei jää huomaamatta mitään kysymykselle relevanttia dialektista evidenssiä. Voimme vielä ajatella, että he kirjoittavat kaikesta

---

³⁷ Ontologisen jumaltodistuksen mukaan Jumalan täytyy olla olemassa, koska on mahdollista kuvitella täydellinen olento ja se ei olisi täydellinen, ellei se olisi olemassa. Tälle on esitetty vasta-argumenttina muun muassa täydellisen saaren argumentti. Sen mukaan on mahdollista kuvitella täydellinen saari, mutta tosiasiaassa täydellistä saarta ei ole olemassa. (Himma, 2023.)

jatkuvaa päiväkirjaa, johon on listattuna jokainen olennainen argumentti sekä se, mistä lähteistä ja milloin ne on opittu. He jakavat päiväkirjansa toistensa kanssa, minkä vuoksi voivat aina tarkistaa lokinsa ja varmistaa, että ne täsmäävät. Tällä tavalla huolelliset filosofit voivat päästä niin lähelle kuin nyt vain on mahdollista päästä evidenssin täydellistä jakamista. Silti on hyvin uskottavasti ajateltavissa, että kaiken jälkeen A on yhä ateisti ja T on yhä teisti. (King 2012, 256.)

Kuten King huomauttaa, on *huolelliset filosofit* äärimmäisen harvinainen tapaus. On erittäin poikkeuksellista, että filosofit olisivat näin tarkkoja keskustelussaan. Ja vaikka he olisivatkin, on siinäkin tapauksessa harvinaista, että kaikki evidenssi tulisi jaetuksi. Tämä johtuu muun muassa siitä, että eksplisiittisen dialektisen evidenssin lisäksi johtopäätöksiin vaikuttavat helposti monet muut tekijät, kuten henkilöiden julkilausumattomat taustauskomukset³⁸, asenteet ja tunteet. Ne eivät välttämättä tule jaetuksi evidenssiä listattaessa, mutta ne kuitenkin voivat olennaisesti vaikuttaa erimielisten filosofien vastakkaisiin johtopäätöksiin. Sikäli kuin näin on, pitäisi henkilöiden pyrkiä listaamaan ja jakamaan myös kaikki johtopäätöksiinsä vaikuttavat taustatekijät. Tällainen voi käydä käytännön mahdottomuudeksi. Ja koska tällainen tosiaan on todellisuudessa äärimmäisen harvinaista, ellei jopa olematonta, on myös todella harvinaista, että filosofit yleisesti todella jakaisivat systemaattisissa, monimutkaisissa ja vaikeissa tapauksissa *kaiken* dialektisen evidenssin. Sama pätee muihinkin asiantuntijaryhmiin, jotka käsittelevät vaikeita, monimutkaisia ja systemaattisia erimielisyyksiä. Tämä osoittaa Kingin mukaan sen, että jopa helpoiten välitettävissä oleva evidenssi on todella vaikeaa jakaa riittävällä tasolla. Tällä on merkittäviä seurauksia vertaiserimielisyyden kannalta. (King 2012, 257–258.)

Tiedollisten subjektien käsittelemä evidenssi ei kuitenkaan voi rajoittua pelkkään dialektiseen evidenssiin. Kuten olemme todenneet, evidenssiksi lasketaan hyvin yleisesti muutakin kuin *p*-relevantti rajattu propositionaalinen ja argumentatiivinen informaatio, jota voi välittää sanallisesti henkilöltä toiselle. Tiedollista evidenssiä voivat monissa tapauksissa olla myös henkilöiden ei-propositionaaliset ja ei-doksastiset mentaaliset ja perseptuaaliset tilat, kuten aistihavaintokokemukset, introspektio, intuitio ja rationaaliset oivallukset tai jopa uskonnolliset kokemukset (Mittag 2023; King 2012, 256; King 2013, 304; Alston 1991). Tällaisten evidenssin muotojen vaikutus voi olla ratkaiseva siihen, millaisia näkemyksiä henkilöt pitävät oikeutettuina erimielisyytilanteissa. Esimerkiksi uskonnollinen kokemus voi tulla kyseeseen huolellisten uskonnonfilosofien kohdalla. T voi olla täysin vakuuttunut teismien totuudesta lopulta siksi, että hän

---

³⁸ Taustauskomukset voidaan ymmärtää myös dialektiseksi evidenssiksi, koska ne ovat myös sanallisesti jaettavissa. On perusteltua kysyä, ovatko taustauskomukset *p*-relevanttia evidenssiä vai eivät, mutta ne voivat helposti vaikuttaa tiedostamattakin henkilön johtopäätöksiin, jolloin niiden huomioiminen on evidenssin jakamisen kannalta oleellista.

on käynyt läpi uskonnollisen ilmestyksen aiemmin elämässään. Hän voi yrittää jakaa kokemustaan A:n kanssa kertomalla siitä, mutta koska tämä ei ole käynyt itse koskaan minkäänlaista vastaavaa läpi, voi tällaisen kokemuksen aito jakaminen olla mahdotonta.

Uskonnollinen kokemus on tietenkin melko harvinainen ja kyseenalainen kokemus, eikä sitä siksi varauksetta yleisesti pidetä pätevänä tiedollisena uskomusten oikeuttajana (Kraft 2012). Sen sijaan aistihavainto, intuitio ja rationaaliset oivallukset on usein nähty olevan vahvempia evidentialaisia tiloja (Lammenranta 2021, 76–77). Henkilöillä voi olla eroja jotakin kysymystä koskevissa aistihavainnoissa ja he tulevat tämän vuoksi eri johtopäätöksiin. Aistihavainto sinällään on mahdotonta jakaa kenenkään kanssa, mutta koska voidaan olettaa, että ihmisten aistihavainto toimii suurelta osin samalla tavalla, voidaan myös olettaa heillä olevan hallussaan samanlaista aistidataa, kun he havainnoivat samaa kohdetta. Henkilöiden on siis mahdollista hankkia suurin piirtein samanlaisia aistihavaintoja kohteesta. He voivat käydä esimerkiksi yhdessä tekemässä uudelleen havaintoja kohteesta ja näin pyrkiä yhtenäistämään aistidatansa. Monissa tapauksissa tämä ei kuitenkaan ole mahdollista.

Ensinnäkin oletus aistihavaintojen samankaltaisuudesta on kyseenalainen, koska tiedämme hyvin, että muun muassa värihavainnoissa voi olla isoja eroja ihmisten välillä, vaikka ne tehtäisiinkin yhtäläisissä havainto-olosuhteissa. Yksi konkreettisista esimerkeistä on internetissä levinnyt kuva mekosta, jonka ihmiset näkevät joko sinimustana tai kultavalkoisena.³⁹ Nähtyäni itse mekon sinimustana ei mieleeni voi edes tulla ajatusta, että mekko olisi jonkin muun värinen. Kuitenkin ystäväni kertoo näkevänsä mekon kultavalkoisena samassa havaintotilanteessa. Saatuani tietää ystäväni havainnosta ja uskomuksesta saan haltuuni evidenssiä hänen aistihavainnostaan, joka on aivan erilainen kuin minun samasta kohteesta. Minulla voi kuitenkin korkeintaan olla hallussa hänen kertomuksensa evidenssistään, mutta en voi mitenkään jakaa hänen aistihavaintoaan. On myös olemassa tutkimustuloksia, joiden mukaan henkilön kulttuurillinen tausta ja asuinympäristö voi mahdollisesti vaikuttaa siihen, miten henkilö havaitsee tiettyjä optisia illuusioita. Tällaisesta on olemassa muutamia tunnettuja esimerkkejä. Esimerkiksi Müller-Lyer-illuusiota⁴⁰ tutkittaessa on havaittu eri taustoista olevien ihmisten havaitsevan illuusion eri tavalla (Segall, Campbell & Herskovits, 1968). Samoin Amesin ikkunan⁴¹ havaitsemisessa on löydetty saman kaltaista vaihtelua

---

³⁹ Ks. esimerkiksi: <https://time.com/4238688/the-dress-1-year-anniversary-white-gold-blue-black/>

⁴⁰ Müller-Lyer-illuusiosta on kyse optisesta illuusiosta, jossa esitetään yleensä allekkain kaksi yhtä pitkää vaakasuoraa janaa, joiden päissä on nuolikuviot. Toisen janan päissä nuolikuviot osoittavat sisäänpäin ja toisen päissä ulospäin. Illuusio syntyy useille henkilöille siitä, että ulospäin osoittavat nuolikuviot aiheuttavat havainnon pidemmästä janasta kuin sisäänpäin osoittavat nuolikuviot. Janat ovat kuitenkin yhtä pitkiä, minkä voi tarkistaa ne mittaamalla.

⁴¹ Amesin ikkuna on vaijerin varassa pyörivä kolmireikäinen puolisuunnikas, joka näyttää suorakaiteen muotoiselta ikkunalta. Illuusio syntyy siitä, että monet ihmiset eivät näe pyörivää liikettä vaan edestakaisen liikkeen. Illuusio vahvistuu, jos puolisuunnikkaan keskimmäiseen reikään pujotetaan jokin suora objekti kuten viivoitin. Tällöin vaikuttaa siltä kuin viivoitin pyöriessään menisi edestakaisin heiluvan ikkunan karmien lävitse.

eri taustaryhmien välillä (Stewart 1974). Ymmärtääkseni täyttä yhteisymmärrystä ei nykyisin ole siitä, mistä kaikki tällaiset havaintoerot yksilöiden välillä todellisuudessa johtuvat, mutta olennaista tässä yhteydessä on ymmärtää, että niitä tosiasiaassa on olemassa. Empiirinen tiede on löytänyt esimerkkejä myös tavanomaisemmista ihmisten välisistä aistihavaintojen eroista. Muun muassa kyky havaita objektien sijainteja ja kokoja näyttää vaihtelevan yksilöiden välillä (Wang, Murai & Whitney, 2020). Tämä osoittaa sen, että havainnot samoista objekteista voivat olla erilaisia, eikä siksi ole aina mahdollista olettaa, että henkilöt jakavat näissä tilanteissa saman aistihavaintoon perustuvan evidenssin.

Aistihavainnon jakaminen voi olla vaikeaa myös silloin, kun kyseessä eivät ole illuusiot, vaan aistihavaintomme toimii samalla tavalla ja yhtä luotettavasti. Voi olla esimerkiksi niin, että jonkin tapahtuman havainnointi on sidottu ajallisesti aikaan ja paikkaan niin, että siitä on käytännössä mahdotonta tehdä uusia havaintoja. Tällöin ei ole mitään muuta evidenssiä kuin havainnon tehneen henkilön todistus havaitusta kohteesta. Voin esimerkiksi kertoa ystävälleni nähneeni eilen kirkkaana leimuavan komeetan taivaalla, mutta ystäväni ei ole sitä nähnyt. Koska komeetta ohitti maan nopeasti, ei siitä voi enää omin silmin tehdä lisähavaintoja. Näin ollen ystäväni on vain luotettava sanaani, jota hän voi helposti epäillä, koska ei löydä mitään muuta evidenssiä eilisestä kirkkaasta komeetasta. Minulla on vahva muistijälki eilisestä havainnostani, mutta ei mitään varsinaista keinoa jakaa ainutkertaista havaintoani. Tällaisen muistievidenssin aito jakaminen on käytännössä mahdotonta.

Usein erimielisyys voi palautua myös siihen, että henkilöillä on yksinkertaisesti erilainen intuitio tai rationaalinen oivallus (*rational insight*) proposition totuudesta. A ja T voivat olla täysin vapaita uskonnollisista kokemuksista ja jakaa täsmälleen saman dialektisen evidenssin, mutta silti heidän intuiotensa poikkeavat. A on vakuuttunut siitä, että jumaltodistukset ovat epäpäteviä, mutta T on vakuuttunut päinvastaisesta yksinkertaisesti vastakkaisen intuition vuoksi. Intuitio on hyvin vaikeasti jaettavaa evidenssiä, koska siihen liittyy niin voimakas kokemuksellinen elementti. Intuutiosta kertominen ei useinkaan riitä, jos vastapuolella ei ole samanlaista kokemusta. Tällöin he eivät jaa lopulta samaa evidenssiä ja evidenssiehto ei täyty. (King 2012, 257–258.)

Muut evidenssityypit ovat Kingin mukaan siis vielä vaikeammin jaettavia kuin dialektinen evidenssi (King 2012, 262). Tämä taas tarkoittaa sitä, että episteemisen tasavertaisuuden evidenssiehto täyttyy hyvin harvoin. King ei väitä, etteikö se koskaan voisi täytyä. Se voi täytyä usein helposti yksinkertaisissa helposti ratkeavissa kysymyksissä, mutta systemaattisissa erimielisyyksissä ja monimutkaisissa kysymyksissä evidenssiehdon täyttyminen on huomattavan harvinaista. Monet systemaattiset erimielisyydet ovat juuri siksi vaikeita, että asiaan syvällisestikin perehtyneiden asiantuntijoiden on vaikeaa sanoa, mitkä kaikki seikat pitäisi ottaa huomioon ja millainen evidenssi on hyvää evidenssiä kysymyksen kannalta eli mikä on p-relevanttia evidenssiä ja

mikä ei. Erityisen vaikeaa on näiden jakaminen ja näistä yksimielisyyteen pääseminen. Näissä kysymyksissä vallitsee usein evidentialinen epäselvyys ja siksi niissä on niin helppoa päätyä erilaisiin johtopäätöksiin.

5.1.3 Dispositionaalisuusehto

Uniikkiusteetin perusteella episteemisesti tasavertaisten ihmisten odotetaan tulevan samaan johtopäätökseen annetusta kysymyksestä saman evidenssin perusteella. Tämä on syy, minkä vuoksi vertaiserimielisyyttä pidetään usein episteemisesti niin tärkeänä ilmiönä. Sen mukaan vain yksi johtopäätös samasta evidenssistä on rationaalinen eli yhtä rationaaliset ihmiset eivät voi päätyä eri johtopäätöksiin.

Dispositionaalisuusehto vaatii, että henkilöt ovat yhtä luotettavia tekemään päätelmiä evidenssistä eli he ovat kognitiivisesti tasavertaisia (King 2012, 258–259). Heidän tulisi siis aina päätyä samaan johtopäätökseen saman evidenssin perusteella. Kuten aiemmin olemme kuvanneet, kognitiivisesti tasavertaisten henkilöiden on oltava ainakin loogisilta ja yleisiltä älyllisiltä kyvyiltään yhtäläisiä. Lisäksi heidän tulee sitoutua samanlaisiin tiedollisiin hyveisiin. Jos toinen henkilöistä on hätäisempi kuin toinen, voi helposti käydä niin, että hän ei tarkastele evidenssiä riittävän huolellisesti ja tulee siksi väärään johtopäätökseen. Tällaiset vaatimukset ovat kuitenkin eräänlaisia minimivaatimuksia, joiden pohjalta voidaan tarkastella ja ratkoa arkipäiväisiä erimielisyyksiä. Sen sijaan systemaattisissa ja monimutkaisissa erimielisyyksissä voi olla vaikea määrittää sitä, mitkä kognitiiviset ominaisuudet ovat relevantteja jonkin kysymyksen tarkastelussa. Voi olla, että asiantuntijat A ja B ovat alallaan suunnilleen yhtä päteviä yleisellä loogisella ja muulla relevantilla kognitiivisella tasolla, mutta jonkin kysymyksen kohdalla heillä voi olla isojakin eroja harjaantuneisuudessa. Heillä ei ole siis aihepesifiä kognitiivista yhtäläisyyttä.

Lisäksi monissa erimielisyyksissä on todellisuudessa niin, että henkilöt voivat kyllä olla loogisilta ja aihepesifeiltä älyllisiltä kyvyiltään aivan yhtä kyvykkäitä, mutta heillä on vahvoja koulukuntaeroja ja oppialaeroja. Fenomenologi tarkastelee väistämättä kysymystä tiedosta eri tavalla kuin analyyttinen filosofi. Ei ole yllättävää, että nämä tulevat monissa kysymyksissä erilaisiin johtopäätöksiin. Teologi käsittelee Jumalan olemassaoloa hyvin helposti erilaisen teoreettisen taustakehikon läpi kuin argumentaation loogisuutta ja pätevyyttä analysoiva uskonnonfilosofi. Vaikka henkilöt olisivatkin samalta oppialalta ja saman koulukunnan edustajia, voidaan helposti kuvitella, että asiantuntijoilla A ja B on tutkimusmenetelmiin liittyviä näkemyseroja, jotka eivät välttämättä suoraan liity käsillä olevaan kysymykseen. Ne saattavat kuitenkin vaikuttaa siihen, millä tavalla henkilö tekee johtopäätöksiä evidenssistä. Heidän taustauskomuksensa tutkimusmenetelmistä ja hyvästä päättelystä vaikuttavat näin olennaisesti siihen, miten he tosiasiaassa tarkastelevat

evidenssiä. Taustauskomuksilla on siis myös dispositionaalisuusehdon toteutumisen kannalta iso rooli. Olennaista on kysyä, kuinka iso taustauskomusten määrä pitäisi ottaa huomioon ja onko edes mahdollista määrittää kaikkia henkilön päättelyyn vaikuttavia taustauskomuksia ja muita tekijöitä. Näyttäisi siltä, että tällainen on vähintäänkin yhtä vaikeaa kuin evidenssiehdonkin kohdalla (King 2012, 260).

Kingin väite on, että dispositionaalisuusehto on myös hyvin vaikeasti täyttyvä systemaattisissa erimielisyyksissä. Monissa tapauksissa on vaikea määrittää relevantit kognitiiviset ominaisuudet ja tutkimukselliset työkalut, jotka henkilöiden on jaettava. Samalla on vaikea myös määrittää sitä, kuinka pitkälle taustauskomusten pitää olla yhtäläiset, koska niillä on usein olennaisen iso vaikutus siihen, miten kukin arvioi evidenssiä. Episteeminen epäselvyys toistuu ja vahvistuu dispositionaalisuusehdon kohdalla. (King 2012, 257.)

5.1.4 Tunnistamiseksi

Tunnistamiseksi mukaan erimielisillä henkilöillä on oltava hyvä peruste uskoa, että erimielisysehto, evidenssiehto ja dispositionaalisuusehto täyttyvät erimielisyystilanteessa, jotta he voivat perustellusti ajatella olevansa episteemisesti tasavertaisia henkilöitä (King 2012, 261–262). Tämä tekee vertaiserimielisyydestä normatiivisesti merkittävää, koska vasta tilanteen tunnistaminen luo henkilöille tietoisuuden siitä, että omassa johtopäätöksessä voi olla jotakin pielessä. Tämän ehdon täytyminen on vaikeaa erityisesti silloin, jos henkilöt eivät ole erikseen käyneet läpi, onko heidän evidenssinsä yhteneväistä ja päättelevätkö he siitä johtopäätöksiin samanlaisten kognitiivisten työkalujen avulla. Tämä pätee varsinkin silloin, kun kyse on monimutkaisista kysymyksistä, joissa on käsillä useita argumentteja yhtä aikaa. Kingin esimerkissä *tyypilliset filosofit* eivät varmasti jaa kaikkea evidenssiä, tai jos jakavatkin, on se sattumaa. Samoin he tuskin ovat varmistaneet, että he käyttävät samanlaisia päättelytyökaluja ja että he ovat yhtä päteviä niiden kanssa. *Huolellisilla filosofeilla* on suurempi mahdollisuus evidenssin jakamiseen ja sen tunnistamiseen, että heillä on sama evidenssi, mutta silti heidänkin kohdallansa on varteenotettava mahdollisuus siihen, että kaikki evidenssi, päättelyyn vaikuttavat taustauskomukset mukaan lukien, ei tule jaetuksi isossa osassa tapauksia. He varmasti myös pystyvät tarkemmin määrittämään, ovatko he kognitiivisesti samalla tasolla ja jakavatko samanlaisen disposition tehdä johtopäätöksiä evidenssistä. Mutta heidänkin kohdalla on monimutkaisissa kysymyksissä suuri mahdollisuus siihen, että dispositioissa on merkittäviäkin eroja, joita ei henkilöiden ole helppo tunnistaa.

Kingin johtopäätös on, että jos systemaattisissa erimielisyyksissä jopa pelkkää dialektista evidenssiä sisältävissä tilanteissa evidenssin täydellinen jakaminen on vaikeaa, on hyvin harvinaista, että henkilöillä olisi perusteltua syytä ajatella, että he jakaisivat juuri missään systemaattisissa

erimielisyystilanteissa saman evidenssin. *A fortiori*: on väistämättä vielä harvinaisempaa, että henkilöllä olisi syytä ajatella näin, jos evidenssiä ovat argumenttien lisäksi ei-propositionaalinen evidenssi, kuten aistihavainnot, intuitiot tai introspektiiviset tilat. Koska tällaiset evidenssimuodot ovat vielä vaikeammin jaettavissa kuin dialektinen evidenssi, ei voi olla kovin yleistä, että kahdella henkilöllä olisi hyvä syy ajatella, että he jakavat saman evidenssin. Sama pätee kognitiivisiin kykyihin ja yhtäläisiin dispoitioihin. Niiden tunnistaminen yhtäläisiksi voi olla vielä vaikeampaa kuin evidenssin jakaminen. Tunnistamisedon toteutuminen on Kingin mukaan systemaattisissa ja monimutkaisissa erimielisyyksissä siis äärimmäisen harvinaista. (King 2012, 258.)

Läheistä sukua Kingin tunnistautumisedon ongelmille ovat John Hawthornen ja Amia Srinivasanin (2013) huomautukset siitä, että henkilöt ovat usein tilanteissa, joissa he eivät tiedä tietävänsä, vaikka tietävät. Tai sitten he luulevat tietävänsä jotain, vaikka eivät tiedä. Toisaalta voi olla niinkin, että he eivät tiedä, että toinen osapuoli tietää, vaikka tämä tosiasiaa tietää. Tai sitten he luulevat toisen osapuolen tietävän, vaikka tämä ei tiedä.⁴² Heidän muotoilemansa *tiedollisen erimielisyysnormin* mukaan sellaisten henkilöiden, jotka tietävät tietävänsä, ei tarvitsisi luopua uskomuksestaan konformismin periaatteiden mukaisesti (Hawthorne & Srinivasan 2013, 10–30). On kuitenkin usein tilanteita, joissa henkilö luulee tietävänsä jotain, vaikka ei tiedä. Jos hän noudattaa tiedollista erimielisyysnormia ja pitäytyy uskomuksessaan, hän toimii normin mukaan täysin moitteettomasti, vaikka hänellä ei olekaan tietoa aiheesta. Hän luulee olevansa sellaisessa episteemisessä asemassa, jossa hän tietää tietävänsä, mutta ei kuitenkaan todellisuudessa ole. Erimielisyystilanteissa ongelma on painava silloin, kun vastakkain ovat henkilöt, jotka molemmat luulevat tietävänsä, vaikka eivät todellisuudessa tiedä.⁴³ Periaatteessa he toimivat tiedollisen erimielisyysnormin mukaan täysin moitteettomasti, jos pysyttelevät uskomuksissaan. On kuitenkin hyvin vaikea tunnistaa sitä, kumpi tilanteessa oikeasti tietää, jos kumpikaan ei varsinaisesti tiedä tietävänsä, vaan vain luulee tietävänsä. Hawthorne ja Srinivasan ovat melko samaa mieltä kuin King, että täysin transparentti erimielisyystilanne on harvinainen erityisesti vaikeampien propositioiden kohdalla. On vaikea tunnistaa sitä, mitä toinen tietää, ja usein jopa sitä, mitä itse tietää (Hawthorne & Srinivasan 2013, 28–30). Siksi on myös vaikea tunnistaa sitä, ovatko erimieliset henkilöt todellisuudessa episteemisesti tasavertaisia vai eivät. Tällöin systemaattiset erimielisyydet jäävät

---

⁴² Hawthorne ja Srinivasan käyttävät niin sanottua tieto ensin -terminologiaa. He eivät siksi puhu oikeutetuista uskomuksista, kuten suurin osa muista tietoteoreetikoista (Hawthorne & Srinivasan 2013). Enemmän tieto ensin -terminologiasta esimerkiksi Lammenranta 2021, 161–172.

⁴³ On myös mahdollista pohtia tilannetta, jossa molemmat tietävät tietävänsä. Uniikkiusteetin mukaan erimielisyys ei tällöin pitäisi olla edes mahdollista, koska vain yksi doksaattinen asenne voi olla oikeutettu yhdestä propositiosta. Permissivismin mukaan vastakkaiset asenteet voivat olla oikeutettuja, joten tällöin erimielisyys ratkeaisi siihen, että molemmat todellakin voivat tietää tietävänsä, vaikka olisivatkin vastakkaista mieltä.

ratkaisematta aivan samaan tapaan kuin Kingin ja Goldbergin muotoilemissa tapauksissa. Skeptisismien vaara on tämänkin ratkaisun perustella ilmeinen.

5.2 ONKO EPISTEMISESTI TASAVERTAISEN KÄSITE KÄYTTÖKELVOTON?

On hyvä kysymys, onko epistemisesti tasavertaisen käsite varsinaisesti käyttökelpoinen systemaattisia erimielisyyksiä tarkasteltaessa. Nähdäkseni King osoittaa käsitteeseen liittyvät ongelmat sen verran vakuuttavasti, että on ainakin kriittisesti tarkasteltava, miten käsitettä voisi mahdollisesti muuttaa. Vai onko käsitteestä luovuttava kokonaan? King itse huomauttaa, että ei pidä hyvänä vaihtoehtona ehdotusta, jonka mukaan epistemisellä tasavertaisuudella voitaisiin tarkoittaa myös henkilöitä, jotka suurin piirtein ovat epistemisesti tasavertaisia. Tällöin käsite voi menettää kokonaan keskeisen sisältönsä. Hän väittää jopa, että pienetkin erot henkilöiden välillä evidenssin tuntemuksessa ja kognitiivisissa kyvyissä voivat saada aikaan isoja eroja heidän johtopäätöksissään. Esimerkiksi rikostutkinnassa pieni ero evidenssissä voi saada aikaan sen, että etsivä A kykenee ratkaisemaan rikoksen samalla, kun etsivä B ei tähän pysty. Samoin toinen voi olla vain hieman pätevämpi evidenssin tulkitsija. Tämä yhdistettynä pieneen eroon evidenssissä voi saada aikaan ison eron lopputulemassa. (King 2013, 201–203.)

Epistemen tasavertaisuuden puolustajalle jää Kingin kritiikin jälkeen käytännössä kaksi vaihtoehtoa: hän voi joko joutua myöntämään, että jopa pienet erot evidenssissä ja sen arvioinnin pätevyudessa ovat yhteensopimattomia epistemisesti tasavertaisen käsitteen kanssa, tai sitten hän voi väittää, että tämän kaltainen täydellinen episteminen tasavertaisuus on mahdotonta monissakin vaikeissa kysymyksissä, mutta epistemisesti tasavertaisen käsite on yhteensopiva osapuolten erojen kanssa. Puolustajan on kuitenkin kyettävä selittämään, miten se on yhteensopiva. Kingin päätelmä epistemen tasavertaisuuden harvinaisuudesta voi vaikuttaa rajulta, mutta silti King pystyy olennaisesti valottamaan sitä, mikä epistemen tasavertaisuuteen perustuvassa erimielisyyskeskustelussa on ehkä keskeisin ongelma. Se ei ole episteminen tasavertaisuus, vaan sen puute. (King 2013, 202–203.)

5.3 EPISTEMISEN POSITION TUNNISTAMISEN VAIKEUS

Mikäli Kingin johtopäätökset pitävät paikkaansa, tunnistettu episteminen tasavertaisuus on huomattavan harvinaista. Tästä seuraa se, että konformismin epistemiset vaatimukset eivät päde näissä erimielisyyksissä, koska mitään epistemistä tasavertaisuutta ei ole olemassa (King 2013, 212–213). Henkilöt eivät ole symmetrisessä epistemisessä asemassa toisiinsa nähden, eikä heidän näkemyksilleen siksi voi antaa yhtäläistä painoa. Konformismin vaatimus uskomuksesta

luopumisesta ja doksastisista tarkistuksista menettää normatiivisen pohjansa, mikäli episteeminen tasavertaisuus ja symmetria ei toteudu. Tällöin myös uskomuksista pidättäytymisestä johtuva Goldbergin laaja skeptisismi systemaattisissa erimielisyyksissä menettää konformistisen perusteensa.

Mitä episteemisiä mahdollisuuksia tällaisessa tilanteessa on? Ehkä voisimme tarkastella permissivismiin mahdollisuutta. Se ei kuitenkaan ole mielekäästä, koska rationaalista uniikkiudesta voi puhua vain silloin, jos evidenssi on täysin samaa ja jaettua. Jos evidenssissä on eroja, ei ole ihmeellistä, että johtopäätöksissä on myös eroja. Tämä ei ole kuitenkaan permissivistinen johtopäätös, koska permissivismi koskee tilanteita, joissa päätellään eri johtopäätöksiin samasta evidenssistä. Siinä annetaan lupa uskoa molempiin johtopäätöksiin saman evidenssin perusteella. Siksi permissivismistä puhuminen on epäolennaista episteemisesti epäselvissä tilanteissa.

Toinen mahdollisuus on pyrkiä määrittämään, kuka tilanteessa on episteemisesti yliverlainen. Tämäkään ratkaisu ei ole mielekäs, koska kuten on todettu, on relevantin evidenssin ja kognitiivisten työkalujen määrittäminen ja jakaminen juuri ongelman ydin. Episteeminen tilanne on näissä kysymyksissä epäselvä ja siksi on myös mahdotonta sanoa, kenellä on hallussaan paras evidenssi ja kuka sitä kykenee arvioimaan parhaalla mahdollisella tavalla. Tiedollisen yliverlaisuuden osoittaminen ja selvittäminen näissä kysymyksissä on siis aivan yhtä vaikeaa kuin episteemisen tasavertaisuudenkin määrittäminen. Edes huolellisimmat asiantuntijat eivät useimmiten onnistu siinä.

Kolmanneksi voimme vielä myös tarkastella Kellyn kokonaisevidenssinäkemyksen soveltuvuutta eli pyrkiä katsomaan, kenen totaalin episteeminen positio on kaikkein paras. Mutta kuten todettua, tämän määrittäminen on äärimmäisen vaikeaa ja voi vaatia yli-inhimillisiä kykyjä. Itse asiassa tässä on käytännössä kyse samasta asiasta kuin episteemisesti yliverlaisen henkilön määrittämisestä, mikä on todettu systemaattisissa erimielisyyksissä äärimmäisen vaikeaksi tehtäväksi. Ei ole punaista lampua, joka syttyy sen päälle, joka on parhaimmassa mahdollisessa episteemisessä positiossa. Hawthornen ja Srinivasanin ajatus erimielisyystilanteiden heikosta transparensista sopii kritiikiksi myös tähän: meillä ei ole kaikkia erimielisyystilanteeseen vaikuttavia faktoja hallussa ja emme useinkaan voi saavuttaa kokonaisevidenssinäkemyksen vaatimaa näkökulmaa, joka toisi pöydälle arvioitavaksi kaiken relevantin evidenssin. On mahdotonta sanoa, mitä kenenkin pitäisi tehdä erimielisyystilanteessa, jos ei ole mahdollista tunnistaa erimielisten henkilöiden episteemisiä positioita tai episteemistä kokonaistilannetta. Hawthorne ja Srinivasan päättelevät, että ” [...] toivo normatiivisesti tyydyttävän vastauksen saamiseksi erimielisyyteen näyttää toivolta, joka täytyy hyvin epätodennäköisesti”.⁴⁴ (Hawthorne & Srinivasan 2013, 28.)

---

⁴⁴ Alkuperäinen teksti: “[...] the hope of finding a normatively satisfying answer to the disagreement seems like a hope unlikely to be satisfied” (Hawthorne & Srinivasan 2013, 28).

King muotoilee saman ajatuksen niin, että episteeminen kokonaistilanne on mahdotonta tunnistaa suuressa osaa systemaattisia erimielisyystilanteita samoin kuin on mahdotonta tyhjentävästi tunnistaa, millaisissa episteemisissä positioissa henkilöt tässä tilanteessa ovat. On vaikea sanoa, onko joku osapuolista episteemisesti yliverlainen. Samoin on erittäin vaikeaa yrittää määrittää, ovatko he mahdollisesti episteemisesti tasavertaisia. Siksi Kingin mukaan on oikein päätellä, että on lähes mahdotonta määrittää episteemisen tasavertaisuuden käsitteeseen nojaava kaikki erimielisyystilanteet kattava normatiivinen teoria siitä, mitä vertaiserimielisyystilanteissa pitäisi tehdä. (King 2013, 210–211.)

King väittää kuitenkin, että vaikka arvostelmasta pidättäytyminen, uskomuksesta luopuminen erimielisyystilanteissa ja laaja skeptisismi eivät ole oikeutettuja episteemisen tasavertaisuuden käsitteen pohjalta, ovat ne silti hyvin todennäköisesti oikeita johtopäätöksiä. Perusteet väitteelle ovat päinvastaiset kuin konformismissa ja vetoavat siihen, että episteeminen tasavertaisuus on monissa kysymyksissä käytännössä mahdotonta. Laaja skeptisismi on systemaattisten erimielisyyksien tiedollisesti oikeutettu seuraus siksi, että kukaan osapuolista ei pysty todistamaan, että olisi paremmassa episteemisessä positiossa kuin yksikään muista osapuolista. Systemaattisissa erimielisyyksissä kaikki asiantuntijatkin ovat heikossa episteemisessä tilanteessa ja heidän todellisen episteemisen positionsa määrittäminen on vaikeaa, ellei mahdotonta. Arvostelmasta pidättäytyminen on oikeutettua siksi, että näissä systemaattisissa erimielisyyskysymyksissä episteemiset olosuhteet ovat niin epäselvät, että niiden perusteella ei kenenkään osapuolen johtopäätös ole oikeutettu. Tämän seurauksena laaja skeptisismi vaikeissa ja systemaattisissa erimielisyyksissä on Kingin mukaan oikea johtopäätös. (King 2013, 211–213.)

Skeptismin välttäminen näyttää siis erittäin vaikealta systemaattisissa erimielisyyksissä. Tämä voi vaikuttaa epätoivoiselta lopputulemalta, mutta pyrin vielä tutkielmani lopuksi selvittämään, voiko episteemiseen epäselvyyteen perustuvaa laajaa skeptisismiä mahdollista väistää jollakin tietoteoreettisesti hyväksyttävällä tavalla.

6 ERIMIELISYYS JA TIETO SOSIAALISESTA NÄKÖKULMASTA

6.1 INTERPERSONAALISEN NÄKEMYKSEN RAJOITTEET

Näyttäisi siis olevan uskottavaa väittää, että vaikeissa ja systemaattisissa erimielisyyksissä joudumme säännöllisesti luopumaan uskomuksistamme tai vähintäänkin epäilemään niitä vakavasti. Vaihtoehtoa tälle johtopäätökselle ei ole kovin helposti nähtävissä. Sekä Goldbergin pitkäkestoiseen vertaiserimielisyyteen vetoava argumentti että Kingin episteemiseen epäselvyyteen perustuva

näkemykset johtavat meidät samaan johtopäätökseen. Myös justifikationismi ja kokonaisevidenssinäkemykset päätyvät systemaattisten erimielisyyksien kanssa samoihin vaikeuksiin. Permissivismi ajautuu ongelmiin mielivaltaisuuden ja tiedollisen välinpitämättömyyden kanssa. Ainoa varsinainen vaihtoehto skeptisistiselle johtopäätökselle on eksklusivistinen ei-konformismi kuten *right reasons view*, mutta sen tietoteoreettiset seuraukset eivät muutoin ole tiedollisesta näkökulmasta erityisen ansiokkaita. Jos valitsemme vahvan ei-konformistisen järkkymättömyyden, päädyimme helposti episteemiseen egoismiin ja evidenssille ei-responsiivisiin näkemyksiin. Nämä ovat tiedollisesti aivan yhtä epätoivottavia johtopäätöksiä kuin laaja skeptisismikin.

Kysymykseksi nousee, onko systemaattinen erimielisyys tietoteoreettisesti niin vaikea ongelma, että sen ratkaisuehdotusten johtopäätöksiä on vain tietoteoreettisia umpikujia? Voisiko aihetta tarkastella jostakin toisesta näkökulmasta? Nähdäkseni tällaisia näkökulmia on mahdollista hahmotella. Vaikka erimielisyyttä koskeva filosofia onkin interpersonaalisen tietoteorian osa-alue, pohjautuu erimielisyyskeskustelu kuitenkin lähtökohtaisesti individualistiseen tietoteoriaan. Siksi myös erimielisyyttä on käsitelty pääasiassa kahden yksilön välisenä tiedollisena ongelmana. Siinä on kysytty, miten vertaiserimielisyys vaikuttaa yksilöiden uskomuksen tiedolliseen oikeutukseen. Tämä on rajoittanut myös mahdollisia ratkaisumalleja.

Tietoa, tiedettä ja filosofiaa voidaan kuitenkin tarkastella myös sosiaalisena pyrkimyksenä, jossa tiedollinen propositioihin ja teorioihin sitoutuminen voidaan määrittää perinteisestä individualistisesta tietoteoriasta poikkeavalla tavalla. Tästä näkökulmasta erimielisyys ei näyttäydy aivan samanlaisena keskustelua lamaannuttavana ongelmana kuin individualistisemmän interpersonaalisen tietoteorian näkökulmasta. Tarkastelen seuraavaksi tällaista mahdollisuutta nähdä asiantuntijaerimielisyys tieteellisiä ja filosofisia tutkimuspyrkimyksiä ja keskusteluita osaltaan edistävänä asiantilana.

6.2 ELGININ MALLI ASiantuntijaerimielisyydestä

Catherine Z. Elgin pohtii artikkelissaan ”*Persistent disagreement*” (2010) sitkeän pitkään jatkuvan erimielisyyden arvoa. Toisin sanoen hän tutkii vaikeita ja systemaattisia erimielisyyksiä. Elginin näkemys tällaisten erimielisyyksien luonteesta muistuttaa hyvin paljon Kingin episteemisen epäselvyyden ajatusta. Hän kuvaa näiden erimielisyyksien kumpuavan olennaisesti siitä, että niiden kohdalla evidenssi on epäselvää, hienojakoista ja sitä on vaikea jakaa osapuolten kesken. Osapuolet voivat myös lähestyä ongelmaa eri suunnista ja heillä on erilaisia taustauskomuksia. On vaikea hahmottaa sitä, mikä episteeminen kokonaispositio tilanteessa on. Siksi he usein tulevat erilaisiin johtopäätöksiin. (Elgin 2010, 54.)

Kingin johtopäätös tällaisessa tilanteessa on skeptinen ja johtaa uskomuksista luopumiseen. Elgin kuitenkin kysyy, onko vaatimus arvostelmista pidättäytymiselle ja uskomuksista luopumiselle lopulta kovin hyvin perusteltu. Hänen mukaansa näin ei ole, koska itse vaatimus perustuu virhekäsitykselle uskomusten luonteesta. Elgin nimittäin väittää, että uskomukset eivät ole voluntaarisia. Tämän vuoksi on kohtuutonta vaatia henkilöitä luopumaan uskomuksistaan tai pitäytymään niistä vapaaehtoisesti. Elgin tuo esiin erottelun proposition uskomisen ja proposition hyväksymisen (*belief vs. acceptance*) välillä. Hänen mukaan vertaiserimielisyyttä tulisi tarkastella tämä erottelu huomioiden. Vertaiserimielisyyksissä ei pitäisi vaatia uskomusten uudelleenarviointia, vaan propositionien hyväksymisen uudelleenarviointia. (Elgin 2010, 59–66.)

Selvennän mitä tällä erottelulla tarkoitetaan. On eri asia uskoa johonkin proposition kuin hyväksyä se. Tätä erottelua tutkineen Jonathan L. Cohenin mukaan uskominen ei ole tahdonalaista, vaan se on taipumus tuntea proposition olevan totta. Se on dispositio synnyttää tietynlaisia tunteita, joista Cohen käyttää käsitettä *credal feeling*, jonka voi suomentaa termillä uskomuksellinen tunne (Cohen 1992 2–9). Sitä voi verrata joihinkin kehollisiin reaktioihin, joita on mahdotonta synnyttää tahdonalaisesti, mutta ne syntyvät väajäämättä silloin, kun olosuhteet ovat niille otolliset. Esimerkiksi kasvojen punastuminen on tällainen reaktio. Uskomukset ovat jotain, mitä tapahtuu ihmiselle samaan tapaan kuin tällaiset reaktiot ja tunteet tapahtuvat. Ne syntyvät olosuhteiden pakosta ja niitä on mahdotonta muuttaa tahdonalaisesti. En voi mitenkään tällä hetkellä alkaa uskoa, että lojun nyt mukavasti rannalla aurinkotuolissa Karibian leppeässä lämmössä ja meritulessa. Sen sijaan minusta tuntuu aivan välttämättömältä uskoa, että kirjoitan tätä Helsingissä keskellä talvista viimaa ja pimeyttä. Yritykseni aidosti uskoa toisin epäonnistuvat väistämättä. Elginin mukaan tällainen mahdottomuus kertoo siitä, että uskomukset ovat herkkiä totuudelle siinä mielessä, että ne tuntuvat voimakkaasti virheellisiltä silloin, kun niiden sisältö ei ole totta. Niin voimakkaasti, että niitä on mahdotonta omaksua. Hän viittaa Bernard Williamsin näkemykseen, jonka mukaan tahdonalaisia uskomuksia voisi olla vaikea enää pitää jonakin sellaisena, jonka tarkoitus on kuvata todellisuutta. Tämän näkemyksen mukaan uskomukset ovat reaktioita, jotka todellisuus aiheuttaa ihmisissä. Jos voisimme yksinkertaisesti valita uskomuksemme, ei niillä välttämättä olisi enää mitään tekemistä sen maailman kanssa, jota niiden ajatellaan ainakin jossakin määrin heijastelevan. (Elgin 2010, 59–60.)

Uskomukset syntyvät siis yleisesti reaktioina ärsykkeisiin, kuten aistihavaintoon tai intuitiivisiin välähdyksiin. Niin kauan kuin en saa tällaisia ärsykejä mistään, en voi myöskään muodostaa niiden mukaisia uskomuksia. Sen sijaan minun on mahdollista saada aikaan uskomuksia toiselle ihmiselle, koska todistukseni voi synnyttää muille uskomuksia. Jos ystäväni pitää minua luotettavana informaation lähteenä, hänelle voi syntyä helposti uskomuksia todistukseni perusteella. Voin vaikka sanoa hänelle, että ulkona sataa räntää, ja hänelle muodostuu uskomus, että sanomani on

totta ja ulkona sataa räntää. Muun evidenssin puuttuessa tämä uskomus muodostuu ystävälleni todennäköisesti aina riippumatta siitä, pitääkö todistukseni paikkaansa vai ei. Itselleni minun on käytännössä mahdotonta valehdella tällaista. (Cohen 1992, 21.)

Todistus ei kuitenkaan aina synnytä uskomuksia, vaikka todistuksen antaja olisikin luotettava. Tämän vuoksi episteemisesti tasavertaisten voi tuntua mahdottomalta joskus luopua uskomuksestaan erimielisyystilanteessa. Elgin huomauttaa, että joskus on vaikea uskoa jopa episteemisesti ylivertaisten todistusta jostakin propositiosta. Hän käyttää esimerkkinä van Inwagenin ja Lewisin erimielisyyttä mahdollisista maailmoista.⁴⁵ Elgin on itse taipuvainen olemaan uskomatta Lewisin näkemystä, jonka mukaan on olemassa äärettömän monta mahdollista maailmaa. Hän myöntää, että Lewis tuntee tämän aihealueen varmasti paremmin kuin hän. Hän jopa uskoo Lewisin olevan pätevämpi filosofi kuin hän. Siitä huolimatta hänestä tuntuu täysin mahdottomalta muuttaa uskomustaan, että on olemassa vain yksi maailma, joka on aktuaalinen maailma. Hänen on siis mahdotonta muodostaa Lewisin todistuksen mukaista uskomusta, vaikka hän pitääkin Lewisiä itseään etevämpänä todistuksen antajana tässä kysymyksessä. (Elgin 2010, 58.)

Erityisesti episteemisesti epäselvissä tilanteissa eri osapuolten uskomukseen vaikuttaa niin monta vaikeasti hahmotettavaa tekijää, että erimielisyyden, evidenssin tai todistuksen seuraus voi olla mikä tahansa eri vaihtoehdoista: osapuolet voivat päätyä uskomaan, että p , $\sim p$ tai pidättäytyä uskomasta kumpaakaan. Osapuoli A voi päätyä uskomaan, että p , ja osapuoli B, että $\sim p$. On yksinkertaisesti mahdoton voluntaarisesti valita vaihtoehtoa, johon uskoa. Elginin mukaan keskustelut, joiden mukaan tällainen valinta pitäisi tehdä, ovat väärillä raiteilla (*wrong-headed*) ja muistuttavat hänen mielestään väittelyjä siitä, pitäisikö hänen olla 170-senttiä pitkä vai ei (Elgin 2010, 61).

Hyväksyminen sen sijaan on Cohenin mukaan tahdonalainen teko (Cohen 1992, 30). Henkilö voi hyväksyä minkä tahansa proposition ja toimia tai olla toimimatta sen mukaan kuin se olisi totta. Voi helposti kuvitella tilanteen, jossa uskon henkilökohtaisesti, että p , mutta toimin silti kuin olisi totta, että $\sim p$. K. Brad Wrayn mukaan ryhmäuskomukset ovat usein tällaisia (Wray 2001). Hän viittaa Margaret Gilbertin erotteluun, jonka mukaan henkilöllä voi olla sekä yksilöllisiä uskomuksia että sosiaalisia ryhmäuskomuksia (Gilbert 2014). Nämä voivat erota toisistaan. Henkilö voi esimerkiksi uskoa, että rokotuksilla ei ole mitään vaikutusta virusten tarttumiseen, mutta saattaa silti toimia työssään, kuten näin olisi. Hän siis hyväksyy ammatillisen yhteisönsä näkemyksen, vaikka itse uskoo päinvastaista. Wrayn mukaan ryhmäuskomukset eivät siis ole sanan varsinaisessa merkityksessä uskomuksia, vaan niillä viitataan nimenomaisesti proposition hyväksymiseen ja sen

---

⁴⁵ Tämä on eri van Inwagenin ja Lewisin kiista kuin aiemmin mainittu vapaata tahtoa koskenut erimielisyys.

mukaiseen ajatteluun sekä toimintaan. On tietenkin yleistä, että ryhmäuskonus on yhteneväinen henkilön henkilökohtaisen uskomuksen kanssa. Rokotuksia antava sairaanhoitaja voi aivan yhtä hyvin uskoa rokotusten tehoon. Välttämätöntä tämä kuitenkin ei ole. (Wray 2001, 319–333.)

Sama toimii myös yksilötasolla. Silloin kun hyväksymme jonkin proposition, voimme ottaa sen päättelyn tai toiminnan lähtökohdaksi, vaikka emme uskoisikaan siihen. Esimerkiksi rauhanneuvottelija voi uskoa, että rauha on mahdoton saavuttaa, mutta voidakseen tehdä työtään rauhaa kohden, hänen on viisasta hyväksyä propositio, jonka mukaan rauha voidaan saavuttaa. Näin hänen on mahdollista uskomuksestaan huolimatta pyrkiä edistämään rauhaa osapuolten välille. Tämä voi johtaa positiiviseen lopputulokseen ja rauha syntyy siitä huolimatta, että keskeinen neuvottelija ei sen mahdollisuuteen uskonut. Ero proposition uskomiseen ja sen hyväksymisen välillä on olennainen rationaalisen ja perustellun erimielisyyden arvioinnissa. Elgin kritisoi sekä konformisteja että ei-konformisteja siitä, että nämä asettavat ihmisille sellaisia vaatimuksia, joita heidän ei ole mahdollista täyttää. Uskomukset ovat evidenssille responsiivisia, vaikka niitä ei voi valita tahdonalaisesti. Sen vuoksi on mahdotonta pyrkiä tahdonalaisesti toteuttamaan konformistin vaatimusta luopua uskomuksesta ja toisaalta ei-konformistin vaatimusta pysyttäytyä siinä. (Elgin 2010, 61.)

Jos emme voi asettaa ihmisiä vastuuseen siitä, mitä he uskovat, emme voi uskottavasti myöskään asettaa heille vaatimuksia uskomusten muuttamisesta erimielisyyden kohdatessaan (Elgin 2010, 61). Siirtyminen propositionien uskomisen arvioinnista propositionien hyväksymisen arviointiin avaa uudenlaisia mahdollisuuksia, koska voi olla perusteltua hyväksyä jokin propositio ja ottaa se päättelyn tai tutkimuksen lähtökohdaksi, vaikka samaan aikaan ei kykenisi uskomaan siihen. Erimielisyytilanteessa tämä voi tarkoittaa sitä, että vaikka kohtaankin episteemisesti yhtä pätevän henkilön, joka uskoo $\sim p$, voi olla aivan rationaalista ja perusteltua jatkaa proposition p hyväksymistä. Proposition hyväksyminen ei ole samankaltainen episteeminen sitoumus kuin sen uskomisen (Wray 2001, 330). Sen hylkäämistä ei ole siksi perusteltua vaatia samalla tavoin, koska jonkin proposition tai teorian hyväksymisessä ei ole kyse siitä, että todella uskoisin niiden olevan totta.

Uskomisen-hyväksyminen erottelun kriitikko voi silti väittää, että vaatimukset luopua uskomuksesta erimielisyytilanteessa pätevät myös proposition hyväksymiseen. Elgin kuitenkin väittää päinvastaista ja sanoo, että tällainen vaatimus ei johtaisi tiedollisten päämääriemme saavuttamiseen kovin hyvin. Hänen mukaansa jokaisella valinnalla on hintansa. Jos päätämme hyväksyä jonkin proposition tai vaihtoehtoisesti sen negaation, voimme ottaa sen päättelyn lähtökohdaksi ja edetä tutkimuksissamme sen osoittamaan suuntaan. Sen sijaan, jos pidättäydymme hyväksymästä kumpaakaan, emme kykene etenemään kumpaankaan suuntaan. Tällöin luopuisimme vapaaehtoisesti saatavilla olevista päättelyn premisseistä. Tämä taas rajoittaisi

tutkimuspyrkimyksiämme merkittävästi. Tällaiselle rajoittamiselle on vaikea keksiä kovin hyviä perusteita. (Elgin 2010, 65)

Elgin viittaa tekstissään Philip Kitcherin (1990) kognitiiviseen työnjakoon, joka vaatii sitä, että kaikki kysymystä tutkivat asiantuntijat eivät kävele samaan suuntaan, vaan nimenomaan eri suuntaan. Elginin kirjoittaa:

Kun kiistan kumpaakin osapuolta puoltavat perusteet ovat niukat tai erittäin hienojakoiset, tai todisteet ovat epäselviä, tai kun kumpikin osapuoli pystyy ratkaisemaan tärkeitä yhteisiä ongelmia, joita toinen osapuoli ei pysty ratkaisemaan, voi olla koko episteemisen yhteisön kannalta parempi, että osa sen jäsenistä jatkaa kummankin kannan hyväksymistä (Elgin 2010, 67–68).⁴⁶

Keskeinen tausta-ajatus on siis se, että hyväksymällä jonkin proposition tai teorian, emme sitoudu siihen episteemisesti yhtä vahvasti kuin uskoessamme sen. Tämä taas mahdollistaa myös sellaisten teorioiden tutkimisen, joihin ei usko vielä välttämättä kukaan. Jos asettaisimme teorian tutkimiselle vaatimukseksi teoriaan uskomisen, kävisi tutkimus mahdottomaksi. Toisaalta jos asettaisimme vaatimuksen luopua teorian hyväksymisestä vertaiserimielisyystilanteissa, olisi lopputulos sama. Tiedollisesta ja tutkimuksellisesta näkökulmasta on kuitenkin vaikea nähdä, miksi näin pitäisi tehdä. (Elgin 2010, 67–68.)⁴⁷

Elgin käyttää esimerkkinä materialismi-dualismi kiistaa mielenfilosofiassa ja väittää, että ”[...] ainoa keino saada selville, onko materialismi ratkaisu tietoisuuden vaikeaan ongelmaan on se, että materialistit täysin sydämin hyväksyvät materialismin ja vievät sen äärirajoille asti.”⁴⁸ Ja kaikki tämä koskee myös vastapuolta eli dualisteja. Pitkäkestoinen erimielisyys on siksi episteemisesti hyödyllistä, että se tarjoaa mahdollisuuden kullekin osapuolelle löytää uusia johtopäätöksiä ja tiedollisia mahdollisuuksia. Jos kaikki pidättäytyisivät hyväksymästä mitään propositiota, hylättäisiin merkittäviä episteemisiä tutkintalinjoja. Tällöin ei voisi syntyä myöskään erikoistumista, joka on usein edellytyksenä laajempien ongelmien ratkaisulle. (Elgin 2010, 67–68.)

Asiantuntijaerimielisyyden arvo on siis siinä, että se vie tutkimusta ja tiedollisten mahdollisuuksien selvittämistä eteenpäin. Silloin kun asiaa tarkastellaan propositioiden hyväksymisen näkökulmasta, on helpompi ymmärtää, että erimielisyys voi olla perusteltua episteemisesti epäselvissä tilanteissa. Kun yhtä pätevät tiedolliset toimijat kohtaavat toisensa ja ovat eri mieltä jostakin propositiosta, on heidän aivan mahdollista jatkaa propositiosta kiinni pitämistä.

---

⁴⁶ Alkuperäinen teksti: When the reasons favoring each side of a dispute are sparse or exceedingly delicate, or the evidence is equivocal, or each side can solve important common problems that the other cannot, it may be better for the epistemic community as a whole that some of its members continue to accept each position (Elgin 2010, 67-68).

⁴⁸ Alkuperäinen teksti: [...] the only way we will ever find out whether [...] materialism can solve the hard problem of consciousness is for materialists wholeheartedly to accept materialism and push it to its limits (Elgin 2010, 68).

Elginin mukaan tämä on jopa toivottavaa. Jos olen rationaalinen tutkija, joka haluaa saada selville totuuden epäselvästä asiasta, on toivottavaa, että kykenen tunnistamaan vastapositiiossa olevan tutkijan myös tällaiseksi. Kykenen tunnistamaan mahdollisuuden, että vastapositio voikin olla oikeassa, ja siksi myös toivon, että opponenttini pitää kiinni positiostaan ja vie sen tutkimisen ääri rajoille asti. Samasta syystä olisi irrationaalista tutkimuksellisesta näkökulmasta luopua myös omasta positiostani. Siksi ei ole viisasta ennen aikaisesti luopua mistään mahdollisuudesta. (Elgin 2010, 68.)

Onko siis todella mahdollista sanoa, että rationaalinen erimielisyys on mahdollista? Elginiä seuraten näin on mahdollista sanoa silloin, kun asiaa tarkastellaan propositioiden hyväksymisen näkökulmasta. Hän kirjoittaa, että on mahdollista ajatella, että toinen osapuoli on väärässä, mutta ei irrationaalinen (Elgin 2010, 68). Näin on erityisesti tilanteissa, joissa evidenssi ja episteemiset olosuhteet eivät selvästi osoita jonkin johtopäätöksen olevan oikea, mutta silti voi olla rationaalista viedä eteenpäin eri tutkintalinjoja. Episteemisesti epäselvissä olosuhteissa on rationaalista nimenomaan tarttua erilaisiin mahdollisuuksiin ja tutkia niitä mahdollisimman pitkälle. Kuten Elgin toiveikkaasti huomauttaa: ”[e]hkä ajan kuluessa erimielisyys ratkeaa.”⁴⁹ (Elgin 2010, 68.)

Miriam Solomon esittää kirjassaan *Social Empiricism* (2001) hieman saman kaltaisen tavan tarkastella tieteellisiä erimielisyyksiä. Hän esittää tieteen historiasta paljon esimerkkejä, joissa erilaisiin tutkintalinjoihin syystä tai toisesta sitoutuneet tutkijat ovat onnistuneet viemään tutkimusta olennaisesti eteenpäin. Hän luettelee useita erilaisia tutkijoita motivoivia empiirisiä ja ei-empiirisiä tekijöitä, joiden ansiosta tutkijat ovat sitoutuneet erilaisiin tutkintalinjoihin. Solomon kutsuu näitä tekijöitä päätösvektoreiksi (*decision vectors*). Hän pyrkii selittämään tieteellistä erimielisyyttä näiden tekijöiden avulla. Ei-empiiriset tekijät voivat olla Solomonin mukaan joskus hyvin irrationaalisia. Niitä ovat esimerkiksi tieteellinen kunnianhimo, ylpeys ja jääräpäisyys. Nämä tekijät voivat saada tutkijat pysyttelemään näkemyksissään, vaikka he kohtaisivatkin ansioituneita tutkijoita, jotka ovat erimielisiä heidän kanssaan. Tällaiset tekijät ovat Solomonin mielestä asioita, jotka ovat edistäneet tiedettä merkittävästi monissa tapauksissa.⁵⁰ Hän katsookin, että tutkimuksen rationaalisuutta ei pidä arvioida sen mukaan, millaisiin päätösvektoreihin tutkijoiden tieteelliset ja tutkimukselliset sitoumukset sekä päätökset nojaavat. Hänen mukaansa tieteellinen rationaalisuus on sosiaalista rationaalisuutta, jota käyttää tieteellinen yhteisö. Tutkimustulokset asetetaan aina lopulta tieteellisen

---

⁴⁹ Alkuperäinen teksti: Perhaps in the fullness of time the disagreement will be resolved (Elgin 2010, 68).

⁵⁰ Yksi hänen tunnetuimmista esimerkeistään kuvaa sitä, miten teoria mannerlaattojen ja mannerten liikkeistä tuli vallitsevaksi teoriaksi. Teoriaa 1900-luvun alkupuolella puolustanut Alfred Wegener kohtasi pitkään geologien keskuudessa voimakasta vastustusta, mutta Wegener pysytteli näkemyksessään jääräpäisesti ja kehitti teoriaa eteenpäin. Teorian kehittyessä alkoi se saada myös muita tutkijoita puolelleen, ja lopulta siitä tuli vallitseva teoria mannerten liikkumisesta. (Solomon 1992, 444-452.)

yhteisön arvioinnin kohteeksi. Tällaisen arvioinnin lopputuloksena voidaan todeta, että jonkin kysymyksen ratkaisemisessa on otettu askeleita eteenpäin. Erimielisyyttä on siedettävä tutkijoiden kesken, koska se on olennaisesti tutkimusprosesseihin kuuluva väistämätön asiantila. (Solomon 2001.)

On kuitenkin huomautettava, että tällainen erimielisyystoleranssi ei koske kaikkea erimielisyyttä. Se on tiedollisesti arvokasta vain silloin, kun molemmilla erimielisyyden osapuolilla on riittävä asiantuntijuus alalla. Ei ole mitään perustetta hyväksyä maallikon näkemystä tilanteissa, joissa fysiikkaa tuntematon maallikko esittää näkemyksiään esimerkiksi fysiikan säieteoriasta. Sen sijaan on rationaalista uskoa fysiikkaa, joka tuntee kaikki fysiikan peruslait ja sen, mihin ne perustuvat ja mitä niistä seuraa. Edellä kuvatun kaltaisen erimielisyyden voi siis ymmärtää perustelluksi vain asiantuntijaerimielisyyksissä, joissa kaksi tai useampi alaan riittävästi perehtynyt asiantuntija on erimielinen jostakin kysymyksestä ja jossa evidenssi ei ole yksiselitteistä vaan avoin tulkinnalle sekä tutkimukselle. Vain tällöin erimielisyyttä voidaan suvaita asiantuntijoiden kesken. (Elgin 2010, 68.)

6.3 MALTILLINEN EI-KONFORMISMI

Elgin osoittaa, että vaatimus joko pidättäytyä tai luopua uskomuksista vertaiserimielisyystilanteissa ja episteemisesti epäselvissä asiantuntijaerimielisyyksissä on kohtuuton vaatimus, koska emme tiedollisina toimijoina kykene valitsemaan uskomuksiamme. Tämän vuoksi on parempi käsitellä kysymystä proposition hyväksymisen käsitteen kautta. Elgin on nähökseni oikeassa siinä, että varsinkin episteemisesti epäselvissä tilanteissa erimielisyyteen on tiedollisesti hyödyllistä jopa toivoa erimielisen henkilön jatkavan proposition hyväksymistä. Silloin kun emme voi olla varmoja erimielisyystilanteessa, kuka on mahdollisesti arvioinut evidenssiä väärin, ei ole totuuteen pyrkimisen kannalta rationaalista hylätä hyväksyntää. Tämän vuoksi eri osapuolilla on episteemisesti hyviä perusteita suvaita vastapuolen näkemystä ja kohdella sitä yhtä rationaalisena kuin omaakin, vaikka pitäisivätkin sitä vääränä. (Elgin 2010, 67–68.)

Olen itse hahmotellut tällaista näkemystä eteenpäin ja kutsun sitä maltilliseksi ei-konformismiksi (myös heikko ei-konformismi on käyvä nimitys). Esitän tässä lyhyesti sen pääpiirteet. Sen mukaan eri asiantuntijaosapuolten on systemaattisissa erimielisyyksissä rationaalista jatkaa parhaaksi katsomansa näkemyksen hyväksymistä samalla kuitenkin tunnustaen toisen osapuolen olevan yhtä rationaalinen jatkaessaan vastakkaisen näkemyksen hyväksymistä. Tämä ei ole kuitenkaan permissivistinen näkemys, koska kumpikin osapuoli voi ajan saatossa kyetä osoittamaan toisen olevan väärässä, minkä jälkeen molempien on rationaalista hyväksyä tai jopa uskoa uusi johtopäätös. Maltillinen ei-konformisti ei siis väitä permissivistin tavoin, että evidenssi

voi oikeuttaa yhtäläisesti vastakkaiset uskomukset. Lisäksi on tärkeä pitää mielessä, että tällainen erimielisyyden rationaalinen suvaitseminen on episteemisesti arvokasta vain alan parhaiden asiantuntijoiden kesken episteemisesti epäselvissä tilanteissa.⁵¹ Asiantuntijan ei ole tarpeen pitää maallikon vastakkaista näkemystä tasaveroisena omansa kanssa eikä hänellä ole tiedollista vaatimusta osoittaa suvaitsevaisuutta tällaiselle näkemykselle. Asia on toinen silloin, kun hän kohtaa aiheeseen perehtyneen asiantuntijan, joka esittää vastakkaisen näkemyksen.

Palaan vielä lopuksi aiemmin esittämäni kysymykseen: onko maltillisen ei-konformistin perusteltua käyttää episteemisesti tasavertaisen käsitettä asiantuntijoista, joiden on rationaalista suvaita toistensa vastakkaisten näkemysten hyväksymistä? King olisi varmasti taipuvainen vastaamaan ”ei”, koska hänen mukaansa episteemisesti tasavertaisen käsite on käyttökelpoinen vain silloin, kun sillä viitataan henkilöihin, joilla on täsmälleen sama dispositio muodostaa evidenssistä johtopäätöksiä. Elginin ja monen muun käsitys on, että tällainen on liian vahva vaatimus. Nähdäkseni on mahdollista määrittää reunaehdot sille, että kahta asiantuntijaa voidaan pitää yhtä pätevinä jollakin alalla ja joissakin erityiskysymyksissä. Ehtojen määrittelyssä tulisi ottaa huomioon myös tiedolliseen luottamukseen, vilpittömyyteen ja alaspesifiin ymmärrykseen liittyviä seikkoja evidenssin ja kognitiivisten kykyjen lisäksi. Näiden ehtojen toteutuessa henkilöt voivat nähdäkseni pitää ja tunnistaa toisensa yhtä päteviksi tutkijoiksi, asiantuntijoiksi ja episteemisesti tasavertaisiksi jollakin alalla. Silloin heidän on mahdollista pitää toistensa näkemyksiä perusteltuina tiedollisesti epäselvissä olosuhteissa, vaikka hyväksyvätkin erilaisen näkemyksen kiistanalaisesta propositiosta tai teoriasta. Näiden reunaehtojen tarkka määrittäminen jää kuitenkin tässä avoimeksi kysymykseksi ja vaatii jatkotutkimusta.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Kysyin tutkielmani alussa, 1. millaisten ehtojen on täytyttävä, että voidaan puhua tiedollisesti aidosta erimielisyydestä sekä 2. millaisia tiedollisia seurauksia aidolla tiedollisella erimielisyydellä on ja 3. voivatko episteemisesti tasavertaiset henkilöt olla perustellusti erimielisiä ja pitää samalla toisiaan rationaalisina. Erittelin ensimmäistä kysymystä luvussa kaksi ja kahta muuta kysymystä loppuluvuissa. Vastaukset toiseen kysymykseen määrittävät merkittävästi vastausta kolmanteen kysymykseen.

---

⁵¹ Elgin kirjoittaa: “Tolerance of disagreement is epistemically valuable only when the disagreement is among parties who have sufficient expertise in an area that their opinions are individually worth accepting, and where the evidence at hand is equivocal.” (Elgin 2010, 68.)

Vertaiserimielisyys on tietoteoreettisesti monipuolinen kysymys, jonka suurin haaste syntyy konformismin vaatimuksesta luopua uskomuksista episteemisesti tasavertaisten kesken silloin, kun nämä ovat erimielisiä jostakin kysymyksestä. Konformistit katsovat, että erimielisyys muodostaa kumoajan episteemisesti tasavertaisten henkilöiden uskomusten tiedolliselle oikeutukselle. Erityisen vaikeaksi tämä vaatimus muodostuu systemaattisten erimielisyyksien kohdalla, koska niiden kohdalla myös uskomuksista luopuminen on systemaattista. Tästä taas seuraa näitä kysymyksiä koskeva skeptisismi, joka uhkaa viedä episteemisen oikeutus pohjan suurelta osalta filosofisilta, moraalisilta, poliittisilta ja monilta muilta uskomuksiltamme. Tällainen on tiedollisesta näkökulmasta katsottuna lähes katastrofaaliselta vaikuttava tilanne, koska suuri osa ihmisistä todennäköisesti elämänsä tämän kaltaisten uskomusten varaan.

Vaihtoehtoja konformismille ja siitä seuraavalle skeptisismille systemaattisissa erimielisyyksissä ovat ei-konformistiset ratkaisut *right reasons view* ja permissivismi sekä konformismin ja ei-konformismin välimuodot kokonaisevidenssinäkemys ja justifikationismi. Eikonformistinen *right reasons view* johtaa helposti episteemiseen egoismiin sekä tiedollisesti perusteettomaan jääräpäisyyteen. Pahimmassa tapauksessa se voi johtaa jopa evidenssille ei-sensitiiviseen dogmaattisuuteen. Permissivismi taas joutuu ongelmiin mielivaltaisuuden ja episteemisen välinpitämättömyyden kanssa. Kokonaisevidenssinäkemys ja justifikationismi eivät puolestaan nähdäkseni kykene väistämään konformismin vaatimuksista seuraavaa skeptisismiä systemaattisten erimielisyyksien kohdalla.

Tämän jälkeen esitin, että keskustelu vertaiserimielisyydestä on suurelta osin ongelmallista siksi, että se pohjautuu kahteen mahdottomalta vaikuttavaan lähtökohtaan: episteemisesti tasavertaisen käsitteeseen sekä normatiiviseen vaatimukseen muuttaa voluntaarisesti uskomuksiamme. Episteemisesti tasavertaisen käsite on kohtuuton vaatimus siksi, että se näyttäisi perustuvan siihen, että episteemiset olosuhteet olisivat täydellisesti kaikkien osapuolten tiedossa ja että heillä myös olisi täsmälleen samanlainen taipumus muodostaa evidenssistä johtopäätöksiä. Kuten King osoittaa, näin ei ole läheskään kaikkien kysymysten kohdalla. Sen sijaan systemaattisten erimielisyyksien kohdalla vallitsee yleisesti episteeminen epäselvyys, jossa on vaikea määrittää, mikä on olennaista ja hyvää evidenssiä, miten sitä tulisi arvioida oikein ja kuka arvioitsijoista on pätevin tähän tehtävään. Elgin puolestaan osoittaa, että vaatimus uskomusten muuttamisesta vertaiserimielisyystilanteissa on käytännössä mahdoton. Uskomukset eivät ole jotakin, mitä valitsemme, vaan jotakin, mitä tapahtuu meille.

Sen sijaan voimme hyväksyä propositioita ja teorioita päättelymme ja toimintamme lähtökohdiksi. Propositioiden hyväksyminen on voluntaarista ja siksi sitä voidaan myös arvioida normatiivisesti. Päädyin näkemykseen, jonka mukaan Elgin on oikeassa väittäessään, että

propositioiden hyväksymiseen ei tarvitse asiantuntijaerimielisyyksissä kohdistaa konformistista vaatimusta hylätä hyväksymisen jatkamista. Tämä heikentäisi mahdollisuuksiamme tavoitella kognitiivisia ja tiedollisia päämääriämme näiden kysymysten tutkimuksessa. Esitin lopuksi oman näkemykseni, jota kutsun maltilliseksi ei-konformiksi. Sen keskeinen ajatus on, että episteemisesti epäselvissä kysymyksissä erimieliset asiantuntijat voivat tunnustaa toisensa rationaaliksi *hyväksyessään* vastakkaiset propositiot tai teoriat. Tavoitellessaan aidosti ratkaisua vaikeisiin tiedollisiin kysymyksiin tämä on itse asiassa toivottavaa. Se väistää episteemisen permissivismiä, koska ei väitä, että sama evidenssi oikeuttaisi uskomuksen molempiin näkemyksiin. Myös uudelleen määritelty episteemisesti tasavertaisen käsite on sovitettavissa yhteen tämän näkemyksen kanssa.

Onko laaja skeptisismi sitten väistettävissä tämän ratkaisun perusteella? Nähdäkseni ei siinä mielessä, että voisimme sanoa tiedollisesti ratkaisseemme systemaattiset erimielisyydet. Yhä edelleen joudumme suhtautumaan skeptisesti mihin tahansa näkemyksiin, jotka koskevat systemaattisten erimielisyyksien aiheita. Emme voi uskottavasti väittää, että *uskomuksemme* niistä olisivat tiedollisesti oikeutettuja. Tämä ei kuitenkaan estä sitä, että emme voisi hyväksyä näitä propositioita tiedollisin perustein. Tällainen ratkaisu mahdollistaa sen, että emme menetä mahdollisuuksiamme tutkia näitä kysymyksiä kaikin mahdollisin tiedollisin keinoin ja välinein. Tämä ratkaisu palauttaa myös uskottavuutta filosofien pyrkimykseen löytää tiedollisesti hyväksyttäviä ratkaisuja vaikeisiin filosofisiin ongelmiin.

Vaikka esittämäni malli nähdäkseni antaa oikeutuksen asiantuntijaerimielisyydelle myös systemaattisten erimielisyyksien osalta, jää moni kysymys avoimeksi. Erityisesti kysymykset asiantuntijuudesta ja tiedollisesta luottamuksesta erimielisyytilanteissa vaativat lisää selvittämistä. Maallikolle on yhä edelleen monissa tilanteissa vaikeaa, ellei mahdotonta tunnistaa, kuka erimielisistä asiantuntijoista on uskottavin. Systemaattiset erimielisyydet eivät muutu sinällään miksikään, vaan ne vaikuttavat aivan yhtä vaikeilta ratkaista siitä huolimatta, että niitä tutkivilla spesialisteilla olisikin tiedollisesti lupa olla niistä erimielisiä. Näitä kysymyksiä ratkomaan pyrkiviä erimielisiä asiantuntijoita voi olla yhä aivan yhtä vaikea arvioida ulkopuolelta. Loputtomilta vaikuttaviin erimielisyyksiin jumittuneet filosofit ja muut systemaattisten ongelmien tutkijat voivat ulkopuolisen silmin vaikuttaa aivan yhtä epäuskottavilta kuin aiemminkin. Uuden argumentin keksiminen jossakin kiistassa saa usein vain aikaan sen, että kohta joku keksii sille yhtä vakuuttavan vasta-argumentin. Myös asiantuntijoille itselleen voi olla haasteellista määrittää sitä, ketkä kaikki ovat asiantuntijoita joissakin vaikeissa kysymyksissä. Pitäkö heidän ottaa huomioon kuka tahansa alaa ja sen kysymyksiä tunteva, vaikka tämä esittäisi täysin päättömiä näkemyksiä? Mitä kaikkia tekijöitä episteemisten yhteisöjen on otettava huomioon, kun ne arvioivat asiantuntijoiden pätevyyttä ja eri ratkaisumallien oikeellisuutta? Nämä kysymykset jäävät tulevaisuudessa tutkittavaksi.

LÄHTEET

Alston, William P.

- 1991   Perceiving God. The Epistemology of Religious Experience. Ithaca: Cornell University Press.
- 2005   Beyond “Justification”. Dimensions of Epistemic Evaluation. Ithaca: Cornell University Press.

Anderson, Elizabeth

- 2011   Democracy, Public Policy, and Lay Assessment of Scientific Testimony. *Episteme*, 8(2): 144-164.

BonJour, Laurence & Sosa, Ernest

- 2003   Epistemic Justification. Internalism vs. Externalism, Foundations vs. Virtues. Malden: Blackwell Publishing.

Carlson, Jay

- 2020   Political Justificationism: A Casuistic Epistemology of Political Disagreement. *TRAMES*, 2020, 24(74/69): 3, 339–361.

Christensen, David

- 2004   Putting Logic in its Place. Formal Constraints on Rational Belief. New York: Oxford University Press.
- 2007   Epistemology of Disagreement: The Good News. *The Philosophical Review*. 116 (2): 187–217.

Clifford, William

- 1999   The Ethics of Belief. Teoksessa *Philosophy of Religion: The Big Questions*. Toimittaneet Eleonore Stump & Michael J. Murray. Malden: Blackwell Publishers Ltd..

Cohen, L. Jonathan

- 1992   An Essay on Belief and Acceptance. Oxford: Clarendon Press.

Cohen, Stewart

- 2013   A Defend of the (Almost) Equal Weight View. Teoksessa *The Epistemology of Disagreement. New Essays*. Toimittaneet David Christensen & Jennifer Lackey. Oxford: Oxford University Press.

Comesaña, Juan

- 2010   Evidentialist Reliabilism. *Nous*. Vol. 44: No. 4: 571-600.

Conee, Earl

- 2010 Rational Disagreement Defended. Teoksessa *Disagreement*. Toimittaneet Richard Feldman & Ted A. Warfield. New York: Oxford University Press.
- Conee, Earl & Feldman, Richard
- 2004 Evidentialism. *Essays in Epistemology*. New York: Oxford University Press.
- 2008 Evidence. Teoksessa *Epistemology. New Essays*. Toimittanut Quentin Smith. New York: Oxford University Press.
- De Ridder, Jeroen
- 2021 Deep Disagreement and Political Polarization, Teoksessa *Political Epistemology*. Toimittaneet Michael Hannon & Elizabeth Edenberg. Oxford: Oxford University Press.
- De Ridder, Jeroen & Hannon, Michael
- 2021 The Point of Political Belief. Teoksessa *The Routledge Handbook of Political Epistemology*. Toimittaneet Michael Hannon & Jeroen de Ridder. London: Routledge.
- Elga, Adam
- 2007 Reflection and Disagreement. *Noûs* 41 (3): 478-502.
- 2010 How to Disagree about How to Disagree. Teoksessa *Disagreement*. Toimittaneet Richard Feldman & Ted A. Warfield. New York: Oxford University Press.
- Elgin, Catherine Z.
- 2010 Persistent Disagreement. Teoksessa *Disagreement*. Toimittaneet Richard Feldman & Ted A. Warfield. New York: Oxford University Press.
- Feldman, Richard
- 2003 *Epistemology*. New Jersey: Prentice Hall.
- 2006 Epistemological Puzzles About Disagreement. Teoksessa *Epistemology Futures*. Toimittanut Stephen Hetherington. Oxford: Oxford University Press.
- 2007 Reasonable Religious Disagreements. Teoksessa *Philosophers without God, Meditations on Atheism and Secular Life*. Toimittanut Louise Antony. Oxford: Oxford University Press
- Foley, Richard
- 2001 Intellectual Trust in Oneself and Others. Cambridge: Cambridge University Press.
- Frances, Bryan & Jonathan Matheson,
- 2019 Disagreement. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Winter 2019 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL=
<https://plato.stanford.edu/archives/win2019/entries/disagreement/>.

Fumerton, Richard

- 2010 You Can't Trust a Philosopher. Teoksessa *Disagreement*. Toimittaneet Richard Feldman & Ted A. Warfield. New York: Oxford University Press.
- Gettier, Edmund
- 1963 Is Justified True Belief Knowledge. *Analysis*. Vol. 23: 121-123.
- Gilbert, Margaret
- 2014 Joint Commitment. How We Make the Social World. New York: Oxford University Press.
- Goldberg, Sanford C.
- 2013a Defending Philosophy in the Face of Systematic Disagreement. Teoksessa *Disagreement and Skepticism*. Toimittanut Diego E. Machuca. New York: Routledge.
- 2013b Disagreement, Defeat, and Assertion. Teoksessa *The Epistemology of Disagreement*. Toimittaneet David Christensen & Jennifer Lackey. Oxford: Oxford University Press.
- Goldman, Alvin I.
- 2008 Experts: Which Ones Should You Trust? Teoksessa *The Philosophy of Expertise*. Toimittaneet Evan Selinger & Robert P. Crease. New York: Columbia University Press
- 2010 Epistemic Relativism and Reasonable Disagreement. Teoksessa *Disagreement*. Toimittaneet Richard Feldman & Ted A. Warfield. New York: Oxford University Press.
- 2019 The What, Why, and How of Social Epistemology. Teoksessa *The Routledge Handbook of Social Epistemology: First Edition*. Toimittaneet Miranda Fricker, Peter J. Graham, David Henderson, Nikolaj J.L.L. Pedersen. New York: Routledge.
- Greco, John
- 2000 Virtues and Vices of Virtue Epistemology. Teoksessa *Epistemology: An Anthology*. Toimittaneet Ernest Sosa & Jaegwon Kim. Malden: Blackwell Publishing.
- Gutting, Gary
- 1982 Religious Belief and Religious Skepticism. Notre Dame: University of Notre Dame Press.
- Hawthorne, John & Srinivasan, Amia
- 2013 Disagreement Without Transparency: Some Bleak Thoughts. Teoksessa *The Epistemology of Disagreement*. Toimittaneet David Christensen & Jennifer Lackey. Oxford: Oxford University Press.
- Himma, Kenneth Einar
- 2023 Anselm: The Ontological Argument for God's Existence. *The Internet Encyclopedia of Philosophy*, ISSN 2161-0002, <https://iep.utm.edu/anselm-ontological-argument/> 1.12.2023.

Jackson, Elizabeth G.

2020 The relationship between belief and credence. *Philosophy Compass*. Volume 15, issue 6.

Kelly, Thomas

2005 The Epistemic Significance of Disagreement. Teoksessa *Oxford Studies in Epistemology Volume 1*. Toimittaneet Gendler, Tamar Szabo & Hawthorne John. Oxford: Oxford University Press.

2010 Peer Disagreement and Higher-Order Evidence. Teoksessa *Disagreement*. Toimittaneet Richard Feldman & Ted A. Warfield. New York: Oxford University Press.

2013 Disagreement and the Burden of Judgment. Teoksessa *Disagreement. New Essays*. Toimittaneet Jennifer Lackey & David Christensen. New York: Oxford University Press.

Kiljunen, Pentti

2016 Tiedebarometri 2016. Tutkimus suomalaisten suhtautumisesta tieteeseen ja tieteellistekniseen kehitykseen. Yhdyskuntatutkimus Oy. URL=https://www.tieteentiedotus.fi/files/Tiedebarometri_2016.pdf

King, Nathan L.

2012 Disagreement: What's the Problem? Or A Good Peer is Hard to Find. *Philosophy and Phenomenological Research* 85 (2): 249–272.

2013 Disagreement: The Sceptical Arguments from Peerhood and Symmetry. Teoksessa *Disagreement and Skepticism*. Toimittanut Diego E. Machuca. New York: Routledge.

Kitcher, Philip

1990 The Division of Cognitive Labor. *Journal of Philosophy*, 87: 5–22.

Koistinen, Timo

2001 Usko ja Tiedollinen Oikeutus. Helsinki: Suomalaisen Teologisen Kirjallisuuden Seura.

Koistinen, Timo & Rääkkä Juha

1997 Taivaassa ja maan päällä. Johdatus uskonnonfilosofiaan. Helsinki: Edita.

Kornblith, Hilary

2010 Belief in the Face of Controversy. Teoksessa *Disagreement*. Toimittaneet Richard Feldman & Ted A. Warfield. Oxford: Oxford University Press.

2013 Is Philosophical Knowledge Possible? Teoksessa *Disagreement and Skepticism*. Toimittanut Diego E. Machuca. New York: Routledge.

Kraft, James

- 2012 The Epistemology of Religious Disagreement. A Better Understanding. New York: Palgrave MacMillan.
- Kütüçkü, Elfin
- 2021 The Evidence-Based Argument in Peer Disagreement. *Dini Araştırmalar* 24/61 (Aralık 2021): 281-296. Doi: <https://doi.org/10.15745/da.990404>
- Lackey, Jennifer
- 2008a What Should We Do When We Disagree? Teoksessa *Oxford Studies in Epistemology*. Toimittaneet Tamar Szabó Gendler & John Hawthorne. Oxford: Oxford University Press.
- 2008b Learning from Words: Testimony as a Source of Knowledge. Oxford: Oxford University Press
- 2010 A Justificationist View of Disagreement's Epistemic Significance. Teoksessa *Social Epistemology*. Toimittaneet Adrian Haddock, Allan Millar & Duncan Pritchard. New York: Oxford University Press.
- 2012 What's the Rational Response to Everyday Disagreements. *The Philosopher's Magazine* 59: 101–106.
- Lammenranta, Markus
- 2004 Theories of Justification. Teoksessa *Handbook of Epistemology*. Toimittaneet Ilkka Niiniluoto, Matti Sintonen & Jan Wolenski. Norwell: Kluwer Academic Publishers.
- 2008 Rationaalisuus ja uskonnolliset erimielisyydet. Teoksessa *Usko. Filosofisia tutkimuksia Helsingin yliopistosta* 22. Toimittaneet Ahti Pietarinen, Sami Pihlström & Pilvi Toppinen. Helsinki: Filosofian laitos.
- 2011 Disagreement, Skepticism and the Dialectical Conception of Justification. *International Journal for the Study of Skepticism* 1 (1): 3-17.
- 2013 The Role of Disagreement in Pyrrhonian and Cartesian Skepticism. Teoksessa *Disagreement and Skepticism*. Toimittanut Diego E. Machuca. New York: Routledge.
- 2021 Johdatus Tieto-Ooppiin. Helsinki: Gaudeamus.
- Lyons, Jack
- 2016 Experiential Evidence? *Philosophical Studies*, 173(4): 1053-1079.
- Machuca, Diego E.
- 2013 Editor's Introduction. Teoksessa *Disagreement and Skepticism*. Toimittanut Diego E. Machuca. New York: Routledge.
- Martini, Carlo

- 2019 The Epistemology of Expertise. Teoksessa *The Routledge Handbook of Social Epistemology: First Edition*. Toimittaneet Miranda Fricker, Peter J. Graham, David Henderson, Nikolaj J.L.L. Pedersen. New York: Routledge.
- Matheson, Jonathan
- 2014 Disagreement: Idealized and Everyday. Teoksessa *The Ethics of Belief: Individual and Social*. Toimittaneet Jonathan Matheson & Rico Vitz. New York: Oxford University Press.
- 2015 Are Conciliatory Views of Disagreement Self-Defeating? *Social Epistemology*, 29 (2): 145–159.
- McMahon, Christopher
- 2009 Reasonable disagreement: a theory of political morality. New York: Cambridge University Press.
- Mittag, Daniel
- 2023 Evidentialism. *Internet Encyclopedia of Philosophy*. ISSN 2161-0002. URL: <https://iep.utm.edu/evidentialism/>. 1.12.2023.
- Nguyeng, C. Thi
- 2020 ECHO CHAMBERS AND EPISTEMIC BUBBLES. *Episteme*. 2020;17(2):141-161. doi:10.1017/epi.2018.32
- Oppy, Graham
- 1998 Propositional attitude states. Propositional attitudes, *Routledge Encyclopedia of Philosophy*, Taylor and Francis. URL= <https://www.rep.routledge.com/articles/thematic/propositional-attitudes/v-1/sections/propositional-attitude-states>
- Plantinga, Alvin
- 1983 Reason and Belief in God. Teoksessa *Faith and Rationality. Reason and Belief in God*. Toimittaneet Plantinga, Alvin & Wolterstorff, Nicholas. Notre Dame: Notre Dame University Press.
- 1993 Warranted Christian Belief. New York: Oxford University Press.
- Pollock, John
- 2000 Epistemic Norms. Teoksessa *Epistemology. An Anthology*. Toimittaneet Ernest Sosa & Jaegwon Kim. Malden: Blackwell Publishing Ltd.
- Quine, Willard Orman
- 2000 Epistemology Naturalized. Teoksessa *Epistemology. An Anthology*. Toimittaneet Ernest Sosa & Jaegwon Kim. Malden: Blackwell Publishing Ltd.

Ramsey, William

2022 Eliminate Materialism, *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Spring 2022 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL= <<https://plato.stanford.edu/archives/spr2022/entries/materialism-eliminative/>>.

Ross, Ryan

2021 Alleged Counterexamples to Permissivism. *LOGOS & EPISTEME*, XII 2: 203–213.

Räikkä, Juha

2021 Salaliittoteorioiden filosofia. *Temppeleherroista liskoihmisiin*. Tallinna: Gaudeamus.

Sagan, Carl & Druyan, Ann

1985 *Comet*. New York: Random House.

Schwitzgebel, Eric

2021 Belief, *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Winter 2021 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = <<https://plato.stanford.edu/archives/win2021/entries/belief/>>.

Segall, Marshall H, Campbell, Donald T. & Herskovit, Melville J.

1968 The Influence of Culture on Visual Perception. *Teoksessa Social Perception Development of Interpersonal Impressions*. Toimittaneet Toch H, Smith C. Princeton, New Jersey: D. Van Nostrand Co.

Sherwood, Steve

2011 Science Controversies Past and Present. *Physics today*. 64, 10, 39 (2011); doi: <<https://doi.org/10.1063/PT.3.1295>>. American Institute of Physics.

Simpson, Robert Mark

2013 Epistemic Peerhood and the Epistemology of Disagreement. *Philosophical Studies* 164/2: 561-577.

Solomon, Miriam

1992 Scientific Rationality and Human Reasoning. *Philosophy of Science*, Vol. 59, No. 3 (Sep., 1992): 439-455.

2001 *Social Empirism*. Cambridge, Massachusetts: MIT Press.

Stewart, Mary V.

1974 A Cross-cultural Test of the “Carpentered World” Hypothesis Using the Ames Distorted Room Illusion. *International Journal of Psychology*. Vol. 9 No. 2: 79-89.

Trimble, Virginia

1995 The 1920 Shapley-Curtis Discussion: Background, Issues, and Aftermath. *Publications of the Astronomical Society of the Pacific*, 107(718). <https://escholarship.org/uc/item/1q68k7m0>

Turri, John

2013 Manifest Failure: The Gettier Problem Solved. Teoksessa *Epistemology I. Critical Concepts in Philosophy*. Toimittanut Ram Neta. New York: Routledge.

Wang, Zixuan, Murai, Yuki & Whitney, David

2020 Idiosyncratic Perception: a link between acuity, perceived position and apparent size. *Proceedings of the Royal Society. Biological Sciences*. The Royal Society Publishing. DOI: <https://doi.org/10.1098/rspb.2020.0825>

Van Inwagen, Peter

1999 It is Wrong Everywhere, Always, and for Anyone to Believe Anything upon Insufficient Evidence. Teoksessa *Philosophy of Religion: The Big Questions*. Toimittaneet Eleanor Strump ja Michael J. Murray. Oxford: Oxford University Press.

2010 We're Right. They're Wrong. Teoksessa *Disagreement*. Toimittaneet Richard Feldman & Ted A. Warfield. New York: Oxford University Press.

Wedgwood, Ralph

2010 The Moral Evil Demons. Teoksessa *Disagreement*. Teoksessa *Disagreement*. Toimittaneet Richard Feldman & Ted A. Warfield. New York: Oxford University Press.

Weatherson, Brian

2013 Disagreements, Philosophical and Othwerwise. Teoksessa *The Epistemology of Disagreement*. Toimittaneet David Christensen & Jennifer Lackey. Oxford: Oxford University Press.

2021 Epistemic Permissiveness and Symmetric Games. URL=
<<https://brian.weatherson.org/html-papers/posts/2021-11-16-permissivism-and-symmetric-games/>>.

White, Roger

2005 Epistemic Permissiveness. *Philosophical Perspectives* 19: 445-459.

Wray, K. Brad

2001 Collective Belief and Acceptance. *Synthese* 129: 319–333. Netherlands: Kluwer Academic Publishers.

Zagzebski, Linda

2000 Virtues of the Mind. Teoksessa *Epistemology: An Anthology*. Toimittaneet Ernest Sosa & Jaegwon Kim. Malden: Blackwell Publishing.

2013 What is Knowledge? Teoksessa *Epistemology I. Critical Concepts in Philosophy*. Toimittanut Ram Neta. New York: Routledge.